

Lesbiske mødres fortellinger fra barnehagen-er.

Kristin Jacobsen.

Masteroppgave i barnehagepedagogikk
Avdeling for lærerutdanning, Høgskolen i Oslo, 2010

Forord

Arbeidet med denne oppgaven har vært utrolig spennende. Alle faser, med forelesninger, lesing og skriving. Flotte og spennende diskusjoner med studenter og lærere. Alle møtene på master- kjøkkenet. Alt dette har bidratt til at studiet har blitt som det har blitt – Veldig flott og lærerikt. Det må også sies, at når det gjelder studier, er dette det mest utfordrende jeg noen gang har gjort.

Jeg er veldig takknemlig for alle de som gjennom ulike bidrag har vært med på å forme denne undersøkelsen, og gjort den mulig.

Først og fremst vil jeg takke foreldrene som har delt sine historier, uten dem hadde denne undersøkelsen ikke blitt noe av. Tusen takk til dere!

Mine gode venner på studiet, Anne-Torill, Hanne-Berit, og Tonje for positivitet og oppmuntring. For spennende diskusjoner, og for at dere alltid er der. En spesiell takk til Tonje for lesing og gode tilbakemeldinger på tekst!

Min veileder Ann Merete Otterstad, som jeg har den største respekt for, med sine fagkunnskaper samtidig som jeg ser henne som en flott person. Takk til deg for dine kunnskaper, tilbakemeldinger og tid som har vist meg vei gjennom arbeidet. Takk Ann Merete!

Jeg vil også takke alle i min familie og mine venner som har vist at de har tro på meg, noe som har vært viktig underveis. Jeg vil spesielt nevne Merete som har kommet med kloke ord, og gode tekstmeldinger - utrolig godt... Takk til deg! Og til Lena som har vært lydhør for ulike tanker og frustrasjoner – det er godt at du finnes og er til i livet mitt!

Sist, men ikke minst ”barna” mine, Therese, Silje og Jørgen for en litt utålmodig mamma og Kristin til tider. Så kjære, kjære Kjetil som har lest og lest, og måttet høre på utallige tanker og meninger fra meg gjennom dette studiet. Takk for at du alltid tror på meg, og viser det.....

En takk til HIO og alle de som arbeider der er også på sin plass. Mine opplevelser av å ha vært student her gjennom snart syv år er veldig positive, og jeg kommer nok til å savne tilværelsen som student.

Skjetten, mai 2010

Kristin

Sammendrag

Denne masteroppgaven setter søkelys på betydninger av profesjonsutøveres arbeid når det gjelder å møte ulike familier i barnehager i Norge i dag. Fokuset er avgrenset til å handle om familier der foreldrene er av samme kjønn, og deres møter med profesjonsutøvere i barnehager.

Foreldreskap kan for mange anses å høre til innenfor den heteronormale familien. Når familier betraktes å være utenfor denne ”normalen”, kan det oppleves utfordrende for noen.

I 2009 trådte det i kraft en ny ekteskapslov i Norge, der to av samme kjønn gis rett til å inngå ekteskap på lik linje med heterofile. Profesjonsutøvere i barnehager vil av denne grunn sannsynligvis møte familier der foreldrene er av samme kjønn i økende grad i fremtiden.

Oppgavens metodologiske perspektiver er livshistorieforskning (Bruner, 1990. Numann, 2006). Livshistorieforskning kan brukes til å få frem ”stemmene” til mennesker som lever annerledes enn majoriteten i samfunnet, og som ikke nødvendigvis ”passer inn” i majoritetets eller normalitetshistoriene (Goodson, 2000). I denne oppgaven brukes tidsbegrensede historier, som kan sees som et narrativ. Narrativer blir brukt av Bruner (1990), som hevder at de mest brukte og viktigste former for menneskelig kommunikasjon er fortellinger (Gullestad, 1996:17). Bruner sier at om det ikke fantes fortellinger om han selv eller om verden, kunne verken han selv eller verden eksistere (Bruner, 1990).

Lesbiske mødre har skrevet frem narrativer til dette prosjektet, som handler om deres forberedelser og erfaringer når det gjelder møter i barnehager.

Analysene av narrativene gjøres med en hermeneutisk tilnærming ved bruk av Charles Taylors filosofi (Fossland og Grimen, 2001), og knyttes opp mot perspektiver innenfor forskjellig kjønnsforskning.

Summary

This master's dissertation focuses on the meanings of professional practitioners work when it comes to meet different families in preschools (barnehager) in Norway today. The focus is limited to be about families where parents are of the same sex, and their meetings with professionals.

Parenthood can be considered to belong to normal within the heterosexual family. When families are considered to be outside this "normal", it can feel challenging for some.

In 2009 entered a new Marriage Act in Norway, where to of the same sex is given the same right to marry like heterosexuals. Professional practitioners will probably meet families where parents are of the same sex increasingly in the future.

The projects methodological perspectives are life history research (Bruner, 1990; Numann, 2006). Life history research can be used to bring up the "voices" to people who live differently than the majority in society, and that not necessarily "fit" in the majority or normality histories (Goodson, 2000). In this dissertation I use time-sensitive stories, which can be seen as a narrative. Narratives are used by Bruner (1990), who argue that the most used and most important forms of human communication are narrative (Gullestad, 1996). Bruner says that if there not where stories about him and about the world, he or the world could not exist (Bruner, 1990).

Lesbian mothers have written narratives forward to this project, about their preparations and experiences with regard to meetings in preschools.

The analysis of narratives is made with a hermeneutic approach using Charles Taylor's philosophy (Fossland and Grimen, 2001), and linked to different perspectives within gender studies.

Innholdsliste

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
SUMMARY	4
1 INNLEDNING	7
1.1 OPPGAVENS TEMA	9
1.2 MÅL MED PROSJEKTET	9
1.3 OPPGAVENS OPPBYGGING	10
1.4 REFLEKSJONER RUNDT VALG AV TEMA	11
2 ULIKE SAMFUNNSMESSIGE PÅVIRKNINGER	13
2.1 STYRINGSdokumenter	13
2.1.1 <i>Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver</i>	13
2.1.2 <i>St.meld.nr.41 – Kvalitet i barnehagen (2008-2009)</i>	15
2.1.3 <i>Kirken</i>	16
2.1.4 <i>Den nye ekteskapsloven</i>	17
2.1.5 <i>Hva innebærer lovendringen</i>	17
2.2 FORESTILLINGER OM FAMILIER.....	18
2.2.1 <i>Forestillinger om familien i det heteronormale samfunnet</i>	18
2.2.2 <i>Hva med barna?</i>	19
2.2.3 <i>Familiedannelser</i>	22
2.2.4 <i>Foreldreskap</i>	23
2.2.5 <i>Skeive foreldreskap</i>	24
2.2.6 <i>Barn og barndom</i>	24
2.3 REFLEKSJONER	26
3 TEORETISK RAMMEVERK	28
3.1 EPISTEMOLOGISKE REFLEKSJONER	28
3.1.1 <i>Kunnskapsforståelser</i>	29
3.1.2 <i>Vitenskapsforståelser</i>	30
3.2 QUEER TEORI	30
3.3 QUEERFORSKNING	31
3.4 KJØNN INNENFOR KRITISK TENKNING	32
3.5 KJØNNFORSKNING	34
3.6 HOMOFORSKNING	34
3.7 HETERONORMATIVITET	35
3.7.1 <i>Heteroseksualitet som norm</i>	36
3.7.2 <i>Hetero som norm – avvik</i>	36
3.7.3 <i>Seksuell orientering</i>	37
3.8 STIKLESTAD.....	37
3.9 BUSTOS	38
3.10 LILLETVEDT	39
3.11 OHNSTAD	39
3.12 REFLEKSJONER	40
4 RELASJONER	42
4.1 MØTER	42
4.2 MAKT OG ULIKE DISKURSER	44
4.3 MANGFOLD.....	46
4.4 ANERKJENNELSE OG SUBJEKTIVITET	48
4.5 TILHØRIGHET	49

4.6	REFLEKSJONER	50
5	METODOLOGISKE PERSPEKTIVER.....	51
5.1	LIVSHISTORIEFORSKNING	51
5.2	HVORFOR LIVSHISTORIEFORSKNING	52
5.2.1	<i>Narrativer</i>	54
5.2.2	<i>Historisk "blikk" på livshistorieforskning</i>	55
5.2.3	<i>Charles Taylors filosofi</i>	55
5.3	REFLEKSJONER KNYTTET TIL DATAMATERIALET	56
5.3.1	<i>Innsamling av datamateriale ved bruk av e-post</i>	56
5.4	VALG AV FORELDRE	57
5.4.1	<i>Presentasjon av foreldrene</i>	58
5.4.2	<i>Foreldrenes respons</i>	58
5.5	FORSKERREFLEKSIVITET	58
5.5.1	<i>Innsider/Outsider</i>	59
5.5.2	<i>Forskningsetikk og personvern</i>	61
5.5.3	<i>Validitet og reliabilitet</i>	61
5.6	ETISKE REFLEKSJONER	62
6	INTRODUKSJON TIL ANALYSER	64
6.1	RETNINGER OG TEMAER	65
6.2	HERMENEUTISK TILNÆRMING TIL ANALYSER AV NARRATIVER	66
6.2.1	<i>Begreper i teksten</i>	68
6.3	ANALYSENE I PROSJEKTET	69
6.4	FORBEREDELSE TIL MØTER I BARNEHAGEN.	69
6.4.1	<i>Heteronormalitet</i>	70
6.4.2	<i>Vi og de andre</i>	74
6.4.3	<i>Minoriteter – Majoriteten -Ulike familier</i>	76
6.4.4	<i>Refleksjoner</i>	78
6.5	BARNEHAGEN SOM MØTEPlass	79
6.6	ERFARINGER I MØTER MED BARNEHAGER.	80
6.6.1	<i>Kjønnsperspektiver</i>	81
6.6.2	<i>Møter i barnehager</i>	83
6.6.3	<i>"Å være feil"</i>	87
6.6.4	<i>Seksuallivets fokus</i>	89
6.6.5	<i>Refleksjoner</i>	90
7	AVSLUTNING.....	92
7.1	HVA HAR JEG FUNNET	92
7.2	AVSLUTTENDE ORD	94
8	REFERANSELISTE.....	95
	VEDLEGG.....	105

1 Innledning

Det som svir mest er at folk kan være så bastante. Jeg kjenner at det gjør vondt når folk sier at oppveksten min ikke går an (Kaluza, 2008:29).

Når jeg velger å innlede masteroppgaven med dette sitatet, er det med en ide om at ordene kan få frem refleksjoner om hva denne oppgaven handler om. Sitatet reflekterer at det har betydning når mennesker uttaler seg om andre mennesker sine liv. Sitatet brukes flere ganger i oppgaven, fordi det med få ord belyser hvordan det kan føles å være gjenstand for andre menneskers meninger og ytringer om sitt liv.

I samfunnet i dag finnes det store variasjoner når det gjelder familiesammensetninger. Familier med mor, far og barn. Enslige foreldre. ”Nye” familier med mine, dine og våre barn. Familier med biologiske barn. Familier med adopterte barn osv. Dette er familier jeg opplever begynner å bli sett på som ”vanlige” i det norske samfunnet i dag. Derimot er det en familiesammensetning som kan oppfattes som utfordrende og problematisk for noen; homofile og lesbiske familier. Når jeg velger å skrive om homofile og lesbiske i denne oppgaven er det fordi jeg anser at homofile foreldreskap fra et samfunnsperspektiv kan være å betrakte som mer utfordrende enn heterofile foreldreskap. Dette finner jeg støtte for hos Ohnstad (2008), som sier at aksepten for homofile og lesbiske har vokst de siste tiårene, men når det gjelder skeive foreldreskap kan dette være mer omstridt (2008). Dette kan indikere at homofile og lesbiske av noen kan anses å være dårligere foreldre enn heterofile foreldre. Min forståelse er at aksepten for homofile og lesbiske som familieskapere er større enn tidligere, og utfordringer i forhold til deres familieliv kunne oppleves mer utfordrende tidligere. Dette prosjektet viser også dette, ved at foreldrene skriver om gode møter i barnehager. Allikevel kan det være slik at tidligere fordommer har betydninger også i dag, og kanskje ligger som baktepper for ulike bekymringer. Foreldrene i dette prosjektet forteller om forberedelser på eventuelle problemer relatert til deres familiesammensetning, noe som kan bunne i tidligere forestillinger om hva slags familier som var anerkjent som gode for barn å vokse opp i.

Utgangsperspektivet i mitt prosjekt er å undersøke noen familiers erfaringer når det gjelder deres møter med profesjonsutøvere i barnehager. For å få innblikk i noen av

erfaringene har jeg valgt en narrativ tilnærming¹. Utgangspunkt i en slik tilnærming kan være (...) *menneskets naturlige tilbøyelighet til å gi form og sammenheng i livet gjennom fortellinger og narrativer* (Tveit, 2004:4).

Jeg studerer og utfordrer noen oppfatninger om den tradisjonelle kjernefamilien ved å rette søkelys på foreldre av samme kjønn. Videre peker jeg på noen dominerende forestillinger i samfunnet når det gjelder hva slags familieform som anses å være best for barn å vokse opp i. En inspirasjonskilde er Bustos (2007) sitt arbeid der tema er (...) *heteronormalisering som kritisk tema i barnehagefaglige teorier og praksiser* (Bustos, 2007:15). Bustos stiller i sin forskning (...) *spørsmål ved fortellingen eller ideen om det "normale"* (Bustos, 2007:15). Normalitetsbegrepet² vil få en sentral plass også i min oppgave.

Andre inspirasjonskilder³ er blant annet Stiklestad (2004), Ohnstad (2008) og Lilletvedt (2007). Gjennom arbeidet med masteroppgaven søker jeg å utfordre ulike, synlige eller usynlige, familiediskurser⁴ som kan være rådende innenfor barnehagene i det norske samfunnet i dag.

Selv om fokuset i undersøkelsen er familier med foreldre av samme kjønn, kan temaet overføres til å gjelde andre mennesker. Mennesker som av ulike grunner tilhører minoriteter eller føler seg marginaliserte i samfunnet på bakgrunn av sine levemåter og livsvalg.

Til slutt i innledningen vil jeg redegjøre for mine forståelser av noen aktuelle begreper for denne oppgaven: Jeg bruker begrepene samkjønnsforeldre, homofil, lesbisk og heterofil. Når jeg bruker samkjønnsforeldre mener jeg mennesker som lever sammen med, eller har kjæreste av samme kjønn som seg selv, enten det er kvinner eller menn. Mine forståelser av homofil kan innbefatte både kvinner og menn som har kjæreste av samme kjønn som seg selv, mens lesbisk brukes i betydningen kvinner som har kvinnelig kjæreste. Begrepet heterofil brukes om mennesker som lever sammen med, eller har kjæresten av motsatt kjønn. Noen steder i oppgaven brukes både homofil og lesbisk, mens andre steder brukes homofil som et samlebegrep som innbefatter både kvinner og menn.

Det er mange måter å være familie på i dagens samfunn, og familiebegrepet kan inneha

---

¹ Narrativ tilnærming presenteres i kapittel 5.

² Normalitetsbegrepet blir omtalt nærmere i kapittel 3.

³ Forfatterne og deres arbeid presenteres nærmere i kapittel 3.

⁴ Diskurser er ulike tanke sett og praksiser som er satt i system (Foucault, 1999a). Slike systemer er sterke nettopp fordi det er forestillinger om hva som er normalt og bra, som er med på å danne bakgrunner for praksiser som utføres.

ulike betydninger avhengig av hvilken kontekst det ses i. Innenfor det juridiske aspektet har familiebegrepet noen betydninger, samtidig kan mennesker ha andre definisjoner på hva familiebegrepet innehar av betydninger for dem.⁵ Mine forståelser av hva familier er eller kan være, favner ulike perspektiver. Det er viktig at profesjonsutøvere reflekterer over ulike måter å se hva familier kan være, og anerkjenne andres definisjoner av sine familier.

Jeg ser at gjennom dette prosjektet, der jeg er kritisk til heteronormale diskurser og til at mennesker plasseres innenfor ulike kategorier, selv kan være med på å gjøre dette. Ved å stille spørsmål til forestillinger om homofile foreldreskap, er jeg med på å vise at noen familieformer kan være problematisk for noen, og jeg kan antas å kategorisere både heterofile og homofile som grupper. En konsekvens av dette prosjektet kan være at jeg dermed er med på å synliggjøre familiene i prosjektet som en minoritet. På en side kan denne oppgaven derfor ses problematisk, mens den på en annen side kan være til belysning av mangfold relatert til familieliv.

1.1 *Oppgavens tema*

Temaet for denne oppgaven er hvordan det beskrives å være lesbisk mor i møte med ansatte i barnehager i Norge i dag. Et samfunn der foreldreskap for noen kan anses å høre hjemme innenfor den heteronormale familien, og der det kan synes som lesbiske mødre kan være i en utsatt posisjon.

For å sette søkelys på dette temaet har jeg valgt å se på noen lesbiske mødres fortellinger⁶ fra barnehagen. Homofile og lesbiske må reflektere over valgene sine, planlegge, og organisere livene sine for å danne familier med barn (Folgerø, 2001). Når homofile eller lesbiske skal ha barn, dannes familier som fra starten av bryter med den heteroseksuelle kjernefamilien.

1.2 *Mål med prosjektet*

Undersøkelsen søker kunnskaper om mangfoldige måter å leve sammen på i det norske samfunnet i dag. Å møte mangfold kan være konfliktfylt dersom mennesker møtes med perspektiver som kan føles uforenlige med det som oppfattes som ”normalt”. Det som er

---

⁵ Foreldreskap omtales nærmere i kapittel 2.2.4

⁶ Begrepene *fortellinger* og *narrativer* brukes om hverandre i oppgaven.

viktig for noen, kan være mindre viktig for andre, og spørsmål som stilles er hvordan disse utfordringene kan møtes i praksis av barnehagens ansatte. Rammeplanen for barnehager sier: (...) fremhever betydningen av voksnes holdninger, kunnskaper og ferdigheter til å møte, forstå og oppdra barn til aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn

(Kunnskapsdepartementet, 2006:5). Det vektlegges at profesjonsutøvere har kunnskaper til å møte alle mennesker i barnehagen med respekt. Å møtes med respekt har betydning for alle mennesker, samtidig som det kan ha innflytelse på hvordan mennesker lærer å møte hverandre.

Ulike forestillinger råder når det gjelder hva familier er eller kan være. Dette kan være styrende for om det er tradisjon for å imøtekomme ulikheter, eller om tradisjoner utestenger mennesker som lever ”annerledes”. For å kunne fungere som støttespillere for barn og foreldre, er det nødvendig at profesjonsutøvere i heteronormative institusjoner gransker egne holdninger til hvordan de ser på homofile og lesbiske foreldre (Ohnstad, 2008). Det er interessant å høre hva foreldre forteller om sine erfaringer i lys av diskursive påvirkninger på samfunns – og institusjonsnivå.

1.3 Oppgavens oppbygging

Kapittel 1 starter med en kort innledning der det presenteres et sitat. Et sitat som for meg forteller mye om hvordan det kan oppleves når noen mennesker omtaler andres oppvekst. Oppgavens tema, og mål med prosjektet introduseres. Oppgavens oppbygging presenteres før kapitlet avslutter med refleksjoner om hvorfor nettopp dette tema er valgt.

Kapittel 2 presenterer hvordan politiske og offentlige diskurser kan påvirke pedagoger i arbeidet i barnehager. Jeg kommer kort inn på noen utfordringer knyttet til den norske kirkens syn på homofili. Det redegjøres for endringer i ekteskapsloven, og hva disse endringene innebærer. Videre formidles noen forestillinger om familier i et heteronormalt samfunn, og synspunkter rundt hva det kan ha å si for barn at de lever i homofile familier. Ulike foreldreskap og familiedannelser, samt barn og barndom diskuteres, før kapitlet avslutter med noen refleksjoner.

I kapittel 3 redegjøres det for epistemologiske refleksjoner, og syn på kunnskaper og vitenskaper fremstilles. Teoretiske utgangspunkter av betydning for dette arbeidet presenteres, og ulike aktuelle begreper for tema forklares.

Videre vises det til forskning på feltet ved presentasjon av forskere som har gitt meg inspirasjon i arbeidet med denne masteroppgaven. Refleksjoner avslutter kapitlet.

Kapittel 4 diskuterer betydninger av møter, makt og diskurser før mangfoldsbegrepet drøftes. Anerkjennelse, subjekt og tilhørighet er andre begreper det blir sett nærmere på, og kapitlet slutter med noen refleksjoner.

Kapittel 5 handler om metodologiske perspektiver, der livshistorieforskning og narrativer presenteres og gjøres rede for. Det beskrives hvorfor disse metodologiske perspektiver er valgt, og hvordan det brukes i min undersøkelse. Valg av informanter, heretter kalt foreldre, presenteres. Forskerrefleksivitet, og innside-utside posisjoner og forskningsetikk tas opp. Kapitlet avslutter med noen refleksjoner.

Kapittel 6 gir først en introduksjon til analysene i prosjektet, og presenterer retninger og temaer for analysene. Det redegjøres for hermeneutisk tilnærming til analyser av narrativer. Videre presenteres tolkninger og analyser av datamaterialet. Analysene er i hovedsak delt i to, der den ene delen handler om forberedelser til barnehagemøter, og den andre delen handler om selve møtene. Refleksjoner avslutter kapitlet.

Kapittel 7 er det avsluttende kapitlet i oppgaven. Her oppsummeres arbeidet som er gjort, og hva jeg har funnet gjennom dette prosjektet. Sist i kapitlet vedlegg for oppgaven.

Kapittel 8 inneholder referanseliste for denne oppgaven.

1.4 Refleksjoner rundt valg av tema

Da jeg startet dette arbeidet var jeg aldri i tvil om hva jeg var opptatt av og ville undersøke. Jeg mener det er nødvendig at profesjonsutøvere tar opp hvordan ulike familier blir møtt i barnehagene. De fleste barn går i barnehage i Norge i dag, og ved at alle barn nå har rett til barnehageplass (KD, 2008), vil de fleste barn og foreldre oppleve møter med den norske barnehagen.

Hovedårsaken til at jeg skriver om foreldre av samme kjønn i møte med profesjonsutøvere, er den nylig vedtatte ekteskapsloven.⁷ Gjennom dette prosjektet kan det stilles spørsmål til om jeg er med på å fremheve homofile og lesbiske som minoritetsgruppe. Min intensjon er ikke å være med på å marginalisere en gruppe mennesker, men derimot å informere om hvordan noen samkjønnsforeldre opplever møter i barnehager. Mye av

---

⁷ Se kapittel 2.4.1

interessen for en slik undersøkelse, har også bakgrunn i meninger som kommer til syne i samfunnet når det gjelder hva slags familieliv som anses å være det ”normale”;

Heteroseksualitet har blitt naturliggjort slik at den idealiserer en bestemt kjønnspraksis og blir en norm for alle kjønnspraksiser (Anfelt, Andersen og Bolsø 2007:11).

Heteroseksualitet som norm har betydning for mennesker som lever opp til en slik idealisering, ved at det påvirker hva som blir sett på som ”den beste” familieformen. Den heteroseksuelle normen kan ha betydning for de som lever utenfor den heteroseksuelle normen, ved å bidra til eventuelle opplevelser av mindreverdighet, og ikke å være like gode familieskapere som de som lever heteroseksuelt.

Oppgaven tar kort opp hva slags syn deler av den norske kirken⁸ har når det gjelder homofile og lesbiske. I Norge i dag finnes et mangfold av ulike kulturer og religioner, og jeg anser at dette temaet kunne være høyst aktuelt å innlemme i undersøkelsen. Oppgavens begrensninger og tidsperspektiv gjør det imidlertid nødvendig å avgrense arbeidet, og jeg har derfor valgt å utelate dette temaet. Et viktig og spennende prosjekt i forlengelse av oppgaven, vil være å se på hvordan ulike kulturer og religioner forholder seg til mennesker som lever utenfor heteronormaliteten.

Bakgrunnen for at kirken tas med i denne oppgaven, er at Norge har en statskirke som er med på å prege verdinormene i det norske samfunnet. Når det gjelder den offentlige debatten om homofile og lesbiske foreldreskap, har den norske kirken vært godt synlig. Det har kommet tydelig frem at det innad i kirken er uenighet når det gjelder syn på homofili, og at det kan være et vanskelig tema å enes om. Jeg oppfatter at debatten ofte fremstiller tema homofil/heterofil som en enten eller tenking, uten noen vesentlig grad av nyansering eller muligheter for å møtes og innlemme og akseptere begge retninger for foreldreskap. I neste kapittel skriver jeg fram hvordan ulike samfunnsmessige påvirkninger kan få betydning for profesjonsutøvere, foreldre og barn i barnehage.

---

⁸ Det er viktig å merke seg at jeg her skriver deler av den norske kirken, da synet på homofili ikke er entydig innad i kirken. Når kirken brukes i denne oppgaven, er det viktig å presisere at menneskene innenfor kan ha veldig forskjellige syn, og at jeg ikke har noe ønske om å ydmyke noen eller presentere feilaktige beskrivelser av ulike menneskers religiøse oppfatninger.

2 Ulike samfunnsmessige påvirkninger

Menneskene er samfunnets viktigste ressurs heter det i Soria Moria-erklæringen (KD, (2009:4).

Dette kapitlet diskuterer hvordan ulike påvirkninger kan anses å ha betydning for profesjonsutøvere, barn og foreldre i barnehager. Ulike faktorer kan være med på å påvirke levestilene til familiene jeg skriver om i denne oppgaven. Styringsdokumenter og samfunnets holdninger til ulike familiedannelser kan påvirke hvorledes en skal utøve foreldreskap. Forskjellige forestillinger familier møter vil være med på å påvirke familier på ulike måter. Når innledende sitat til dette kapitlet sier at menneskene er samfunnets viktigste ressurs, fremstår det tydelig at mennesker har makt og muligheter til påvirkning når det gjelder hvordan samfunnet forholder seg til ulike familieformer.

Først i kapitlet diskuteres betydninger av ulike planer og lovverk, så hvordan ulike forestillinger kan være med og ha påvirkningsmakt. Videre blir ulike foreldreskap diskutert, etterfulgt av et kapittel som handler om barn og barndom. Til slutt presenteres noen refleksjoner.

2.1 Styringsdokumenter

Mine antakelser om at ulike ”styringsinstitusjoner” har makt som påvirker hvordan profesjonsutøvere utfører sine arbeidsoppgaver, bygger på kritiske lesninger av ulike styringsdokumenter. Mye av påvirkningene ligger på samfunnsnivå utenfor barnehagen, og eksempler på dokumenter som har påvirkningskraft kan være: rammeplan for barnehager, stortingsmeldinger og ulike lover. Noen av disse styringsdokumenter presenteres i kommende underkapitler.

2.1.1 Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver

*Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*⁹ gir personalet

---

⁹ Forskrift om rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver ble fastsatt av kunnskapsdepartementet 1. mars 2006. Forskriften trådte i kraft 1. august 2006, og overtok da for tidligere forskrift 1. desember 1995 nr. 948, om rammeplan for barnehagen (KD, 2006).

retningslinjer og forpliktelser for det pedagogiske arbeidet som utføres i barnehager. Samtidig gir planen informasjon til foreldre, eiere og tilsynsmyndigheter (KD, 2006).

Barnehager skal bygge sine virksomheter på verdigrunnlag og innhold som er fastsatt i barneloven og internasjonale konvensjoner som Norge har sluttet seg til. Blant annet konvensjon om urbefolkninger og FNs barnekonvensjon¹⁰ (KD, 2006).

Rammeplanen påpeker:

Ved alle handlinger som angår barn som foretas av myndigheter og organisasjoner, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn. Staten skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for omsorgen eller beskyttelsen av barn, har den standard som er fastsatt, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn (KD, 2006:4)

Sitatet refererer til at staten har overordnet ansvar for barnehager. Profesjonsutøvere i barnehager må forholde seg til fastsatte rammer for pedagogisk virksomhet og la barnets beste ligge til grunn i alle handlinger.

Barnehagen har samfunnsmandat som forteller at barnehagen skal tilby omsorgs- og læringsmiljø til barnas beste, og barnehagens formålsbestemmelse skal gi (...) gode utviklings- og aktivitetsmuligheter i nær forståelse og samarbeid med barnas hjem (KD, 2006:7).

Rammeplanen påpeker at (...) *Barnehagen må vise respekt for ulike familieformer* (KD, 2006:14). Selv om familier med foreldre av samme kjønn ikke spesielt er nevnt i rammeplanen, velger jeg å lese disse familiene inn i sitatet ovenfor.

En spesifikk benevnelse av familier av samme kjønn i dokumenter som rammeplanen, kan bidra til å synliggjøre slike familieformer for profesjonsutøvere i barnehager. Bustos (2007) kritiserer i sin masteravhandling rammeplanen for ikke å nevne disse familiene spesielt. Hun ser det opp mot usynliggjøring av begrepet heteronormalisering i barnehagefaglige tekster (Bustos, 2007). Rammeplanen gir ingen videre definisjon av hva som menes med ulike familieformer, og det blir opp til hver enkelt leser hva som forstås med familie. Bustos (2007) kritiserer i sin masteroppgave rammeplanen for ikke å nevne

---

¹⁰ Barnekonvensjonen ble vedtatt av FN i 1989, ratifisert av Norge i 1991 og inkorporert i norsk lov i 2003 (Barne- og familiedepartementet 1991).

spesifikt hvilke ulike familieformer som menes. En spesifikk benevnelse av familier av samme kjønn i dokumenter som rammeplanen, kan bidra til å synliggjøre denne familieformen overfor profesjonsutøvere i barnehagen. Jeg hevder at en utelatelse av hva som spesifikt menes med ulike former for familier kan føre til en usynliggjøring, og finner støtte for dette hos Bustos (2007). Hun poengterer en nær sammenheng mellom en slik utelatelse og usynliggjøring av begrepet heteronormalisering i barnehagefaglige tekster. I det videre går jeg inn i St.meld. nr. 41 – Kvalitet i barnehagen (KD, 2009) for å se hvilken plass lesbiske og homofile familieforhold gis her.

2.1.2 *St.meld.nr.41 – Kvalitet i barnehagen (2008-2009)*

Gjennom rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver, og St.meld. nr. 41- *Krav til kvalitet i barnehagen*, kommer økte krav om kvalitet og innhold i barnehagene.

I løpet av få år har det foregått store endringer innenfor barnehagesektoren, med økt satsing fra myndighetene som har ført til kraftig økning av barnehageplasser. Retten til barnehageplass trådte i kraft i 2009 (KD, 2009). St.meld. nr. 41 forteller om krav til kompetanse hos personalet i barnehagene. Til styrer og pedagogiske ledere stilles det gjennom barnehageloven krav til formell kompetanse. Alle ansatte i barnehagene skal inneha kunnskap om barn og barndom som samfunnsmandat (KD, 2009).

Departementet vil blant annet (...) *øke andelen ansatte med barnehagefaglig og barnefaglig kompetanse i barnehagene. (...) øke antall studieplasser. (...) øke etter- og videreutdanning av førskolelærere, styrer og assistenter. (...) tilby nyutdannede førskolelærere veiledning* (KD, 2009:35). Dette betyr at departementet ser sammenhenger mellom kvalitet i barnehager og kompetansen til profesjonsutøvere som er ansatt i barnehagene. Samtidig påpekes det at barn er en ressurs i samfunnet, som det må satses på i fremtiden.

Kapittel 12.3 i St. meld.nr.41 – *Kvalitet i barnehagen*, omhandler barn med minoritetsbakgrunn (KD, 2009:93). I meldingens omtale av barn med minoritetsbakgrunn nevnes barn med ulike språk og kulturell bakgrunn, og minoritetsspråklige barn vies stor oppmerksomhet i kapitlet. Barn fra andre minoriteter, som jeg for eksempel skriver om i min oppgave nevnes ikke. Jeg finner grunn til å rette spørsmål ved utelatelsene av disse

familiene i en melding som kommer relativt kort tid etter endringer i ekteskapsloven¹¹. Det kan forstås på ulike måter når homofile og lesbiske familier ikke nevnes spesielt i ulike planer. En forståelse kan være at de automatisk er inkludert uten å nevnes spesielt, men det kan også forstås som at disse familiene usynliggjøres ved at de utelates, og ikke tas med på lik linje med andre minoriteter. Dilemmaet er hva som skapes hvis homofili spesifikt utheves eller hva skapes hvis det tauses ned. Hvem er med på å bestemme hvordan det skal fremstå i offentlige dokumenter? Konsekvenser for om homofili tauses ned i ulike dokumenter, kan være at noen familier ikke opplever å bli ”regnet” med. Samtidig kan utheving føre til at homofile og lesbiske familier blir synliggjort som en enhetlig gruppe. Noe jeg ser jeg også kan være med på å produsere gjennom arbeidet med denne masteroppgaven. Konsekvenser kan bidra til at mennesker blir sett under ett, som like ut fra en gruppeidentitet.

Homofile og lesbiske opplever å bli møtt og omtalt på forskjellige måter i ulike planer, og i ulike organisasjoner og institusjoner. Min oppgave er også med på å synliggjøre noen sider ved det å være minoritet i Norge i dag. Som jeg har nevnt tidligere i oppgaven er kirken en organisasjon som har vært godt synlig i media når det gjelder debatten om homofili og homofiles rettigheter til å være foreldre.

2.1.3 *Kirken*

Debatter om homofile og lesbiske, deres måter å leve på, deres muligheter til å få barn, adopsjon osv. har pågått over lengre tid, og er viet stor oppmerksomhet i media. Melgård (2008) skriver i Dagbladet 15. september et innlegg om justisminister Storberget, der Storberget er opprørt over biskop Kvarme sitt forsøk på å stoppe bryllupet til et homofilt par. Justisministeren mener at kirken må ta ansvar, og at slike handlinger av Kvarme bidrar til økte fordommer og til å øke hatvolden mot homofile og lesbiske. Slike debatter kan fortelle at det eksisterer sterkt rådende og motsetningsfylte meninger om dette temaet i Norge i dag, noe som berører mennesker på ulike måter. Deler av den norske kirken går åpent ut og fordømmer homofile og lesbiske måter å leve på. I kirken hersker det også

---

¹¹ Se kapittel. 2.1.4 og 2.1.5.

uenighet om det er rett at homofile og lesbiske inngår ekteskap, og det pågår diskusjoner om retten til kunstig befruktning og adopsjon. Kirken ber om respekt for grunnleggende naturgitte forskjeller, og sier at utgangspunktet for heterofilt samliv er familiedannelser hvor slekten føres videre med barn, en retning homofile partnerskap ikke har. Denne situasjonen er i stor grad belastende for homofile (Kirkens informasjonstjeneste, 1995).

Gjennom livshistorier og narrativer skrevet av homofile og lesbiske, er det presentert flere fortellinger om hvordan disse menneskene har blitt utestengt fra menigheter og religiøse fellesskap opp gjennom historien (Grønningsæter og Nuland, 2008).

Kjernefamilien kan sies å være en samlivsform som har blitt forstått som selve fundamentet i samfunnet. Mennesker lever sammen i mange forskjellige samlivsformer i Norge i dag, likevel lever det videre en forestilling om at det er en type familie som fremstår som best (Anfelt, Andersen og Bolsø, 2007). Kirkens informasjonstjeneste (1995) sier at kirken bør avvise muligheter for at homofile partnere skal få adoptere, eller få mulighet til kunstig befruktning. Bakgrunnen for at kirken mener dette er barns rett til å få vokse opp med så ”normale” oppvekstvilkår som mulig. Her kan det synes som at kirken definerer en måte å leve på som normal, noe som gjenspeiler en norm der heterofile familier kan oppfattes som den beste familieformen for barn å vokse opp i.

2.1.4 Den nye ekteskapsloven

Den 17. juni 2008 ble det vedtatt ny ekteskapslov i Norge. *Felles ekteskapslov for likekjønna og ulikekjønna* (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008), Den nye loven trådte i kraft 1. januar 2009, og gir to av samme kjønn rett til å inngå ekteskap på lik linje med heterofile. Partnerskapsloven oppheves, og registrerte partnere kan få omgjort sine partnerskap til ekteskap om de ønsker det.

2.1.5 Hva innebærer lovendringen

Loven gir den norske kirke og andre trossamfunn en rett, men ikke plikt til å vie homofile par. Lovendringer i bioteknologiloven innebærer at lesbiske samboere og ektefeller får rett til, på lik linje med heterofile par, å bli vurdert for assistert befruktning. Barneloven gir biologisk mors samboer eller ektefelle status som medmor. Etter en lovendring i adopsjonsloven legges det til rette for at lesbiske og homofile ektepar får adgang til å søke

om adopsjon (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008).

Endringene i ekteskapsloven bidrar til at det vil være enklere for lesbiske og homofile å stifte familie og få barn. Det vil antakeligvis i økende grad være aktuelt for profesjonsutøvere i barnehager i Norge å forholde seg til familier der foreldrene er av samme kjønn. Jo mer likestilte lesbiske og homofile blir, jo flere vil stifte familier på lik linje med heterofile par (Moseng, 2007). Ved å skifte fra begrepet *kunstig* til *assistert* befruktning, er dette med på å fortelle at det har foregått en normalisering av denne måten å få barn på i Norge (Lie, 2008). Dette viser også at språk har mye makt når det gjelder hvordan ulike fenomen kan forstås, og får ny legitimitet i praksis.

2.2 *Forestillinger om familier*

Forrige kapittel presenterte dokumenter som kan være med på å påvirke og legge retninger for profesjonsutøvere i deres faglige arbeid. I tillegg kan ulike forestillinger om familier og foreldreskap komme frem på ulike måter i samfunnet, noe som også kan være med på å påvirke ulike oppvekstbetingelser om hva som oppfattes som bra for barn.

2.2.1 *Forestillinger om familien i det heteronormale samfunnet.*

Familie er et kraftig og gjennomgående ord, som i vår kultur kan oppfattes som en ustabil og motstridende konstruksjon, der følelser av tilhørighet og identitet blir bekreftet på den ene siden, eller nektet og fortiet på den andre siden (Robinson & Jones Diaz, 2006:82, min oversetning). Et uttrykk for dette kan være at noen familier er godtatt på enkelte arenaer, mens de på andre arenaer, som for eksempel i media, blir utsatt for ytringer om at deres familier ikke går an å praktisere (Kaluza, 2008). Poenget her er ment for å vise at noen familier kan være mer akseptert i samfunnet enn andre familier.

Familiebegrepet omfatter en rekke sosiale, kulturelle, økonomiske og symbolske betydninger som endres mellom sosioøkonomisk klasse, etnisitet, kjønn, rase, alder og seksualitet. Hvordan mennesker *gjør* familier, definerer familier og hvordan de lever i familier, er et svært omstridt spørsmål. Til tross for mangfoldet i hvordan familier *gjøres*, kan normaliserende diskurser¹² av den tradisjonelle kjernefamilien (heterofil, gift, monogam, mor og far med barn) fortsette å underbygge dominerende representasjoner av

---

¹² Familiebegreper omtales i kapittel. 2, og diskurser er omtalt nærmere i kapittel 4.

riktige og vellykkede familieliv (Robinson & Jones Diaz, 2006:82, min oversetning).

Rammeplanen for barnehager sier at (...) *Barnehagen må vise respekt for ulike familieformer* (KD, 2006:14), og barnehagens verdigrunnlag innbefatter respekt for forskjelligheter (2006). Videre påpeker rammeplanen at foreldre og barnehager har gjensidig ansvar for barnas trivsel, og at samarbeidet med hjem og barnehager må bygge på gjensidig åpenhet og tillit (KD, 2006:15). Når rammeplanen bruker betegnelsen hjem og familie, pekes det på (...) *foreldre og eventuelt andre foresatte* (KD, 2006:14), uten videre forklaring og presisering.

2.2.2 Hva med barna?

Tema for min undersøkelse kan ses å være spesielt aktuelt i dag. Politiske føringer og nylige endringer i lover som omhandler barn og familier er med på å påvirke ulike menneskers livsvilkår. Jeg ønsker å presentere noen meningsytringer fra lesbiske mødre som er kommet frem gjennom arbeidet med denne oppgaven. Meninger som kan si noe om hvordan ulike forestillinger påvirker og viser noe av den kompleksiteten ”skeive” familiedannelser kan oppfattes for dem det gjelder.

Bustos (2007) skriver at barn som vokser opp i Norge i dag kan ha mangfoldige erfaringer når det gjelder hva en familie kan være, men når det gjelder kulturelt mangfold i barnehager inkluderes ikke familier med foreldre av samme kjønn. Det bør oppfordres til at profesjonsutøvere i barnehager diskuterer dette, ikke med en tanke om at homofile og lesbiske foreldre bare tilhører fremtiden, men også for å kunne forholde seg til nåtiden (Stiklestad, 2004). Stiklestad (2004) sier at det er forsket på homofili i 20 år, og at man ikke har funnet noe ”skade” for barna. Det barna reagerer på, er at samfunnet ikke anerkjenner deres familier. Stiklestad (2004) intervjuet ni barn i sin undersøkelse¹³, og hevder at forskningen ikke gir grunn til å tro at det er ”skadelig” å vokse opp i en familie med to omsorgspersoner av samme kjønn (Stiklestad 2004, 2009).

Mange mener mye om hvor ille det er å vokse opp med lesbiske og homofile foreldre til tross for spinkelt kunnskapsgrunnlag, sier Stiklestad (2009). Om forskningen hadde gått i disfavør til barn, hadde det vært uetisk å tilby lesbiske par assistert befruktning, sier Stiklestad, da hensynet til barnets beste bør veie tyngst. Situasjonen er imidlertid ikke slik,

---

¹³ Stiklestad presenteres nærmere i kapittel. 3.1.

da forskning samlet sett peker i positiv retning for assistert befruktning av lesbiske par (Stiklestad, 2009).

Nina Karin Monsen¹⁴ er en av de som åpent gir uttrykk for bekymringer når det gjelder barn i homofile familier. Monsen(2009a) forteller at hun synes det er galt av staten å se på homofili som medfødt, og at Stortinget er med på å ta fra barn mor eller far ved gjennomføringen av den nye ekteskapsloven. Hun mener det vil utgjøre et savn for barn å vokse opp uten en mor eller en far(2009a). Sandli (2009a) refererer til Monsen i et intervju der Monsen kommer med ytringer om at gjennomføringen av den nye ekteskapsloven medfører å forskjellsbehandle og diskriminere barn ut fra hva som er voksnes behov (Sandli, 2009a). Barne- og likestillingsminister Anniken Huitfeldt kommenterer dette med at barn i dag nok har en annen holdning til dette enn Monsen. Huitfeldt ber samtidig Monsen om å la forsvarsløse barn være, i sin iver etter å bekjempe lesbiske mødre (Sandli, 2009b). Her kommer det til syne meningsforskjeller i samfunnet når det gjelder tema for min oppgave, ved at det fremkommer ulike forståelser om hva som oppfattes som bra for barn.

Jeg har hørt det stilles spørsmål ved om barn tar skade av å bli trakassert av intolerante mennesker, og om barns seksuelle preferanser blir påvirket av foreldrene. Vedkommende påpekte at dette ikke handlet om de voksnes rettigheter, men om barnas. Jeg tror mange stiller spørsmål som disse, og mine erfaringer er at dette kan være utfordrende for profesjonsutøvere i barnehager, fordi de og kan ha fordommer eller uavklarte meninger om tema.

Spørsmål det er grunn til å reflektere over i denne sammenheng, er hva som kan gjøre det vanskelig for barn som vokser opp med foreldre av samme kjønn. Er utfordringer knyttet til familiesammensetningen i seg selv, eller å kjenne til og møte fordommer i samfunnet når det gjelder deres måte å leve på? Andre spørsmål som er relevante, er om det finnes aksept for flere måter å ”gjøre” familie på. Sees mangfold på som noe positivt, eller er det likhetstanken som råder? Må det være slik at bare det ene eller det andre er godt nok? Rammeplanen for barnehager uttrykker:

Det kulturelle mangfoldet skal gjenspeiles i barnehagen(...)Barnehagen skal støtte

---

¹⁴ Nina Karin Monsen fikk i 2009 Fritt Ords pris for sine uavhengige bidrag til offentlige debatter. I denne oppgaven formidles noen av hennes ytringer om den nye ekteskapsloven, og om homofile foreldreskap.

barn ut fra deres egne kulturelle og individuelle forutsetninger (KD, 2006:7).

Min erfaring som førskolelærer er at profesjonsutøvere i barnehager har holdninger og verdier som åpner opp for flere måter å leve sammen på. Samtidig finnes også motforestillinger til at mennesker med samme kjønn lever sammen og har barn (Blaise and Yarrow, 2005). At barn lever i familier med foreldre av samme kjønn kan stride mot hva noen tror er bra for barn, og hva som oppfattes som rett måte å ”gjøre” foreldreskap på.

Det som svir mest er at folk kan være så bastante. Jeg kjenner at det gjør vondt når folk sier at oppveksten min ikke går an (Kaluza, 2008:29).

Dette utsagnet kommer fra en ung jente som har vokst opp sammen med sin biologiske mor og hennes kvinnelige kjæreste. Utsagnet kan leses som en ”sårhet” ved at andre ikke tror på hennes oppvekst og families måte å leve på. I norsk barnehagetradisjon ligger likhetstanken som et grunnleggende prinsipp (Johannesen og Sandvik, 2008:27). Likeverdighet i barnehagen innebærer at alle som er i barnehagen skal føle seg like verdifulle, noe Kaluza (2008) sine ord vitner om at hun ikke alltid har opplevd. Rhedding – Jones (2007) sier i sitatet nedenfor hva hun mener må til for å imøtekomme mennesker med forskjellige levemåter. *We have to question diversity and be open to changing our own previously held ideas. It is only when we keep to an agenda of social justice that the effects of ethnic, linguistic, religious and racial diversity become ethical* (2007:49).

Min oppgave har ikke til hensikt å dømme noen når det gjelder deres meninger. Mitt ønske er å bidra til at profesjonsutøvere tar opp, både som enkeltmennesker, og i fellesskap med andre hva det kan innebære for noen å bli sett på som ”annerledes”. Å behandle mennesker som annerledes kan være med på å skille noen fra fellesskapet, og posisjoner som likeverdige kan føles uoppnåelig for den det gjelder. Samtidig er det viktig å reflektere over om det å være ”annerledes” behøver å bety noe negativt, om det innebærer å bli sett på som mindre verd. ”Annerledeshet” kan fungere positivt, og tilføre mangfold i samfunnet. Men det er viktig å stille spørsmål rundt likhet og annerledeshet. Er det slik at alle heterofile er like og homofile er annerledes? Hvor blir subjektstanken i tilfelle av om mennesker forstås på gruppenivå og ikke som enkeltindivider?

2.2.3 Familiedannelser

De fleste samfunn er i dag heteronormative, det vil si at de baserer seg på antagelsen om at alle mennesker er heterofile. Det skjer hele tiden endringer i samfunnet, og måten mennesker lever på endres i takt med disse endringene. På spørsmål om hva det er som er en familie, kan det ses som enkelt å svare på, men det er mer komplekst enn mange først tror (Robinson & Jones Diaz, 2006:83).

De fleste mennesker i Norge vokser opp i en familie. Ordet familie danner forestillinger som gir ulike assosiasjoner for mennesker ut fra ulike kulturelle og sosiale kontekster. Assosiasjoner som blant annet avhenger av menneskers ulike erfaringer, som igjen er med på å påvirke ulike holdninger. Noen har meninger om at en type familie er best. Andre mener at dette ikke er så viktig, men at det som er av betydning er hvordan barn har det i den familien det vokser opp i. Om familien er homofil, lesbisk eller heterofil forteller ikke noe om hvordan barns oppvekstbetingelser er. Spørsmål det reflekteres over, og er ulike synspunkter rundt, er om det er ”opphavet” som er det vesentlige eller om det er foreldreskap som er det viktigste for barns oppvekstmuligheter. Homofile og lesbiske familier kan sies å tilhøre en minoritet. Homofile og lesbiske familier må forholde seg til at deres familieformer stadig er gjenstand for ulike debatter i det offentlige rom, det kan være i aviser og andre tidsskrifter, i ulike program på TV eller i radio. Det blir stilt spørsmål ved om homofile familier er ”gode” familier, og om det er ”rett” at par av samme kjønn skal få være foreldre. Som allerede nevnt sier Monsen at lesbiske kvinner nedverdiger seg selv, og lar barna sine starte sine liv med handikap. Når Monsen snakker om handikap i denne sammenheng, er det etter min forståelse ment som at barn trenger å vokse opp med både en mor og en far, og når de blir fratatt denne muligheten vil oppveksten deres mangle noe verdifullt.

Ifølge Monsen kan ikke homofile biologisk bygge samfunnet og føre det videre, det er det bare de heterofile som kan. Hun sier at de homofile selv overbeviser seg om at de har felles barn, men at dette bare er et illusjonsmakeri (Sandli, 2009b:39).

Det er ganske rart å høre henne si at det er noe galt med meg. Jeg føler det ikke selv, og har aldri blitt det fortalt av mine omgivelser heller (sitat av et av barna Monsen mener ”skades” av sin mor) (Sandli, 2009b:39). Debatter som handler om at oppveksten deres ikke ”går an”, eller at det er noe galt med barn på bakgrunn av familien de lever i, slipper

heterofile å forholde seg til. Det blir ikke stilt spørsmål ved om den heterofile familien skal befolke verden, da dette er naturgitt og biologisk. Slik posisjoneres heterofile familier i en dominans posisjon i samfunnet, mens homofile og lesbiske foreldre kan plasseres i en marginalisert posisjon.

2.2.4 Foreldreskap

Kravene til foreldreskap har endret seg, og ulike familier står overfor ulike utfordringer i samfunnet i dag. *Foreldreskap handler om barn og voksne* (Puntermold Bø og Rappana Olsen, 2008:13). Foreldrerettigheter og plikter er knyttet til rettslige foreldreskap. De personene som har fått etablert foreldreskap som lovgivningen anerkjenner, er rettslige foreldre (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009). *Hvem som er biologisk eller genetisk foreldre til et barn, er et medisinsk spørsmål, og spørsmålet om hvem som er sosiale foreldre, er et psykologisk spørsmål.* (Barne- og likestillingsdepartementet, 2009).

Den kvinnen som har født barnet, regnes etter barneloven § 2 som barnets mor. Denne regelen får også anvendelse der to kvinner blir enige om å få et barn sammen, og den ene av dem føder barnet (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008). Regelen kom inn i barneloven i 1997. En rettslig avklaring av morskapet var blitt påkrevd som følge av muligheten for at den fødende kvinnen kan ha fått implantert et egg fra en annen kvinne. Dette er ikke lovlig i Norge, jf. bioteknologiloven § 2-15, men kvinnen kan ha fått slik behandling i andre land, samtidig som barnet fødes i Norge. Før eggdonasjon var fysisk mulig, var det ikke behov for lovregulering fordi det var helt entydig hvem som var barnets mor (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008). Et begrep som blir benyttet når to kvinner får barn, er medmor. For å bli regnet som medmor til barn, må denne kvinnen være ektefelle eller samboer med barnets mor. Et barn kan ikke både ha en medmor og en far (Barne- og likestillingsdepartementet, 2008).

Foreldreskap innehar et mangfold av betydninger, noen barn bor sammen med biologisk mor og far, noen med biologisk mor eller far, noen med steforeldre og biologisk foreldre, og noen med fosterforeldre eller adoptivforeldre. Det er forskjeller på foreldreskap etter lover og regler, hva foreldre legger i foreldreskap og hva barn selv tenker rundt dette. Et eksempel kan være barn som lever sammen med en av de biologiske foreldrene og dens samboer.

Barnet er kanskje ikke adoptert av samboeren, men ser på denne personen som sin forelder. Jeg går ikke inn på alle ulike måter å danne eller å ha foreldreskap på, men viser her at dette er mangfoldig og komplekst.

I mitt prosjekt er det familier med barn der foreldrene er av samme kjønn, skeive familier, som danner utgangspunkter for undersøkelsen. Foreldrene i to av familiene i min undersøkelse benevner seg begge som mamma, og i en familie framstilles den ene som mamma og den andre som mor.

2.2.5 Skeive foreldreskap

På samme måte som foreldreskap i avsnittet ovenfor er belyst å være mangfoldig, har skeive foreldreskap også mange utforminger. Barn i skeive familier kan være planlagt ved at lesbiske kvinner velger å få barn med en homofil eller heterofil mann. Barn kan planlegges via donor der donor er ukjent, eller gjennom adopsjon som den nye ekteskapsloven godkjenner. Både kvinner og menn som har barn fra tidligere heterofile forhold, kan også etablere samliv med en annen av samme kjønn (Ohnstad, 2008). Ohnstad sier at mange av barna i homofile og lesbiske forhold i høy grad er planlagt og ønsket, og mye som heterofile par kan ta for gitt når det gjelder å få barn, må homofile og lesbiske avtale og planlegge (2008). Ohnstad peker på at begrepet ”skeivt”

representerer et overordna kritisk perspektiv som setter spørsmålstegn ved det vi mer enn noe tar for gitt, nemlig heteronormaliteten. Begrepet skal bidra til å kaste lys på våre vante forestillinger om heterofili og homofili, og kontrasterer og utfordrer det som er ”rett”, nemlig det heteronormative som har vært den grunnleggende normen for familiepolitikken så langt (Ohnstad, 2008:17).

Den skeive tilnærmingen til familielivet, kan på et mer teoretisk plan være et overordnet kritisk perspektiv som setter spørsmålstegn ved heteronormaliteten som det vi tar for gitt, og som gjør at andre former for foreldreskap enn kjernefamilien fremstår som avvikende (Ohnstad, 2008).

2.2.6 Barn og barndom

Samfunnet er i stadig utvikling, og syn på barn og barndom endres. Profesjonsutøvere i barnehager utfordres når det gjelder å følge med i samfunnsutviklingen som påvirker syn på

barn og barndom, noe som har betydning for måten de opptrer på i omgang med barn. Når det gjelder syn på barn handler dette om respekt for barns ulike måter å oppfatte verden på, og respekt for hvem barna er (Nordin Hultmann, 2004). *Barndommen er en livsfase med egenverdi i likhet med alle andre faser i menneskets livsløp* (KD, 2006:12), og barnets status i samfunnet er på mange måter gitt mer fokus enn noen gang før, fra å bli sett på som noen som skulle bli noe, til noen som er noe. Tidligere ble barn sett på som uferdige vesener, og betraktet som foreldrenes eiendom. Nå blir barndommen sett på som en tid med egenverdi og barn er gitt selvstendig status med egne rettigheter. Barn og foreldre har i dag et forhold som baseres på likeverd, og barn er gitt samme rettigheter som voksne (Glaser, 2008). Rammeplanen påpeker viktigheten av at personalet i barnehagen møter barna med respekt og aksept, tillit og tiltro. Barns møter med andre påvirker deres oppfatninger av seg selv, og barn påvirker sine omgivelser gjennom sine væremåter (KD, 2006). Gjennom møter med andre barn og voksne i barnehager lærer barn hvordan de kan opptre (Öhman, 2007). I disse møtene mellom mennesker er det av betydning hvordan barnehagepersonalet opptrer overfor barn, og hva slags syn de har på barn. Det handler om voksne som er tillitsvekkende og troverdige, og som i stor grad reflekterer etisk gjennomtenkte handlinger. Det å være en ansvarlig voksen handler mye om å være åpen for nye måter å forstå, undre seg og utforske nye ting sammen med barn. Det forventes at voksne forholder seg til barn som likeverdige aktører, hvor barndommen er tillagt egenverdi, *og barn sees som viktige og fullverdige mennesker i kraft av hva de "er" her og nå ("being"), og ikke bare i forhold til hva de kan bli i framtida ("becoming")* (Bae, m.fl. 2006:30). Det handler om at barn både er, og skal bli, og at barndommen er betydningsfull når det gjelder muligheter for barns utvikling i fremtiden.

Når synet på barn endres, endres også synet på foreldreskap. Foreldreansvaret er utvidet, og flere samfunnsforskere mener at foreldreskapet aldri har vært så omfattende og krevende som i dag. Det er ikke lenger barna som har plikter overfor de voksne, det er de voksne som har plikter overfor barna (Punternvold Bø og Rappana Olsen, 2008:14).

Førskolelærere har et overordna ansvar for at personalet i barnehager ser sammenhenger i barns muligheter til utvikling i barnehagen, og hvilken opplevelser barn har når det gjelder

aksepten for deres familier. Profesjonsutøvere i barnehager har plikter overfor barn til å behandle dem på gode og respektfulle måter, selv om det kan gå på tvers av de voksnes egne holdninger og meninger.

2.3 Refleksjoner

Begrepet *annerledes* utfordres i denne oppgaven. Hva er det å være annerledes, og hvem er det som egentlig er annerledes, er spørsmål som stilles og som det reflekteres rundt.

Det finnes mange situasjoner og forhold som kan få mennesker til å føle seg annerledes, og de fleste har kanskje på et eller annet tidspunkt følt seg annerledes eller forskjellig fra andre. Selv om dette er opplevelser mange kan ha, er det nødvendig å undersøke og forstå opplevelser i lys av livsbetingelsene de foregår under (Middelthon 2006). I oppgaven brukes begrepet *annerledes* i betydningen av å vike fra majoriteten, og hvordan det fortelles om familiedannelser som er utenfor normen om den heterofile familien.

Som pedagog har jeg opplevd at profesjonsutøvere har vært usikre på hva de skal si til barn som vokser opp med to mødre når andre barn snakker om sine pappaer. Det kan være flere årsaker til usikkerhet hos personalet når det gjelder familier der foreldrene har samme kjønn. Noen kan mene at dette ikke er naturlig, sett ut fra et perspektiv om foreldreskap som biologisk betinget. Noen har muligens ikke reflektert rundt dette, og kan bli usikre på hvordan de skal takle ulikheter i hverdagen. Andre kan ha bestemt seg for at dette er noe de ikke liker, uten å reflektere over at det handler om syn på, og respekt for andre mennesker. Det kan være mange og komplekse grunner til ulike handlemønstre hos mennesker, derfor er det viktig å sette utfordrende temaer på dagsordenen, slik at profesjonsutøvere i barnehager på en måte oppfordres til å reflektere over egne handlinger.

Møter barn i barnehager signaler om at deres familier blir anerkjent, eller er det andre signaler og praksiser som kommer frem? Ulike måter å bli møtt på kan være med på å påvirke barns oppfatninger om seg selv, og ha betydning for barns identitetsskapning. Det kan også fortelle noe om barn får like muligheter. Bae (2005) sier at ved å anerkjenne et barn som subjekt, ses det som et individ som forholder seg til seg selv, med rettigheter i forhold til egne tanker og følelser. Slik kan barn og deres familier anerkjennes. Personalet kan først handle mer reflektert om deres tenkning utfordres, og handlingsalternativene blir

tydelig for dem (Sandvik, 2006). I og med at barnehager i dag er en stor del av småbarnsfamiliers nettverk er det av betydning hvordan barn blir møtt og forstått i barnehagen. Viktigheten av å ikke usynliggjøre det barn har med seg hjemmefra (Andersen, 2006), innebærer at det ikke ties om barns ulike familieformer, men at de aksepteres og snakkes om.

Det er mange ulike mennesker i barnehagene, og om mennesker møtes med nysgjerrighet og interesse istedenfor fordommer og avvisning, kan mangfoldet bli det normale i barnehagene. For å imøtekomme mangfold kreves det at personalet ser på egne tankemønstre, og er villige til å tenke nytt og fornye sine meningskonstruksjoner (Kibsgaard, 2007).

Det råder sterke følelser rundt temaet i denne oppgaven, og min hensikt som pedagog er ikke å fortelle mennesker hva de skal føle og tenke, men å være profesjonsutøver i barnehager fordrer refleksjoner og diskusjoner om temaer som kan være utfordrende og vanskelige. Det handler om å diskutere menneskesyn, og profesjonsutøvere bør ha noen tanker om seg selv og sine holdninger, og vite at det har betydning og kan utgjøre forskjeller for barn og foreldre.

I prosjektet er det foreldrene sine ”stemmer”, gjennom narrativer, som utgjør datamaterialet i undersøkelsen. Jeg opplever at foreldreskap påvirker barn, og at det har betydning for barn hva slags familie de vokser opp med. Hvordan barn og deres familier blir møtt av andre er også med på å påvirke barns oppvekstvilkår.

Dette kapitlet har kastet lys på hvordan ulike påvirkninger og forestillinger kan være med som styrende faktorer når det gjelder familieliv i dagens samfunn. Baktepper for undersøkelsen har utgangspunkter i ulike teorier innenfor kjønnsforskningsfeltet, og neste kapittel presenterer disse som teoretisk rammeverk for oppgaven.

3 Teoretisk rammeverk

Ulik forskning har inspirert meg i arbeidet med masteroppgaven, og dette kapitlet tar opp ulike teorier og forskning som danner utgangspunkter for undersøkelsen. Epistemologiske refleksjoner, og syn på kunnskaper og vitenskaper forklares. Videre gjøres det kort rede for utgangspunkter i queer-teorier, queerforskning og hva queer-teorier kan være. Så diskuteres kritisk tenkning om kjønn, før det kort gjøres rede for kjønnsforskning og homoforskning. Dette er forskning som på ulike måter utfordrer tanken om at alle er født inn i en heterofil verden, der alle ”passer inn”. Forskningen stiller spørsmål ved heteronormaliseringen i samfunnet, der dominerende forestillinger råder når det gjelder hva som defineres som ”normalt”.

Det redegjøres for ulike begreper, som heteronormativitet, heteroseksualitet som norm og seksuell orientering, for å vise at ulike begreper kan ha ulik betydning innenfor kjønnsforskningsfeltet.

Videre presenteres fire forskere og noe av deres forskning om familiekonstruksjoner. Forskningen brukes som bakteppe for diskusjoner underveis i oppgaven. Når jeg velger å bruke denne forskningen, er det fordi jeg betrakter den til å befinne seg innenfor tema som er lesbiske mødres fortellinger fra barnehager. Forskningen brukes til å støtte opp under temaer som mødre formidler i undersøkelsen. Kapitlet avslutter med mine refleksjoner.

3.1 *Epistemologiske refleksjoner*

Epistemologi er en blanding av teorier, forskningspraksiser og filosofier. Epistemologiske utgangspunkter handler om hva forskere er interessert i å tilegne seg kunnskaper om, og kunnskapsforståelser påvirker forskeres posisjoner og valg av teorier. Innen forskning forstås epistemologi som teoretisk drevet forskningsmetodologi beregnet for å få frem nye teorier (Rhedding-Jones, 2005:43, min oversettelse). Gjennom valgene står mitt prosjekt ikke utenfor prosesser, men mange prosesser underveis i undersøkelsen er med på å forme prosjektet.

Rhedding-Jones (2005) sier at måten å være forsker på, og måten å opptre på overfor de som er med i forskningen er av betydning. Jeg benytter skrevne tekster som empirisk

materiale. Tekstene er forfattet av barnehageforeldre, og det er foreldrenes fortellinger¹⁵ som danner grunnlag for undersøkelsen. I forskning som tematiserer familieformer og foreldreskap kan foreldrenes forståelser om foreldreskap danne utgangspunkter for forskningen, noe som kan kritiseres fordi ”stemmene”¹⁶ til barn ikke blir hørt. I denne undersøkelsen, der familiers erfaringer og opplevelser er gjenstand for undersøkelsen, kan det kritiseres at barnas ”stemmer” ikke blir hørt. Når jeg velger foreldrenes fortellinger som gjenstand for undersøkelsen, er det med en forståelse om at foreldrene ses som talspersoner for familien, og perspektiver på at barnas ”stemmer” kommer indirekte til syne.

Jeg har ikke funnet andre undersøkelser knyttet til barnehagefeltet og møter med homofile familier i Norge, slik det gjøres i mitt arbeid. Det jeg har funnet er Stiklestads (2004) undersøkelse som forsker på hvordan barn opplever det å leve i samkjønnsfamilier. I Stiklestads forskning er det barna som er informanter, da det er deres historier som er interessante.

3.1.1 Kunnskapsforståelser

Kunnskapsforståelser kan være utfordrende. Mine opplevelser er at jo mer kunnskap jeg tilegner meg, jo mer ydmyk blir jeg og innser at det ikke finnes universelle perspektiver. Jeg finner støtte for dette hos Dahlberg, Moss og Pence (2002) som sier at et postmodernistisk perspektiv preges av usikkerhet, motstridende meninger og kompleksitet, noe som skiller seg fra modernismens tro på universelle lover. Kunnskap gir mennesker muligheter til refleksjoner og muligheter til å endre praksis, noe som kan påvirke menneskers relasjoner til hverandre.

Kvale (2001) poengterer at det er en studies teoretiske perspektiver som er bestemmende for hvordan empirien skal analyseres. Han benevner det som en perspektivistisk subjektivitet når forskere velger forskjellige teoretiske perspektiv, og stiller ulike spørsmål til samme tekst. I tillegg gjennomfører forskeren et grundig tolkningsarbeid som kan framstille ulike konklusjoner eller tolkninger. Kunnskapsforståelser om tema i denne oppgaven har bakgrunn i teorier beskrevet i kapittel 3, livshistorieforskning og Charles Taylors hermeneutikk presentert i kapittel 4 og 5.

---

¹⁵ Begrepene *fortellinger* og *narrativer* brukes om hverandre på ulike steder i oppgaven.

¹⁶ Det er viktig å påpeke at det ikke nødvendigvis er slik at hvis *stemmene* til barna eller lesbiske representeres så kommer ”sannheten” frem.

3.1.2 Vitenskapsforståelser

Vitenskap handler om hvordan viten skapes. Vitenskapsfilosofi er en del av vitenskapsteorien, hvor det først og fremst diskuteres erkjennelsesteoretiske problemer: Hva er viten? Er det mulig med objektiv viten? Hva er sannhet? (Kjørup, 1997). Vitenskap er i sin kjerne forskning, målrettet arbeid for å skape nye erkjennelser. Forskning må forstås avhengig av de sosiale rammer den foregår i. Vitenskapens og forskerens verden, og også alles hverdag, det moderne samfunnets kulturelle, politiske og økonomiske liv påvirker forskningen. Vitenskap er en fellesbetegnelse for flere forskjellige disipliner, som kan samles i flere grupper, avhengig av forskjellige synspunkter (Kjørup, 1997). Forskning kan gi ny og bedre viten om barnehagefaglige utfordringer, slik at det kan åpnes for nye muligheter for utvikling, og endrede syn og praksiser innenfor feltet barn og barndom. Forskningsresultater har stor betydning for hvordan profesjonsutøvere tenker og handler, i omgang med andre mennesker i barnehagen. I all forskning forutsettes reflektert bevissthet rundt arbeidet som gjøres, og rundt meningsskapning i barnehagen. Dette kan påvirke hvorledes barn og foreldre opplever møter og erfaringer med barnehagefaglig arbeid.

3.2 Queer teori

Queer teorier, også kalt skeiv teori, kritiserer praksiser som reproducerer etablerte kategorier, som stiller spørsmål om hva med majoriteten som er så normalt, og hva det er som skal til for å benevnes som normal (Bustos, 2007). Queer perspektiv tar avstand fra tokjønnsmodellen, og utfordrer normer som til enhver tid defineres som gitte.

Queer teorier er en blanding av studier som gransker det heteronormative på en kritisk måte, og stiller spørsmål som:

Hva er det som er så normalt med majoriteten? Hvem er det som "får lov til" å befolke dette sentrumet? Hvilke elementer er det som skal til for å bli benevnt som normal? Hva er egentlig heteroseksualitet? På hvilke mangfoldige måter leves heteroseksualitet, og hvor mange er det som ikke føler seg normale eller hjemme i den "normale heteroseksualiteten"? (Eng, 2006:146).

Queer teorier er valgt i denne undersøkelsen fordi den stiller spørsmål ved noe som for

mange er det mest selvfølgelige i verden, det heteronormale. Noen av spørsmålene er med på å danne grunnlaget for undersøkelsen i mitt prosjekt. Queer teorier kritiserer hva heteroseksuell normalitet har synliggjort som den eneste aksepterte diskurs og praksis (Rhedding-Jones 2005:100, min oversetning). Queer teoriene brukes til å forstå, stille spørsmål ved og til å utfordre varierte aspekter ved heteronormalitet innenfor (...) *the field of early childhood education* (Tailor og Blaise, 2007:1). Et skeivt perspektiv har som formål å analysere heteroseksualiteten som den dominerende normen i samfunnet (Ohnstad, 2008:74), og hjelper oss til å utfordre begrepet om en fast identitet (Hermann-Wilmarth, Souto-Maning, 2007).

Siden "skeiv" er en posisjonering mer enn en identitet, er den ikke forbeholdt lesbiske og homofile, men kan inntas av enhver som føler seg marginalisert på bakgrunn av seksuell praksis (Lilletvedt, 2007). Ofte forstås begrepet skeiv som en forklaring på homofil legning. Dog behøver ikke begrepet nødvendigvis refereres til noe spesielt, men kan være alt som viker fra det antatt normale, det dominerende og legitime (Lilletvedt, 2007).

Queer teori ble først brukt tidlig på 1990 tallet for å beskrive en ny tankegang, med opphav i feministisk teori (Tailor og Blaise, 2007). Queer teorier har sitt utgangspunkt i poststrukturelle teorier, der det å stille spørsmål ved dikotome konstruksjoner som normalitet – avvik er en del av forskningstilnærmingen. Slik utfordres og problematiseres kategorisering (...) *ved å teoretisere, beskrive og skape kunnskaper om praksiser mellom eller utenom kategorier* (Bustos, 2007:56).

Queer teori påpeker homoseksualitetens eksistens og betydning, og er forbeholdt til å forholde seg til heteroseksualitetens krav om å være naturlig og selvfølgelig. Heteroseksualitet ses som en sosial oppfinnelse, koblet til makt, noe som betyr at noen mennesker har fordeler på andres bekostning (Kulick, 2007).

3.3 Queerforskning

På engelsk betyr ordet Queer blant annet; annerledes, merkelig, rar, avvikende og homoseksuell. Betegnelsen var generelt nedsettende, og ble spesielt brukt som skjellsord for homoseksuelle (feminine menn). Begrepet ble først lansert av litteraturviter Teresa de Lauretis i artikkelen *Queer Theory: Lesbian and Gay Sexualities* (Eng, 2006:140). Både i homoforskningen og kjønnsforskningen oppstod queerforskningen som et kritisk perspektiv

i forhold til subjekt og identitetsforståelsen, spesielt når det gjaldt effekten av å etablere et forskningsfelt basert på tilsynelatende entydige kategorier som for eksempel ”kvinne” eller ”homoseksuell” (Eng, 2006). Queerteorien rettet et kritisk blikk mot noe av den etablerte kjønnsforskningen, og også på (...) *den nyere homoforskningens etablering av homoseksualitet som en entydig gruppeidentitet* (Eng, 2006:139).

En av de fremste talspersoner for skeiv teori, Judith Butler (1999), ser på kjønn som performativt. Performativt produsert (...) *and compelled by the regulatory practices of gender coherence. Hence, within the inherited discourse of the metaphysics of substance, gender proves to be performative – that is, constituting the identity it is purported to be* (Butler, 1999:34). Lilletvedt (2007) beskriver Butlers tolkning av kjønn som performativt på denne måten: Gjennom Butler (1999) sin forståelse er kjønn verken naturlig eller medfødt,

(...) men en sosial konstruksjon som er hensiktsmessig for spesielle formål eller institusjoner. Kjønn er den performative effekten av gjentatte handlinger. Disse handlingene, som læres og repeteres innenfor svært strenge regulative rammer, skaper vel å merke en illusjon om en medfødt og stabil kjerne. Performativitet må imidlertid ikke forstås som at kjønn er et individuelt valg eller en konstruksjon man kan ikle seg (Lilletvedt 2007:18).

Min forståelse er at dette kan handle om tillærte repetererte handlinger. Normer i samfunnet kan være med på å bidra til uttrykk som blant annet autoritære måter å snakke på, som igjen kan bidra til å sende ut en viss effekt av makt i forhold til forståelser av ”rette” handlemåter som er kulturelt og sosialt skapt (Butler, 1999).

Queer forskningen befinner seg innenfor det moderne paradigme, hvor diskursive maktforhold og mulighetsvilkår normerer menneskers seksuelle væremåter, og dermed vurderer mennesker på ulike måter (Lenz Taguchi, 2004:77, min oversetning). Samtidig som biologisk forskning har forsøkt å fastslå at homoseksualitet er medfødt og genetisk betinget, viser annen forskning hvordan seksuell orientering også kan være resultat av sosiale erfaringer eller egne valg (Butler, 1999).

3.4 Kjønn innenfor kritisk tenkning

Slik jeg ser det har den utviklingspsykologiske diskursen hatt stor makt når det gjelder

syn på kjønn, med vesentlig vekt på å framheve hva som er ”normalt”. Diskursen om det heteronormale er i maktposisjon, der det som avviker oppfattes som mangel (Johannesen og Sandvik, 2008). Det vil være nyttig å stille kritiske spørsmål til forståelser av ulike begreper og dets posisjoner, slik at flere perspektiver kan bli synlige. Det kan være behov for å løfte opp og snakke om begrepet kjønn i barnehagene, for på denne måten å finne frem til rådende diskurser. Om den heteronormale diskursen blir rådende, reproduseres måter jenter og gutter blir behandlet på, og også deres syn på seg selv. Det skal være rom for variasjoner over hva det vil si å være jente og gutt, ikke et mål at jenter og gutter skal være like (Rossholt, 2006). Å gi rom for ulike måter å *gjøre* kjønn på, åpner opp for syn på jenter og gutter som mennesker med forskjellige måter å opptre på i ulike situasjoner.

For profesjonsutøvere i barnehager er det viktig å åpne opp for at det finnes mange praksiser, og at barn og foreldre opplever respekt for sine valg i livene sine. Det gir mening når Andersen (2002) sier at forskere med en poststrukturalistisk tilnærming anser at det ikke finnes absolutte sannheter, og at ingenting er bestemt på forhånd. *Queer forskningen er en del av den poststrukturalistiske forskningen med en dekonstruktiv tilnærming* (Eng, 2006:141). Forskere innenfor poststrukturalismen blir i dag ofte beskyldt for å fornekte en konkret virkelighet, men det handler ikke om å velge mellom virkelighet eller språk, genus eller kjønn. Det handler mer om en oppløsning av forskjellene mellom det som ”er” og det vi oppfatter det som (Lenz Taguchi, 2004).

Poststrukturalistiske teorier hevder at mennesker går gjennom en subjektivitetsprosess, og (...) *enhver person har ulike subjektiviteter som er tilgjengelige for personene i de diskursive praksisene de er innskrevet i* (Rossholt, 2005). Det er viktig å åpne opp for ulike subjektiviteter, og at en jente som er tilbakeholden i en situasjon, kan være fremtredende i en annen situasjon (Rossholt, 2005). Dette er et syn det er grunn til å reflektere over, fordi utviklingspsykologien fortsatt synes sterkt rådende innenfor barnehagefeltet, og mange jenter og gutter kan oppleve å bli *definert* til å være ”sånn” eller ”sånn”. Ved å defineres inn i entydige kategorier reproduseres tradisjonelle kjønnsrolleforventninger, og barn som i utgangspunktet har like muligheter kan bli frarøvet disse. Om det stenges for ulike måter å leve på, kan livet oppleves vanskeligere for de som velger å leve annerledes. Åpnes det opp for ulike muligheter, vil flere muligens kunne inkluderes på samfunns – og institusjonsnivå (Canella, 2005).

3.5 *Kjønnsforskning*

Kvinneforskning, homoforskning, queerforskning eller mannsforskning har ulike perspektiver på hva feministisk eller kritisk kjønnsforskning er, og det finnes også uenighet innenfor disse forskningsområdene. Det snakkes om to grunnleggende forskjellige tradisjoner i den kritiske kjønnsforskningen som knytter an til en hovedkonflikt innenfor feminismen. Konflikten mellom en vektlegging av likhet eller forskjell. Den ene tradisjonen har en forståelse av at feministisk forskning er å vise forhold som begrenser frigjøring og likestilling, og synliggjør kvinner og deres undertrykte posisjon. Den andre posisjonen stiller seg tvilende til å operere med et helhetlig begrep om kvinner og menn, og er også kritisk til å forankre forskningen utelukkende i en representasjon av kvinner eller det kvinnelige. Disse to posisjoner behøver ikke nødvendigvis å være klart adskilte ved at forskere står og kjemper mot hverandre. Kritisk kjønnsforskning er forskjøvet fra å være en teori om kvinner til en teori om kjønnsystemet, og om hvordan kjønnsystemet reproducerer forestillingene om menn og kvinner som to ulike grupper. En slik forståelse har gjort en ide om frigjøring mer komplisert (Lorentzen og Mühleisen, 2006).

3.6 *Homoforskning*

Homoforskningen har vært et synliggjøringsprosjekt hvor forståelsen av seksualitet og kjønn står sentralt, og hvor den dikotomiske modellen av to kjønn og det heteroseksuelle kjønne begjæret står sentralt. Butler¹⁷ (1999) kaller dette for den seksuelle matrise¹⁸. Homoforskningen, queerforskningen og kjønnsforskningen tok avstand fra og problematiserte kunnskapen om kvinne og mann, homoseksuell og heteroseksuell som tok utgangspunkt i en naturvitenskapelig forståelse (Eng, 2006). Homoforskningen er knyttet til kjønnsforskningen av to grunner, her angitt noe forenklet.

Erfaringer med hva kjønn betyr og hvordan kjønn gjøres kommer frem i større grad

---

¹⁷ Judith Butler (1999) er en av de fremste talspersoner for skeiv teori, og hevder at kjønn er en konstruksjon. Hun peker på kjønn som performativt, og at kjønn ikke er medfødt eller naturlig. Derimot hevder hun at kjønn er sosialt konstruert gjennom gjentatte handlinger, som læres og repeteres innenfor strenge rammer. Disse handlingene skaper en illusjon av en stabil og medfødt kjerne (Lilletvedt, 2007:18). Begrepet Seksuell matrise ble introdusert av Butler. Foucault sin tenkning underbygger forståelsen av performativitet som nødvendig for subjektet, dog må ikke performativitet forstås på en slik måte at kjønn er individuelle valg eller konstruksjoner mennesker kan ikke seg (Lilletvedt, 2007:18).

¹⁸ En forenklet forklaring på begrepet seksuell matrise, kan være måter å opptre på som styres av normer som defineres som mer normale enn andre.

mellom kvinner og mellom menn, i stedet for mellom kvinner og menn. Homoforskningen bidrar til kunnskap om hvordan kjønns erfaringer kobles til samme kjønns begjær, og bidrar til utvikling av teori på kjønn utenfor den seksuelle matrise. Forskningen bidrar til kunnskap om forholdet mellom seksualitet og kjønn ”utenfor” det heterofile kjønnnet, og om forholdet mellom kjønn og seksualitet generelt (Eng, 2006)

3.7 Heteronormativitet

Begrepet heteronormativitet har oppstått gjennom skeiv teoris problematisering av utematisert, normativ heteroseksualitet (Lilletvedt, 2007). *Heteronormativitet blir ikke forstått som heteroseksualitet i seg selv, men som særskilte former for heteroseksualitet som setter normen og har forrang til fordel for andre måter å leve heteroseksuelt på* (Eng 2006:148). Blant annet forventes det i heteronormative konstruksjoner, at alle lever i heterofile par (Bustos 2007). Det behøver ikke være homoseksuelle, men like gjerne heteroseksuelle, som bryter med rådende normative diskurser om heteroseksualiteten, for eksempel heteroseksuelle par uten barn (her menes frivillig barnløse) (Eng, 2006). Normer får mening ved å påpeke avvik, og heteronormativitet produserer bestemte virkelighetsoppfatninger. Det å være forelsket homofil representerer avvik, og det å ha en kvinnelig istedenfor en mannlig kjæreste endrer samfunnets syn på en kvinnes skikkethet som mor (Anfelt, Andersen og Bolsø, 2007). *Normativitet avføder makt og avmakt; makt til å definere og holde oppe normer, og avmakt eller opprør fordi man ikke vil eller kan være en del av et påtvunget normsystem* (Anfelt, Andersen og Bolsø, 2007:14). Norske kjønnsforskere har blitt inspirert av Foucault og Butler, som hevder at en ekte, stabil og naturlig seksualitet ikke finnes (Butler, 1999; Foucault, 1999b). Slik oppstår studier av hvordan heteroseksualitet har blitt forstått og fremstilt som det eneste naturlige, og hvordan seksualitet har blitt ”gestaltet” til ulike tider (Anfelt, Andersen og Bolsø, 2007). Begrepet heteronormativitet brukes til å beskrive og kritisere strukturelle oppfatninger av kjønn og seksualitet. Mennesker deles i to distinkte og komplementære kategorier, og seksuelle relasjoner mellom to personer av samme kjønn er de eneste som oppfattes som normale (Hegna, 2007).

3.7.1 Heteroseksualitet som norm

I faglitteraturen kalt heteronormativitet (Lillevtedt, 2007:6), ses barn som seksuelle individer ut fra tatt for gitt forestillinger om at alle barn er født heteronormale. Det forventes at barn er heterofile, og at de i fremtiden skal få kjærester av det motsatte kjønn. Dette er en forestilling som gjelder helt til det motsatte er bevist (Bustos, 2007). Selv om mennesker ikke oppfyller heteroseksualiteten som norm for det seksuelle begjæret, lar dette seg ikke rokke ved. Det blir ikke nødvendigvis sådd tvil om heteroseksualitet som norm selv om mennesker lever som "peppermøer" eller evige "ungkarer". Det er tatt for gitt at mennesker er innrettet med et heteroseksuelt begjær uansett om de lever det ut eller ikke (Eng, 2006). Homoseksuelle handlinger var forbudt ved lov i Norge helt fremtil 1972 (Eng, 2006), noe som forteller om dominerende forestillinger av heteroseksualitet som det "eneste rette". Alternative kjønns- og seksualitetsformer vanskeliggjøres og stigmatiseres når heteroseksualitet holdes oppe som det normative i et samfunn (Hegna, 2007:51).

3.7.2 Hetero som norm – avvik

Med bakgrunn i begreper som "normalitet" og "avvik" er det skapt en modell som beskriver en befolkning delt inn i en statistisk størst majoritetsgruppe. Majoritetsgruppen befolker et demokratisk og kulturelt sentrum, hvor ulike minoritetsgrupper er spredt rundt som avvikere i kontrast til dette "normale" sentrum. Kjente identitetskategorier, som for eksempel homoseksuelle, innvandrere, funksjonshemmede, enslige eller barnløse fremtrer i en slik modell som grupper av avvikende minoriteter. Dette var bakgrunn for etablering av frigjøringsbevegelser og andre interesseforeninger som ønsker en større aksept, likestilling og økt kunnskap om mangfoldet i samfunnet(Eng, 2006).

Først da queerforskningen stilte spørsmål som;

Hva er det som er så normalt med majoriteten? Hvem er det som "får lov til" å befolke dette sentrumet? Hvilke elementer er det som skal til for å bli benevnt som normal? Hva er egentlig heteroseksualitet? På hvilke mangfoldige måter leves heteroseksualitet, og hvor mange er det som ikke føler seg normale eller hjemme i den "normale" heteroseksualiteten"? (Eng, 2006:146),

ble det rokket ved modellen om det normative sentrum imot den avvikende periferien, for eksempel som heteroseksualiteten mot homoseksualiteten (Eng, 2006).

Nyere forståelser kan dekonstruere inneforståtte, uuttalte og ikke- problematiserte normative sentrum i en kultur. Slike forståelser kan åpne for andre beskrivelser av representasjoner og livspraksiser. Muligens åpner nyere forståelser for beskrivelser av mennesker som føler seg utilpass både i majoritets- og minoritetsposisjoner på bakgrunn i at de heller ikke kjenner seg igjen i fortellingen om minoriteten (Eng, 2006). *Likhet er normen og ulikhet forstås ikke som ulikhet, men som avvik* (Nordin-Hultmann 2004:193). Bustos (2007) sier at å posisjoneres som minoritet ikke bare gjør henne "annerledes", men til en "avviker" fra majoriteten eller det etnisk norske. I sitt masterarbeid sier Bustos (2007) (...) *å leses som minoritet eller homofil dermed ikke bare er "noe annet" enn en av majoriteten eller heterofil, men at hun er en "avviker" fra majoriteten eller heterofile* (2007:35).

3.7.3 Seksuell orientering

Seksuell orientering – dvs. at den sammekjønnsseksuelle attraksjon forstås som en medfødt eller tidlig ervervet egenskap som angir retningen og noe av innholdet i kjærlighetslivet (Moseng, 2007). Noen kvinner og menn har homokjæreste, og andre har heterokjæreste. Seksuell orientering betegner personlige erfaringer for hva som oppfattes som riktig eller galt i kjærlighetslivet (Angeltvedt, Chepstow-Lusty, Ullstein Moseng, 2008). Menneskers seksuelle orientering kan variere gjennom livet. Spesielt gjelder dette kvinner og menn som forelsker seg i, eller har sex med mennesker av samme kjønn som de selv. Livsformene til sammekjønnselskende kvinner og menn er per i dag ikke omgitt av de samme kulturelt bekreftende normer og institusjoner som norske heteroseksuelle kvinner og menn. Sammekjønnselskende menn og kvinner kan bli utsatt for negativ forskjellsbehandling på grunn av seksuell orientering eller legning (Moseng, 2007).

3.8 Stiklestad

Sigrunn Saur Stiklestad er den forskeren i Norge som har jobbet lengst med å studere barn som vokser opp i homofile familier. I hennes hovedfagsoppgave rettes oppmerksomheten mot ungdommer med lesbiske mødre, og hvilken betydning det kan ha å leve i homofile familier (Stiklestad, 2004). Hun sier at barn som vokser opp i familier med homoseksuelle foreldre kjennetegnes ved at de er som barn flest. Problemer med bakgrunn i foreldrenes homoseksualitet viser seg å være små, og forskningen viser ikke spesielle avvik

i noen retning (Stiklestad, 2004). Resultatene i hennes forskning viser at det er sammenhenger mellom når barna får vite om deres mors lesbiskhet, og hvordan dette kan oppleves. De barna som fikk vite om det når de var små, og ikke hadde kjennskap til fordommer mot homofili, opplevde det uproblematisk. De eldre barna som kjente til fordommene kunne oppleve situasjonen mer eller mindre problematisk.

Samtlige ungdommer i undersøkelsen forteller om opplevelser av at lesbiske og homofile foreldre fikk urettmessig negativ omtale i media når det gjaldt spørsmål om adopsjon i familier med voksne av samme kjønn. Alle ungdommene opplevde å bli godt mottatt når de fortalte om deres mødres lesbiskhet til venner og bekjente, og de forteller at deres egne erfaringer slår hull på myten om at det er forferdelig for barn å vokse opp i familier der foreldrene er av samme kjønn.

Stiklestad sin forskning tar opp hvordan ulike familiekonstellasjoner blir møtt i samfunnet, og hvordan dette kommer til uttrykk. Ungdommenes fortellinger støtter opp under mine begrunnelser for at mødre forteller om sine opplevelser når det gjelder å forholde seg til heteronormaliteten i samfunnet i dag. Stiklestad retter spørsmål rundt kunnskapsgrunlaget når det gjelder assistert befruktning av lesbiske par (2009), og arbeider med en doktorgradsoppgave om barn i planlagte lesbiske familier.

3.9 *Bustos*

Bustos (2007) tar opp heteronormalisering som kritisk tema i sin masteroppgave. Hun stiller i sin undersøkelse *spørsmål ved fortellingen eller ideen om det "normale"* (Bustos, 2007:15). Bustos hevder at (...) *Ideen om den tradisjonelle kjernefamilien reproducerer en universell og entydig forståelse av hva en familie er*¹⁹ (Bustos, 2007).

Inspirert av poststrukturelle perspektiver søker Bustos å skape muligheter som åpner opp for mangfold og forskjellighet i barnehagene. Hun *utfordrer ideen om mennesker, begreper og virkeligheten som stabile og uforanderlige* (Bustos, 2007:19). Hun hevder at mangfold er komplekst og skiftende. Om mennesker søker etter det enhetlige og sammenholdte, vil mulighetene for mangfold og forskjellige historier lukkes (Bustos, 2007:30). Bustos mener at profesjonsutøvere i barnehager bør ta heteronormalisering opp til kritisk refleksjon, fordi tema virker usynlig innenfor barnehagepedagogikk. I min undersøkelse inspireres jeg av

---

¹⁹ Familiebegreper blir diskutert i kapittel 2.

arbeidet til Bustos (2007), og min masteroppgave tar opp hvordan mennesker som lever utenfor ”normalen” kan oppleve møter med barnehager. ”Normalitetsbegrepet” er et godt synlig begrep i min oppgave.

3.10 Lilletvedt

Lilletvedt (2007) gjør i sitt masterarbeid *en analyse av spesialpedagogikkens heteronormative forutsetninger*.

Lilletvedt sier at når hun presenterte masteroppgaven sin var det ingen som hadde noen kommentarer til prosjektet, men etter presentasjonen kom en person bort til henne med en lapp med et navn og telefonnummer på. Lilletvedt spurte om det var noen som arbeidet med det samme temaet, og fikk til svar at (...) ”nei, hun er lesbisk, sånn som deg, så det kan være hun kan gi deg noen tips. Det trengs nok noen som dere for at dette temaet skal bli tatt opp (Lilletvedt, 2007:2). Episoden over kan handle om forestillinger og antagelser om at mennesker må være på bestemte måter for å forstå bestemte fenomen (Lilletvedt, 2007), og (...) ”You have to be one to know one” (Fay 1996:9), som Fay omtaler som ”insider-epistemology”²⁰. Når jeg leste dette i forordet til Lilletvedt, refererer det til hvordan noen kan resonnerer rundt det å være ”annerledes”, og hvilke betydninger det kan ha for ulike mennesker. Antakelser om at ”innsider-epistemology” er det ”rette” for å forstå ulike fenomen, gjør at jeg finner det interessant og viktig at ”utsidere” undersøker områder de ikke anses å være en del av.

3.11 Ohnstad

Anbjørg Ohnstad er en lesbisk psykoterapeut som har gjort en undersøkelse som handler om hvordan et utvalg på ti lesbiske kvinner tenker om det å leve med barn. Materialet danner et lite innblikk i hvordan kvinner resonnerer omkring det å danne ”skeive”²¹ foreldreskap. Ohnstad sitt arbeid er gjort primært med tanke på identitet og identitetsskapende prosesser, og handler ikke først og fremst om hvordan kvinner tenker i forhold til det å ha barn. Dataene er samlet inn som en del av et doktorgradsprosjekt: *Selvlysende eller usynlig. Identitetsutvikling og identitetskapende prosesser hos lesbiske*.

---

²⁰ *You have to be one to know one* kan handle om begreper som Innsider-Outsider, beskrevet nærmere i kapittel 5.

²¹ Med ”skeive” foreldreskap menes foreldreskap som faller utenfor normen om den heterofile familien som består av mor, far og barn. Det redegjøres for ulike foreldreskap i kapittel 2.

Dilemmaer og utfordringer i selvforståelsen hos marginaliserte (Ohnstad, 2008:74).

Ohnstad forteller at i samtaler med unge kvinner om hvilke tanker de gjør seg om foreldreskap, vises det at holdninger til skeive foreldreskap har endret seg. Den skeive familieformen er synlig i samfunnet, og det er ikke lenger slik at det å være lesbisk eller homofil er ensbetydende med ikke å ha omsorgsevne eller å være barnløs. Kvinnene forteller at skeive familier møter utfordringer i heteronormative institusjoner, og må forholde seg til homofobe reaksjoner i barnehager, skoler og på helsestasjoner. Familiene må forholde seg til fordommer fra andre foreldre, nærmiljø og i andre arenaer, og dette er en krevende utfordring for disse familiene (Ohnstad, 2008). Ohnstad poengterer at det som er bra for et barns oppvekst, ikke er om det vokser opp i den tradisjonelle eller den utradisjonelle familien. Det som betyr noe for alle familier, er kvaliteten på familielivet (Ohnstad, 2008).

Det som fattet interesse hos meg i Ohnstad(2008) sin avhandling, er at forskningen refererer holdninger til skeive foreldreskap som har endret seg. Det å være lesbisk betyr ikke nødvendigvis mangel på omsorgsevne eller å være barnløs. Samtidig forteller kvinnene i Ohnstad (2008) sin forskning at lesbiske familier må forholde seg til fordommer hos andre foreldre, i barnehager og andre heteronormative institusjoner.

Dette forstår jeg som flersidige perspektiver når det gjelder skeive foreldreskap. På den ene siden kan det forstås som aksept for homofile familier. Samtidig kan det se ut til at disse familiene fortsatt må forholde seg til utfordringer knyttet til deres familiesammensetninger, at skeive familier ikke er akseptert på lik linje med heterofile familier.

3.12 Refleksjoner

Som tidligere antydte er kjønnsforskningsfeltet stort. Det har vært spennende og utfordrende å undersøke et område, som for meg til nå har vært tilnærmet ukjent. I dette arbeidet er det bare en liten del av feltet som blir berørt. Dog kan presentasjoner av dette feltet ha betydning for barnehagefeltet ved at profesjonsutøvere stiller nye spørsmål til etablerte forståelser om familier, familiemønstre, queer teorier osv. Perspektivene som blir presentert i dette kapitlet er relevante når det gjelder å sette fokus på temaet. De er

nødvendige for å forstå ulike måter mennesker velger å leve på, og hvordan familier, seksualitet og kjønn konstrueres av ”utenverdenen”, og av aktørene som ofte beskrives som ”avvikere”, eller utenfor det ”normale”.

Ulikheter må frem som det vanlige, og normalisering må problematiseres påpeker Rhedding-Jones (2005). Dette kan fremme refleksjoner over hva det er å være annerledes, og hvem det er som egentlig er annerledes. Hvem bestemmer hva, og hvem det er som er annerledes, og i forhold til hva? Er noen familier annerledes? Hvem er det i tilfelle som er annerledes? Jeg stiller meg kritisk til diskriminerende praksiser i samfunnet, og mener det er nødvendig å reflektere mer rundt begreper som annerledes, ulik, normal, og bruken av disse i barnehagefaglig arbeid. Slike begreper forekommer ofte i dagligspråket. Når det snakkes om normalitet, innbefatter dette også konstruksjoner om avvik. Avvik og normalitet er innvevd i kulturer og samfunn, og er derfor ikke entydige og absolutte. Det finnes ulike former for normalitet, og ulike former for avvik. Det som er avvikende eller normalt i en sammenheng behøver ikke være det i en annen sammenheng (Morken, 2006:45).

Normer finnes ikke i kraft av seg selv, men får mening ved å påpeke avvik (Anfelt, Andersen og Bolsø, 2007:11). Normaliseringsbegrepet betegner og fremhever det vanlige som det beste, og det å være lik er det som belønnes (Anfelt, Andersen og Bolsø, 2007).

Den heterofile familien har en dominerende posisjon i det norske samfunnet i dag. En slik dominerende posisjon kan være med på å påvirke hvordan personalet i barnehager møter familier som definerer seg som homofile. Det er viktig å ikke undertrykke det barna har med seg hjemmefra (Andersen, 2006), men se hele barnet i relasjon til den konteksten det befinner seg i, ikke løsrevet fra sosiale og kulturelle sammenhenger. Barns selvfølelse og identitetsfølelse er av stor betydning for dem i deres meningskonstruksjoner (Bae, 2004). Barnehager er arenaer hvor det bør oppfordres til å reflektere over hvordan det skal legges til rette for barns utviklingsbetingelser. Barnehagepersonalet utfordres til å møte alle med respekt slik at alle gjenkjenner sin familiepraksis. På denne måten kan barnehager være arenaer som gir barn i ulike familier anerkjennelse, bekreftelse og trygghet i samsvar med de opplevelser barna opplever i sine hjemmemiljøer.

4 Relasjoner

Mennesker må lytte for å forstå, hevder Åberg og Lenz Taguchi (2006). For å ha muligheter for forståelser av andre menneskers levemåter kreves innsats og vilje. Kanskje må profesjonsutøvere i barnehager sette sine personlige meninger og erfaringer litt til side for å la andre komme fram med sine synspunkter om for eksempel lesbiske og homofile foreldre. Andre og flere perspektiver kan komme frem i personalgruppa, slik at det kan åpnes opp for muligheter til økt mangfold i barnehager.

I dette kapitlet reflekteres det rundt betydninger av møter mellom mennesker, og hvordan mennesker samspiller i avhengighet med hverandre. Videre diskuteres hvordan makt påvirker forestillinger om menneskers måter å leve på, og hvordan maktrelasjoner er med på å konstruere ulike diskurser. Det reflekteres over mangfold, et begrep som er sentralt i samfunnet i dag og for tema i oppgaven. Anerkjennelse og subjektivitet, presenteres som kjente begreper innenfor barnehagetradisjonen i Norge. Begrepet tilhørighet tas opp, et begrep som anses viktig når barn og barndom diskuteres. De valgte begrepene som tas opp i oppgaven vurderes interessante fordi de kan sies å ha implikasjoner for hvordan profesjonsutøvere og familier i barnehagene forholder seg til hverandre, og skaper hverandres muligheter. Kapitlet avsluttes med mine refleksjoner.

4.1 Møter

Mine antagelser når det gjelder betydninger av møter mellom profesjonsutøvere og barn og foreldre, bygger på Foucault (1999a) sin filosofi om at makt handler om hva som kommer ut i fra hva vi selv tar for gitt. Derfor velger jeg å rette søkelys på møter mellom mennesker, og betydninger av at profesjonsutøvere ser på familieliv og foreldreskap med flersidige perspektiver.

Å være menneske handler om å være til sammen med andre, og å inngå i relasjoner til andre mennesker. Betegnelsen *interpendens* blir ofte brukt når det snakkes om dette (Eide, m/flere, 2005). Begrepet interpendens kan forstås som en beskrivelse av livsvilkår der mennesker møter hverandre og lever sine liv i relasjoner. Interpendens handler om hva som

skjer i møtet, og inkluderer krav og fordringer mennesker møter i møtet med andre. Mennesker setter preg på hverandres liv. Møtes innspill med interesse og entusiasme, skapes glede og inspirasjon, men om innspill blir oversett og ignorert vil muligheter for det motsatte kunne oppstå. Dette gir forståelser av at mennesker har påvirkning på hverandres liv, og hvordan profesjonsutøvere møter barn og foreldre har betydning for familiers trivsel og trygghet i barnehagen.

Eide m.fl. (2005:66), understreker at mennesker er *selvutilstrekkelige*, og forklarer *interpendens* med at mennesker ikke lever i isolasjon og uavhengighet, men i avhengighet. Sider ved livet som *selvutilstrekkelighet og makt*, er sider ved livet som handler om det å veksle mellom å utlevere seg og det å ha makt. Selvutlevering er en del av livet. I alle samtaler, private og ikke, gir mennesker noe av seg selv (Eide m.fl., 2005). Dette henspiller både på hva mennesker forteller til hverandre, og også måten det blir sagt på. Den som sier noe tar sjansen på å bli hørt med hensyn til både innhold og til måten ordene blir sagt (Eide m. fl., 2005). Haugen (1999) skriver om virkelige liv som møter, og at gjennom møter med ”jeg” og ”du”, oppstår et ”vi”. Gjennom fellesskap får livet utfolde seg, og kjennetegn ved ”gode møter” er at mennesker tar del i hverandres synspunkter, og tilegner seg innsikter de ikke hadde i forkant av møtet (Haugen, 1999).

Følgende sitat av Eide m. fl.(2005) er valgt fordi det kan gi perspektiver på betydningen av møter mellom mennesker.

Møtet blir aldri nøytralt i moralsk mening, det er og vil alltid være et sted der du kan fremme eller hemme den andres livsutfoldelse. Dette innebærer at våre liv alltid er preget av at vi har makt over hverandre. Denne makten er til stede i ethvert møte fordi møter mellom mennesker innebærer at de som møtes, utleverer noe av seg selv, mye eller lite, men alltid slik at det kan tas imot slik at den andres livsmulighet fremmes, eller på en slik måte at den andres livsmulighet forspilles. Dette er den etiske fordring. Fordringen er i møtet. Møter er forskjellige (Eide m.fl., 2005).

I møtet med andre kan fagfolk ta utgangspunkt i egne livserfaringer, og de som ikke selv lever som homofil eller lesbisk kan dermed se verden gjennom briller som oppfatter heteroseksualiteten som selvsagt eller gitt (Ohnstad og Malterud, 2006). Om heteronormative diskurser råder i barnehager kan møter med mennesker utenfor denne

diskursen medføre store utfordringer, både for de innenfor, og de utenfor.

Åberg og Lenz Taguchi (2006:46) sier: *Alle møter mellom mennesker, store som små, åpner for muligheten for at vi i dialog med andre kan forstå noe nytt om oss selv, om andre, og om omgivelsene våre.* Sitatet sier noe om betydninger møter har og kan ha. Ett av målene for denne oppgaven er å utfordre vanetenkninger rundt kjønn, identitet og foreldreskap, i håp om økte refleksjoner hos profesjonsutøvere i barnehager når det gjelder menneskers posisjoner i møter med andre.

4.2 Makt og ulike diskurser

Makt og avmakt er begreper som berøres i dette arbeidet. Gjennom prosesser av ulike analyser, og i samtaler med ulike mennesker om dette prosjektet, har jeg møtt mange synspunkter som refererer til makt. Makt når det gjelder forskjellige forestillinger om mennesker som lever annerledes enn majoriteten i samfunnet. Når homofile møter synspunkter og forestillinger om at deres måter å leve livene sine på ikke betraktes som like verdifulle som de heterofile sine måter å leve sine liv på, vil det kunne oppstå følelser av utilstrekkelighet og avmakt hos de som tilhører minoriteten. Slike følelser er det viktig at barn og foreldre slipper å forholde seg til, og profesjonsutøvere har ansvar for å være observante når det gjelder dette i barnehagen.

Det blir ofte henvist til Foucault når det gjelder begrepene makt og diskurser. Ifølge Foucault (1999a) konstrueres subjektet gjennom maktrelasjoner i hverdagslivet, der makt ikke går fra toppen og nedover, men fra bunnen og oppover. Det handler om en makt som kommer ut i fra hva vi selv tar for gitt. Med en slik forståelse av begrepet makt, innebærer det at mennesker ikke er hjelpeløse ofre for andres påvirkning (Lenz Taguchi, 2004). Foucault avviser at makt holdes oppe av ulike grupper, han sier at det egentlig handler om alles kamp mot alle, og at makten som diskursen svever fritt (Johansson, 2000). Mennesker beveger seg hele tiden ut og inn av ulike diskurser, alt etter hva slags kontekst menneskene befinner seg i (Andersen, 2002). Rossholt som er opptatt av kjønn sier;

Barn og voksne er skrevet inn i mange motstridende diskurser som skaper oss som menneske. Det betyr at det finnes mange måter å være feminin og maskulin på som jente og gutt, kvinne og mann i barnehagen. Det kan derimot være lokale sannheter om "rett" feminitet og maskulinitet som materialiserer (kroppsliggjør seg) i faktisk oppførsel og

praksis som jente og gutt, kvinne og mann i barnehagen (2005:132).

Meninger ligger i språket som diskurser (Rhedding-Jones 2005). Diskurser handler om hva som sies og gjøres i ulike sammenheng, og det handler også like mye om hva som ikke blir sagt og gjort. Kunnskaper produsert gjennom sosiale, historiske og kulturelle diskurser forteller hva som er ”lov” og hva som er ikke ”lov” i ulike situasjoner (Gjervan, Andersen og Bleka, 2006). Jeg forstår diskurs som noe ulikt, ulike måter jeg er til i kontekster på. I en sammenheng kan jeg opptre på en måte, og i en annen sammenheng på en annen måte. Ulike måter å opptre på avhenger av hvordan jeg innretter meg og hva slags posisjon og status jeg har og tar. Min posisjon vil være ulik alt etter hvordan jeg ser meg selv i den konteksten jeg befinner meg i, om jeg føler meg underlegen eller ”på høyde” med de andre i konteksten. Jeg er en del av en helhet, hvor den jeg er blir påvirket av andre, og andre blir påvirket av meg. Det handler om ulike måter å møte andre, og ulike måter å bli møtt av andre. Gjennom en slik forståelse skaper jeg et subjekt og blir subjektivert. Subjektet blir direkte styrt av ulike praksiser samtidig som det styrer seg selv gjennom å tilpasse sin egen oppførsel til dominerende diskurser, altså til ønskede væremåter. Det er gjennom dominerende diskurser og governmentality (selvregulering) at menneskene konstruerer seg selv kontinuerlig og former seg selv som subjekter – subjektivering. Hvordan subjektet opplever rette eller gale handlemåter, og valg av handlealternativer.

Dagens komplekse samfunn fører til at familiebegreper innehar ulike betydninger, noe som innebærer at det finnes mange diskurser om familier. Det kan forventes at profesjonsutøvere forstår og er åpne for foreldres ulike måter å danne foreldreskap på, og at de viser respekt for andres valg.

Voksne og barn må forholde seg til diskurser, og prøver ut og gjør til dels diskursene til egne tankekart (Rossholt, 2006). Foucault (1999b) bruker ”normalitetsbegrepet”, som sier at det sjelden diskuteres hva det er som er normalt, men at menneskene tror de vet det. *Vi har lært det og gjort det til vår basiskunnskap at det er noen verdier og holdninger som sjelden blir oppløst eller stilt spørsmålsteget ved* (Rossholt, 2006:13).

Ifølge Rossholt (2006) kan makt (...) brukes som et analyseverktøy i studier av samspeillet mellom barn og voksne, mellom barn og mellom voksne. *Makt er ikke alltid å bruke ordene. Barn blir synlige som likeverdige subjekter i kommunikasjonen når vi setter fokus på relasjonene* (Rossholt, 2006:13).

Når diskursene blir ”normale” og selvfølgelige, betyr det at det er vanskelig å tenke og handle utenfor dem, og det er derfor også vanskelig å forholde seg kritisk til dem (Rossholt, 2006). Nettopp fordi diskurser blir selvfølgelige og usynlige, er det grunn for profesjonsutøvere å ta ulike temaer opp til diskusjon i barnehager, for å se på hva som gjøres og for å endre handlemønstre som kan være uheldige eller diskriminerende. Her har jeg vist at diskursene i barnehagen bør synliggjøres slik at profesjonsutøveren kan identifisere sine måter å opptre og utføre kommunikasjon med alle foreldre, barn og personalet i barnehagen²².

4.3 *Mangfold*

Når det snakkes om mangfold i barnehagen, er min forståelse at dette begrepet berører mennesker på ulike måter. Det handler om oss selv, og det handler om de andre. Mitt inntrykk er at mangfold ofte blir snakket om, og presentert i forhold til språk og kultur. Mangfold handler om identitet og selvfølelse, og identitet er muligens det viktigste i livet. Det å bli forstått og det å bli respektert er vesentlig dimensjon i menneskers liv. Med denne forståelsen til grunn er det viktig å være oppmerksom på å unngå å kategorisere mennesker ut fra kulturer, verdier, identiteter, språk, religioner, alder, legninger, kjønn og funksjonshemninger. Min forståelse er at hvilke syn på barn en har som profesjonsutøver bidrar til hvordan barn blir behandlet. Syn på barn innehar samme prioritet som syn på mennesker etter mine forståelser.

Det ser ut til at å bifalle og imøtekomme kulturelt mangfold i dagens barnehage (KD, 2006), men bare å ”putte” minoriteter inn på en arbeidsplass ikke er nok til å endre praksis (Rhedding-Jones 2007). Å møte kulturelt mangfold kan for mange oppleves konfliktfylt og utfordrende fordi ulikhet utfordrer den enkeltes verdier og normsett. Temaer som er viktig for noen, kan være mindre viktig for andre, og spørsmålet er hvordan disse utfordringene møtes i praksis. Imøtekommes og anerkjennes annerledeshet, eller prøver noen å forklare og å få andre til og innordne seg til det de mener er det rette? Ulike diskurser som råder til enhver tid kan være styrende for om det eksisterer tradisjoner for å imøtekomme ulikheter, eller om tradisjoner går mer mot syn om at mennesker som er annerledes blir sett på som

---

²² Dette kan ses i sammenheng med Haugen (1999) der det snakkes om ”det gode” møtet.

mindre verdifulle. Hva er det å være annerledes, og hvem er det egentlig som er annerledes? Rhedding-Jones (2005) peker på at ulikhetene må frem som det vanlige, og normalisering må problematiseres.

Det er grunn til å stille kritiske spørsmål ved betydningen av mangfold fordi holdninger og verdier er noe som ligger sterkt og grunnleggende hos oss. Holdninger har betydning for hvordan vi fremtrer som mennesker. Det handler om å være i stand til å ha flere perspektiver for hva familie og foreldreskap er og kan være, og i barnehagene kan førskolelærerne møte barn som har med seg ulike erfaringer og interesser, avhengig av deres bakgrunn. Det må være viktig ikke å undertrykke det barn har med seg hjemmefra (Andersen, 2006), og å se på hele barnet i relasjon til den konteksten det befinner seg i. Selvfølelser og identitetsfølelser er av stor betydning for barn (Bae, 2004), og profesjonsutøverens mandat handler om hvordan det kan legges til rette for barns utvikling på alle områder.

We have to question diversity and be open to changing our own previously held ideas. It is only when we keep to an agenda of social justice that the effects of ethnic, linguistic, religious and racial diversity become ethical (Rhedding-Jones, 2007:49).

Jeg anser at ansvar for mangfold både er den enkeltes ansvar alene, men også noe betydning, presenterer et samfunn der det forekommer flere sannheter. Nye konstruksjoner oppstår hele tiden, noe som gir forståelser om en kompleks hverdag hvor handlingsmulighetene er mange. Det snakkes ofte om det mangfoldige samfunnet, og at det er aksept for ulikheter. Likevel er det viktig at profesjonsutøvere tar begrepet opp på dagsorden, slik at begrepet ikke bare forblir et ord uten mening. Min erfaring fra barnehagefeltet er at det er nødvendig å sette fokus på ulike begreper brukt innenfor barnehagesektoren. Ord kan fort forbli begreper uten mening om de som bruker dem ikke diskuterer innholdet og hva betydningene innebærer for de enkelte. Slik er det mulig å se på mangfold i relasjon til lesbiske og homofile foreldres vilkår for forståelse som oppdragere for deres barn i barnehager. Åberg og Lenz Taguchi (2006) oppfordrer profesjonsutøvere til å opparbeide mangesidige forståelser av fenomener og begreper de omgir seg med. Dette kan bidra til økte verdier av multiple forståelser, utvikling av mangfold og flersidige perspektiver i barnehagearbeidet.

4.4 Anerkjennelse og subjektivitet

Anerkjennelsesbegrepet er et sentralt begrep innenfor barnehagesektoren, og artikkelen *Voksnes definisjonsmakt og barns selvopplevelse* (Bae, 1996) er brukt som pensum for de fleste førskolestudenter i flere tiår (Strand, 2008). Artikkelen diskuterer anerkjennelsesbegrepet som innebærer å se andre som individ med rettigheter, integritet og egen identitet. Artikkelen sier at pedagogiske relasjoner bør være anerkjennende, og at (...) *positiv og anerkjennende pedagogisk relasjon preges av forståelse, bekreftelse, åpenhet og selvavgrensing* (Strand, 2008:2). Bae (2004) skriver om anerkjennelse at det innebærer å gi andre rett til sin opplevelse. Barns uttrykk for opplevelser i barnehagen skal møtes med forståelse. Dette behøver ikke å bety at barn skal få viljen sin, men følelser av at voksne legger merke til og forstår, er viktig for barn. Shibbye (2002) sin forståelse av anerkjennelsesbegrepet er forankret i et prinsipp om mennesker som likeverdige, og at mennesker forholder seg til hverandre som subjekter i gjensidig anerkjennelse. Det handler ikke om prestasjoner og ambisjoner, om å være instrumentell eller bruke en teknikk, eller å ha et mål. Derimot handler det om samværmåter, måter å leve sammen med andre på, og hvordan du er som menneske. Anerkjennelse innebærer å sette seg inn i den andre sin subjektive opplevelse, til å akseptere og respektere andres rett til sine følelser, og å ha evne til å ta den andres perspektiv. Shibbye snakker om noen ”ingredienser” når hun drøfter anerkjennelse, ingredienser hun sier inngår i et hele, at dette er væremåter som henger sammen, viser til hverandre og skaper hverandres forutsetninger: *Lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse* (Shibbye, 2002:249). Jeg anser anerkjennelsesbegrepet nødvendig for profesjonsutøvere å reflektere rundt for å forstå hva det innebærer å ha anerkjennende væremåter.

Når det snakkes om å ha anerkjennende væremåter i barnehagen, handler det om å respektere andres synspunkter og meninger, uten at det behøver å bety at alle er enige. Det handler om væremåter som er med på å skape trygghet, noe som er viktig for barns tilknytning til andre mennesker. Barn trenger å knytte seg til andre mennesker for å etablere trygghet i tilværelsen. I barnehagen er det de voksne som har ansvar for denne tilknytningen, at barns hverdag i barnehagen er preget av trygghet, og av å være et sted der de opplever det godt å være. At profesjonsutøvere anerkjenner barnas familier og møter de med respekt, er avgjørende for hvordan barn og foreldre vil oppleve sine møter med

barnehager.

Öhman (2007) setter likhetstrekk mellom å forholde seg anerkjennende og betydningen av å ha empati. Manglende anerkjennelse kan bidra til mistillit og tvil når det gjelder hva barn erfarer, derfor er det viktig for barns psykiske helse at de møter anerkjennelse av egne opplevelser. Gjensidig anerkjennelse berører grunnleggende verdier og menneskesyn, og henger sammen med voksnes syn på seg selv og på barn (Bae, 2004).

Det har foregått et paradigmeskifte i syn på barn, hvor barn ses som subjekt fra de er født, og ikke som objekter som skal påvirkes og formes (Bae, 2005). Shibbye (2002) forteller at et subjektssyn innebærer at ingen eksisterer løsrevet fra den konteksten de er i, men at eget bidrag til det som skjer må tas med. Når du henvender deg til noen som subjekt, tar du med deres evne til selvrefleksivitet, at de har et forhold til at de opplever noe, uten å definere dem som noe. Individuer har sine egne fortolkninger av verden, og sine egne opplevelser av tanker og følelser. Om disse opplevelsene overses, kan det føles krenkende, og barn kan lett ta til motmele og bli frustrerte om ikke deres subjektsside tas med i dialoger (Shibbye, 2002). Å anerkjenne barn som subjekt innebærer å se det som et individ som forholder seg til seg selv, med rettigheter i forhold til egne tanker og følelser (Bae, 2005). Det å innta en subjekt - subjekt posisjon er å være i dialog med hverandre, og høre på hva den andre ønsker å formidle. Med en slik praksis i barnehager åpnes det for dialoger og anerkjennelse, og flere kan føle seg mer velkomne og komfortable i sine møter med barnehagen.

4.5 Tilhørighet

Tilegnelse og tilskrivelse, er to forhold som knyttes opp mot tilhørighet. Det handler om en persons egen opplevelse av å være inkludert, sammen med andres vurderinger når det gjelder om denne personen har rett til å høre til. Dette er forhold som er avhengig av hverandre og har betydning for menneskers følelser av tilhørighet (Kibsgaard, 2007). Tilhørighet handler om trygghet, at mennesker føler at de hører til, at de kan være seg selv og føle seg likeverdige andre. Barnehager er arenaer der barn og foreldre skal oppleve å møte denne følelsen. *Alle barn må bli møtt som den de selv gir uttrykk for at de er* (Kibsgaard, 2007:167). Både barn og foreldre skal føle at de blir møtt med respekt og anerkjennelse for hvem de er, og foreldrene skal være trygge på at barna har gode dager i barnehagen. For å oppleve dette er det av betydning at profesjonsutøvere viser at de

respekterer familienes ulike måter å leve på, og behandler alle likeverdig.

4.6 Refleksjoner

Min opplevelse er at profesjonsutøvere til en viss grad aksepterer ulike måter å leve på, men likevel normaliseres noen levemåter framfor andre. Noen menneskers levemåter kan befinne seg i et spenningsfelt mellom å være akseptert på den ene siden, men at de samtidig utsettes for normaliseringen i samfunnet på den andre siden. Dette er et spenningsfelt som både kan fremstå synlig og usynlig, og slik jeg forstår det kan dette påvirke mennesker på ulike måter.

Vitenskapelige undersøkelser (Angeltvedt, Chepstow-Lusty, Ullstein Moseng, 2008) viser at om lag tre prosent av ungdom og voksne forteller at de forelsker seg i mennesker av samme kjønn, og at de fleste mennesker vi møter tilhører majoriteten, de heterofile. Det kan bety at det kan være lett å overse mennesker som er i mindretall, og lesbiske og homofile kan plasseres som en usynlig minoritet. Det synes ikke utenpå at noen er forelsket i en av samme kjønn (Angeltvedt, Chepstow-Lusty, Ullstein Moseng, 2008). På samme måte synes det ikke utenpå barn i barnehager om deres familie er homofil eller heterofil.

Hvordan profesjonsutøvere i barnehager, skoler og andre arenaer for barn tilnærmer seg et mangfold av familier, kan påvirke hvor åpne homofile og lesbiske familier vil være. Om disse arenaene inkluderer homofile og lesbiske familier bidrar det til å gi signaler til lesbiske og homofile foreldre, samt andre familier, lærere og barn, om at ulike familieforhold er anerkjent og respektert (Robinson & Jones Diaz, 2006:97, min oversetning). Jeg har nå presentert ulike innganger til betydning av at relasjonsarbeid kan få innvirkning på hvordan lesbiske mødre opplever møter med barnehager. Dette danner et bakteppe for å gå videre for å se på mine metodologiske perspektiver i denne oppgaven.

5 Metodologiske perspektiver

Dette kapitlet omhandler oppgavens metodologiske valg, som er livshistorieforskning. Det gjøres rede for hvorfor jeg har valgt å jobbe med skrevne tekster. Tekster som er skrevet frem av lesbiske mødre til denne undersøkelsen. Det gjøres rede for hva narrativer kan være, og det gis et historisk innblikk i livshistorieforskning. Videre introduseres Charles Taylor²³, da hans filosofi brukes som tilnærming til analyser av narrativer i oppgaven.

Det presenteres noen refleksjoner knyttet til innsamlingen av materialet. Videre gjøres det rede for hvordan jeg gikk frem da jeg skulle samle inn materiale til undersøkelsen, valg og presentasjon av foreldrene, og foreldrenes respons. Kapitlet sier noe om innside-utside posisjoner, forskningsetikk og til slutt i kapitlet noen etiske refleksjoner.

Menneskers liv vil alltid være mer mangfoldig og komplekse enn slik de framstilles. En historie som fortelles, kan aldri gjengi virkeligheten, men den kan representere deler av den og bære med seg et budskap, slik at andre kan tolke den og tolke budskapet ut i fra sitt perspektiv (Andersen, 2002:72).

Jeg støtter meg til Andersen, og vil av respekt for foreldrene i prosjektet påpeke at jeg i arbeidet med narrative, gjør mine analyser og mine valg. Narrative blir ikke gjengitt i sin helhet i denne oppgaven, men det tas ut deler jeg finner relevante for undersøkelsen. Hvilke sitater som velges ut i denne undersøkelsen avhenger av meg, min posisjonering og fokus for arbeidet. Andre vil lese sitater og velge annerledes på bakgrunn av vedkommendes fokus og posisjoneringer (Lyngstad, 2006).

5.1 Livshistorieforskning

Fortellinger som forskningsdata kan ses som basis for tolkning og forståelse, og har fått betydning innen forskning ved et forskningsområde kalt livshistorieforskning (Öhman, 2007:100). Livshistorieforskning trenger inn i individers subjektive virkelighet, og på den måten får det selvbiografiske subjektet muligheten til å *tale for seg selv* (Goodson,

---

²³ Taylors filosofi presenteres gjennom Fosslund og Grimen (2001), og Tveit (2004). Se kapittel 5.2.3. og kapittel 6.

2000:34). Goodson har i mer enn 20 år vært opptatt av å skrive om læreres livshistorier, han er opptatt av at ”stemmene” til lærerne skal bli hørt, og at hvem læreren ”er” må komme frem (Ådlandsvik, 2000). På samme måte kan livshistorieforskning brukes til å få frem ”stemmene” til mennesker som lever annerledes enn majoriteten i samfunnet, det vil si ikke nødvendigvis ”passer inn” i majoritets eller normalitetshistoriene.

Man skulle kunne hävda att människan är en berättande – eller narrativ – varelse. Hon nöyer sig inte med att registrera och avbilda omvärlden som en neutral observatör. Hon vill förklara, övertyga, förmedla sina kunskaper och innsikter, och skapa engagemang (Säljö, 2000:168).

Med et slikt perspektiv, og syn på menneskene blir fortellinger et viktig aspekt for å medvirke til å skape seg selv, og til å kunne forstå og bli forstått av andre mennesker. Det forteller at mennesker ikke er likegyldige til omverdenen, men vil være aktivt deltagende i å skape den. Det er av betydning å kunne kommunisere, og kommunikasjon foregår gjennom menneskers fortellinger om sine liv.

Öhman (2007) sier at for å få økt innsikt og forståelse innenfor ulike felt, som barnehager, er det å bruke fortellinger en god måte for å få kunnskap om hva som skjer der. Hun mener at ved å bruke fortellinger kan mennesker forstå andre på nye måter. Ved å åpne opp for ulike perspektiver, for eksempel om homofili, vil verden kunne sees mer mangfoldig uten at noe ses mer rett eller sant enn noe annet. Samtidig med økte forståelser for andre, kan det åpnes for flere måter å leve livene sine på. Jeg tror mange mennesker kan få økt sine livskvaliteter om mangfold blir verdsatt, og menneskelige kvaliteter er det som blir verdsatt, (ikke om man lever i den ene eller andre typen familie.) Öhman (2007) sier videre at fortellinger (...) *treffer oss like mye i hjertet som i hodet* (:96), og at historier fungerer som metaforer vi kan reflektere rundt og identifisere oss med. Ved hjelp av fortellinger kan det åpnes opp for mangfoldige forståelser av hverandre der nye rom for forandring kan skapes.

5.2   *Hvorfor livshistorieforskning*

Inspirasjonen til å jobbe med livshistorier er hentet fra Goodson (2000), Gullestad (1996) og Numann (2006). Samtidig har jeg alltid vært nysgjerrig og opptatt av ulike menneskers

historier. Jeg har lest mange ulike biografier, og det å lese om menneskers ”virkelige” opplevelser og erfaringer – deres liv gir mening for meg. Dette er noe av bakgrunnen for at livshistorieforskning tiltrekker meg, og noe av bakgrunnen for at jeg i dette prosjektet ønsker å samle inn menneskers egne fortellinger når det gjelder deres tanker og erfaringer i møte med barnehagen. Ådlandsvik (2000:18) forteller at i fremtidsdrømmen, *visjonen* til Goodson seirer kjærlighet og tilgivelse over hat, mennesker blir behandlet for det de er, og han mener at mennesker bør slåss for en harmonisk verden så lenge de makter.

I livshistorieforskning er forskeren i utgangspunktet bare opptatt av (...) *å gripe den personlige sannhet* (Goodson, 2000:35). En utfordring ved å ha et slikt fokus, er at den personlige erfaringen og prosessen ofte skilles fra den bredere sosiohistoriske strukturen. Denne utfordringen fordrer at forskeren alltid må gå fra den personlige sannhet til bredere sosiohistoriske sammenhenger, selv om dette kan gå utenfor individets ”bevissthet” (Goodson, 2000:35). Min forståelse er at jeg må ha et utvidet perspektiv, slik at jeg ser personene i prosjektet i relasjon til deres samtidshistorie, og hvordan de påvirkes av forskjellige religiøse, sosiale, psykologiske og økonomiske strømninger. Om profesjonsutøvere i barnehager er villige til å ha flere perspektiv vil det være mulig å se på skjæringspunktene mellom samfunnets historie og menneskenes livshistorier, noe som kan gjøre barnehagepersonalet i stand til å forstå valgmuligheter, alternativer og tilfeldigheter som er åpne eller begrenset for den enkelte (Goodson, 2000:35). Når søkelys rettes mot mangfoldige måter å leve i familier på i dagens norske samfunn, og det reflekteres rundt ulike måter å forstå foreldreskap på, vil temaet heteronormalisering belyses.

Jeg har et ønske om å påvirke informantene minst mulig i mitt prosjekt ved at de selv skriver sine fortellinger. Det jeg ber om, er at fortellingene deres handler om tanker og opplevelser i møter med barnehagen. Bakgrunnen for valget er at det er foreldrenes ”stemmer” som er i fokus i dette prosjektet. Historier vil være mitt datamateriale, og utgangspunkt for videre analyser. Når jeg i denne oppgaven bruker uttrykket ”livshistorie” om foreldrenes fortellinger, henviser jeg til historier som beskriver en tidsbegrenset periode i livet; historier foreldrene har skrevet til dette prosjektet; fortellinger som handler om en tidsbegrenset del av deres liv; deres møter og samhandlinger med barnehagen. Slike tidsbegrensede historier, kan ses som et narrativ.

5.2.1 *Narrativer*

Narrativer blir brukt av Bruner (1990), som hevder at de mest brukte og viktigste former for menneskelig kommunikasjon er fortellinger (Gullestad, 1996:17). Bruner sier at om det ikke fantes fortellinger om han selv eller om verden, kunne verken han selv eller verden eksistere (Bruner, 1990). Når det blir snakket om narrativer, kan dette være livshistorier der innholdet tar for seg et lengre tidsperspektiv. Narrativene kan også handle om spesifikke hendelser i livet, og fortelle om disse (Numann, 2006). Det kan være muntlige eller skriftlige historier. Livshistorieforskning deles inn i tre grunnleggende varianter hvor den avgjørende forskjellen ligger i formålet med studien, om det er for å forstå ett tema, et yrke eller et menneskes liv:

Yrkeshistorier, der hovedinteressen er å forstå menneskers arbeids- og yrkesliv. Et viktig aspekt her er balansen mellom yrkeslivet, arbeidet og andre områder i menneskers liv.

Tematiske historier, der spesielle fokus følges opp. Disse kan være ”mobbing i skolen”, ”personlige ambisjoner” eller for eksempel samlivsbrudd.

Fullstendige livshistorier, der målet er å forstå et menneskes samlede livsfortelling, og så sette den inn i lokale og historiske sammenheng (Numann, 2006:149).

I mitt arbeid er det fortellinger som handler om en del av livet - *life story*, som er gjenstand for undersøkelsen. Forskere innenfor livshistorieforskning mener det er stor forskjell på dette, og på forskning som tar for seg en hel livshistorie - *life history* (Goodson & Numann, 2003; Öhman, 2007). Et narrativ kjennetegnes ved at det har en begynnelse og en slutt (Johansson, 2000), og i dette prosjektet; ”lesbiske mødres fortellinger fra barnehagen”, er narrativene tidsbestemt ved at det handler om tiden da informantene sine barn skulle begynne, eller gikk i barnehage. Narrativene i prosjektet er skrevet av privatpersoner, og inneholder personlige opplevelser og oppfatninger.

Ulike konklusjoner og tolkninger kommer frem ved at forskere velger ulike perspektiver, og på grunn av dette stiller forskjellige spørsmål til samme tekst. Kritikere hevder at ulike tolkere tilskriver intervjuet forskjellige meninger, og at intervjuet derfor ikke kan ses på som vitenskapelig (Kvale, 2001). Det samme kan sies om forskning ved bruk av narrativer, at ulike forskere vil velge ut og tolke tekst på forskjellige måter. Jeg støtter meg til Kvale (2001) som imøtekommer kritikken og sier at subjektivitet i slike sammenhenger kan ses

som et mangfold av perspektivistiske tolkninger. Forskning om heteronormativitet kan bidra til å få frem kompleksiteten i samfunnet og i menneskers liv, og ”stå imot” å skape nye sannheter når det gjelder hva som er ”normalt”. Lesningene av tekstene i dette prosjektet vil være preget av meg ved mine utvalg av sitater fra narrative, og ved mine analyser av dem. Andre kunne valgt ut andre sitater, og resultatene vil da kunne sees annerledes ut. På samme måte tenker jeg at analyser kan gjøres på ulike måter, ved at mennesker kan legge forskjellige betydninger i samme tekst.

5.2.2 *Historisk ”blikk” på livshistorieforskning*

De tidligste eksemplene på livshistorieforskning bygde på selvbiografier fra amerikanske indianerhøvdinger, som ble samlet inn av antropologer i begynnelsen av 1900 tallet. Siden ble selvbiografiene brukt av sosiologer og innenfor humaniora. Med sin omfattende studie *The Polish Peasant in Europa and America*, som beskriver de polske bøndernes erfaringer etter utvandringen til USA, ble Thomas og Znanieckis viktige foregangspersoner og grunnen for livshistorieforskning ble lagt. På 1930- tallet ble dette forsterket av den sosiologiske forskningen. Det foregikk et paradigmeskifte innenfor samfunnsvitenskapene på 1930-1940- tallet, hvor krav om målbarhet og statistisk bearbeiding av kvantitative data økte (Goodson, 2000).

Gjennom positivismens stadig sterkere dominans kom ulike ansatser som utgår fra kvalitative data i vanry, og de ble ikke lenger sett på som vitenskapelige. På 1970- tallet oppstår et nytt paradigme gjennom en nyvekket interesse for livshistorier og biografier blant sosiologer. Det ble samtidig rettet sterk kritikk mot dominansen av positivismen og kvantitative data innenfor samfunns- og humanvitenskapelig forskning. Det oppstod nye krav til at nye metoder skulle ”passe bedre” for aktuelle problemstillinger (Goodson, 2000; Numan, 2006), noe livshistorieforskning kan være eksempel på i forskning der det er interessant å få vite noe om menneskers liv.

5.2.3 *Charles Taylors filosofi*

Charles Taylors filosofi er valgt som utgangspunkt for analyser og tolkninger av narrativer i oppgaven. Taylors filosofi har en hermeneutisk tilnærming, og grunnleggende spørsmål i hans filosofi er hva som kjennetegner menneskets eksistens, og hvilke begreper

som best egnes til å forklare menneskelig adferd og emosjoner (Fossland og Grimen, 2001). Ifølge Taylor er humanvitenskapene hermeneutiske fordi de er involverte i fortolkninger av sine studieobjekter. Fortolkning er forsøk på å klargjøre og artikulere underliggende meninger i noe som virker uklart, selvmotsigende eller fragmentert i utgangspunktet (Fossland og Grimen, 2001). Gjennom språket karakteriserer, beskriver og reflekterer mennesker over egen eksistens, og forholdet til andre mennesker. Denne selvforståelsen er ifølge Taylor ikke tilfeldig, men han mener at menneskets verden konstitueres av fortolkninger mennesket selv er med på å gi. Fortolkning av mennesker foregår med andre gjennom språket (Fossland og Grimen, 2001).

5.3 Refleksjoner knyttet til datamaterialet

Under forberedelsene til masterundersøkelsen var tanken at jeg ønsket skrevne historier. Samtidig ønsket jeg også å inkludere muntlige historier hvis det skulle vise seg at noen av foreldrene vegret seg for å skrive ned sine refleksjoner. Det viktigste i mitt arbeid var å innhente historier som datamateriale. Jeg ville også ta hensyn til den enkeltes ønsker, og å være lyttende for personene som hadde sagt ja til å være med. Noen foreldre kan føle seg ubekvem og se det vanskelig å være med i prosjektet om deres ønsker ikke tas på alvor. Jeg åpnet derfor opp for både skriftlig og muntlig måte å ta i mot historiene på, samtidig som jeg var åpen i samtalene med informantene, og fortalte at jeg primært ønsket et skriftlig materiale. Det viste seg at foreldrene i dette prosjektet så det uproblematisk å skriftliggjøre sine bidrag til undersøkelsen. Ut i fra etiske perspektiv er det viktig å ta hensyn til hvordan foreldrene ønsker å gi sine historier.

5.3.1 Innsamling av datamateriale ved bruk av e-post

Narrativer og annen informasjon er i dette prosjektet samlet inn ved å bruke e-post.

Den teknologiske utviklingen i samfunnet gjør det mulig å samle inn forskningsdata på ulike måter. Ved å bruke e-post i denne undersøkelsen er min erfaring at det har gjort det enkelt å ha kontakt, både for meg og også for foreldrene som alle er aktive brukere av e-post. Ved å bruke e-post har det vært mulig å få rask kontakt når foreldrene eller jeg har ønsket det under prosjektperioden. I et samfunn som kan være hektisk for mange kan e-post være en tidsbesparende måte å ha kontakt på. Personvern er imidlertid et viktig aspekt ved

dette, og datamaterialet og andre opplysninger må håndteres slik at uvedkommende ikke har tilgang til det. Datamaterialet i denne undersøkelsen er lagret på min pc, som er tilgjengelig kun for meg, og slettet fra min e-post. I dokumenter som er i papirutgave, er datamaterialet anonymisert.

5.4 Valg av foreldre

Ifølge Kvale (2001) skal utvalget av informanter bidra til å forklare problemstillingene det er ønskelig å belyse. Det er vesentlig å overveie hvilke inklusjons- og eksklusjonskriterier som skal brukes når det gjelder å få et utvalg som er så representativt som mulig. For å belyse fokus i dette prosjektet ønsket jeg å komme i kontakt med foreldre av samme kjønn. Da jeg skulle velge informanter til dette arbeidet, tok jeg direkte kontakt med landsforeningen for lesbiske og homofile, LLH, ved å besøke deres kontorer. Jeg informerte om mitt prosjekt, og fikk gjennom denne henvendelsen kontakt med tre lesbiske mødre som var positive til å være med i denne undersøkelsen. Det har vist seg å være vanskelig å få med fedre i prosjektet i denne omgang. Det kan være ulike grunner til at fedre ikke har meldt seg positive til dette prosjektet. Det kan være at jeg ikke har vært tydelig nok i mine henvendelser, det kan være fordi det å være familier bestående av to mannlige foreldre kan oppleves enda mer utfordrende enn for to mødre. Det kan være fordi det er flere kvinner enn menn som lever sammen i homofile familier med barn. Jeg har hatt kontakt med en homofil pappa, og han kunne ikke se at han hadde noe å bidra med fordi alle hans erfaringer når det gjaldt barnehagen til hans nå fem år gamle datter var veldig positive. Dette var fint å høre for meg som førskolelærer, men det fikk meg samtidig til å undres over om han hadde en forestilling om at kun negativitet ville være til nytte i denne undersøkelsen. Her ser jeg at en årsak kan være min presentasjon av prosjektet, at jeg kan ha vært uklar når jeg la det frem. I videre undersøkelser vil det være veldig interessant å få med homofile fedre for å undersøke deres opplevelser av å være foreldre av samme kjønn i samfunnet i dag. Det vil være interessant å undersøke om menn har like eller ulike erfaringer med foreldreskap enn det kvinnelige mødre opplever.

5.4.1 Presentasjon av foreldrene

Foreldrene i denne undersøkelsen er unge lesbiske kvinner som er mødre til barn i barnehagealder. Jeg har møtt foreldrene i samtaler, og hatt kontakt med dem på e-post. Ved første møte ga jeg mødrene informasjon om prosjektet samtidig som jeg ga dem informasjonsskriv om prosjektet (vedlegg 1). Jeg ba om skriftlig tilbakemelding på om de ville være med i mitt prosjekt.

5.4.2 Foreldrenes respons

Foreldrene var positive til å være med i denne undersøkelsen, og fortalte meg i samtaler at det er av stor betydning for familier som deres, at det blir satt fokus på ulike måter å være familier på. Foreldrene poengterte at det er spesielt viktig for barnehagefeltet å se nærmere på hvordan ulike familier opplever møter med barnehagen. Mange foreldre av samme kjønn er opptatt av hvordan deres familier blir tatt imot i barnehagen fordi det finnes synlige fordommer i samfunnet mot familier som viker fra den heteronormale familiedannelsen. Kommer fordommer til uttrykk i barnehager kan det virke inn på barns trivsel og livskvalitet. Foreldrene har gitt tilbakemeldinger om at å delta i dette prosjektet er en måte å bidra med opplysninger om hvordan noen familier opplever møter med barnehager i samfunnet i dag. Foreldrene understreket at deres historier kun forteller om deres opplevelser, og at andre familier vil kunne ha helt andre historier å fortelle. De delte sine antagelser om store variasjoner når det gjelder hvordan ulike familier møtes i ulike arenaer, og at det noen steder i Norge er større aksept for homofile familier enn andre steder i landet. I forlengelsen av dette undret de seg over om det kan være større aksept for deres familietyper i en storby enn det kan være på mindre steder, og om det medfører at enkelte familier opplever det som vanskelig å skille seg ut fra det heteronormative samfunnet.

5.5 Forskerrefleksivitet

Jeg, som forfatter av denne oppgaven, er en heterofil, gift kvinne på 46 år. Bakgrunnen for min interesse ved å undersøke dette feltet bærer ikke i personlige erfaringer eller interesser som verken homofil eller heterofil. Mitt ønske er at alle barn skal føle seg like verdifulle og ”normale” uavhengig av hvordan deres familie lever. Jeg bruker begrepet

”normal” fordi jeg opplever at det er et begrep som i stor grad blir brukt i forbindelse med foreldreskap, ofte uten refleksjoner over hva dette kan innebære. Ved å bruke begrepet ”normal” fortelles det samtidig at noe er ”unormalt”. Jeg setter disse begrepene i anførselstegn, fordi jeg personlig ikke vil være med på å påpeke noe eller noen som mer ”normalt” enn noe annet. Jeg velger å bruke begrepet for å sette søkelys på bruken og på makten det ligger i å definere noe som mer eller mindre ”normalt”.

Min bakgrunn, mine erfaringer og interesser vil påvirke hvem jeg er, og hvilke valg jeg tar vil påvirke resultatene av min undersøkelse. Mye av det som er skrevet om homofili, og en del forskning om temaet, er gjort av mennesker som selv lever homofilt (Lilletvedt, 2007; Eng, 2006; Ohnstad, 2008). Slik kan innsider betegnelsen diskuteres (Fay, 1996). Ved at jeg, en heterofil kvinne, gjør undersøkelser innenfor dette område kan medføre at jeg betraktes som en outsider. Noen vil stille spørsmål ved troverdigheten av en slik undersøkelse og mene at forskere som ikke lever slik en informant gjør, ikke vil kunne vite eller forstå hvordan informantens liv oppleves. Med en slik forståelse er det underliggende at for å forstå en person eller en gruppe, må man være som den personen eller tilhøre denne gruppen (Fay, 1996).

Det er nødvendig å påpeke at analyser og tolkninger gjort i denne oppgaven, er mine. Selv om jeg, har hatt et mål om å påvirke så lite som mulig, er det allikevel slik at min stemme påvirker. Ifølge Rhedding-Jones (2005) må det reflekteres over egne posisjoner. Selv om jeg kan anses å være en outsider innenfor dette feltet, må jeg være oppmerksom på at mine analyser kan være påvirket av mine erfaringer, eller mangel på erfaringer når det gjelder skeive familieliv. Det vil alltid være slik i større eller mindre grad, og jeg har ikke hatt noen tanker om å finne ”rette svar”²⁴ i undersøkelsen. Jeg er opptatt av å formidle noen familiers fortellinger fra deres erfaringer knyttet til barnehagehverdager. Andre lesere vil kunne gjøre sine analyser og tolkninger av narrativene, der deres forståelser og refleksjoner kommer frem på ulike måter.

5.5.1 *Innsider/Outsider*

Brian Fay (1996:9) stiller spørsmålet: *Do you have to be one to know one?* Han skriver

---

²⁴ ”Rette svar” eller forskningens resultater tas opp i kapittel. 7.

om en *insider epistemology*, der forståelsen er at for å kjenne en *insider*, må man være en *insider* selv. For virkelig å forstå en kvinne må man være en kvinne selv, og for virkelig å forstå en katolikk må man være en katolikk selv: *You have to be one to know one* (Fay, 1996:9). Denne forståelsen kommer fra en filosofisk posisjon som kalles for *solipsism (one-self-ism)*, og teorien innenfor denne forståelsen går ut på at ingen andre enn du kan forstå deg selv (Fay, 1996). Med en slik forståelse vil man mene at jeg som en *outsider* ikke vil kunne få frem forståelser for den gruppen mennesker som er med i denne undersøkelsen. Fay (1996) sier at denne forståelsen underminerer forskningen, og at alle fenomen i prinsippet må kunne være tilgjengelig for inspeksjon og analyse av ulike forskere. Videre sier han at om det er slik at man kun kan forstå det som de som er lik deg har funnet, kan man ikke forstå det en forsker som er ulik deg har funnet heller. Denne forståelsen gjør det umulig å dele kunnskap for ulike mennesker, og vi blir på en måte fanget i vår lille homogene verden (Fay, 1996).

For å øke forståelsen for andre levemåter og andres valg i livet, er det av betydning at mennesker tilegner seg kunnskap om mennesker som lever annerledes enn seg selv. På den måten kan det åpnes opp for andre og ulike perspektiver. For at barn i barnehager skal oppleve å bli respektert og møte anerkjennende forståelser, er det av betydning at de som arbeider der kan ha ulike perspektiver på hvordan mennesker lever sine liv. Derfor tenker jeg at min posisjon som en *outsider* innenfor akkurat dette området, gir meg grunn til å ta opp dette temaet.

Når forskeren forsker på et felt hun ikke umiddelbart oppfattes å være en del av, en outsider, utfordres forskerens kultursensitivitet og etiske ansvar for å unngå å skape eller vedlikeholde kategoriseringer av de andre. Forskeren innehar således alltid maktposisjoner gjennom å velge visse praktiske og teoretiske perspektiver som mer betydningsfulle enn andre (Otterstad 2008:150).

Otterstad (2008) skriver at hun selv står i fare for å reprodusere diskriminerende merkelappkategorier i sin tekst. Denne faren står jeg også overfor i arbeidet med dette prosjektet. Bare ved å ta opp temaet setter jeg et fokus på ”vi” og ”de andre”, men hensikten min er ikke å reprodusere merkelappkategorier eller på andre måter å skade eller skape ubehag. Verken for de som defineres som, eller definerer seg selv som ”oss” eller ”de

andre”. Ved å sette fokus på dette temaet og vinkle det mot barnehager, er mitt ønske at dette vil utgjøre en forskjell i hverdagen, for profesjonsutøvere, barn og foreldre.

5.5.2 *Forskningsetikk og personvern*

I min undersøkelse, hvor mennesker er involvert, må hensynet til de som er med på undersøkelsen etisk ivaretas. Det er forskerens ansvar å opptre på en etisk forsvarlig måte overfor foreldrene. Utover at forskeren har samtykke fra informantene, kreves det etiske overveielser og ansvar fra forskeren overfor sine informanter, og overfor forskningen. I forskning med mennesker er det noen generelle forutsetninger som må oppfylles. Forut for forskningen skal de som er med informeres grundig. Hensynet til informantene skal gå foran samfunnsnyttigheten av forskningen, og forskningen kan kun gjennomføres om informantene har gitt sitt samtykke. Dette er regler for forskning som ble presisert og allment anerkjent gjennom *Helsinki-deklarasjonen*²⁵ av 1964, revidert 1975.

5.5.3 *Validitet og reliabilitet*

Når det gjelder denne undersøkelsens resultater og etterprøvbarehet, ser jeg det usannsynlig at andre vil kunne oppnå samme resultater om undersøkelsen repeteres eller gjentas. Denne undersøkelsen er påvirket av meg og mine subjektive forståelser og utvelgelser, og kan være med på å få frem et mangfold av perspektivistiske tolkninger (Kvale, 2001). Undersøkelsen er videre påvirket av foreldrene som er med i akkurat denne undersøkelsen, og av foreldrenes fortellinger i dag. Tanken bak har ikke vært å finne et ”universelt perspektiv” om ”en type familie”. Mitt ønske med oppgaven har vært å belyse hvordan noen familier kan oppleve møter med barnehager. Innen forskning er det viktig å være oppmerksom på samfunnets behov for forenklinger og nødvendigheten av etterprøvbarehet, og være kritisk til generaliseringer og absolutte sannheter (Lorentzen, 2006). Denne undersøkelsen understreker at det er interessant å vite noe om enkeltfamilier, og deres møte med barnehager, uten at undersøkelsens resultater kan generaliseres. Jeg har ikke funnet forskning som tar opp hvordan samkjønnsforeldre opplever møter med profesjonsutøvere i barnehager, og min undersøkelse kan i så måte anses som nyskapende

---

²⁵ Helsinki-deklarasjonen fastslår noen generelle forutsetninger som må oppfylles i forskning med mennesker (Kjørup, 1997).

innenfor det barnehagefaglige feltet.

Når et fenomen tolkes innenfor en teoretisk kontekst, er tolkningens gyldighet blant annet avhengig av hvorvidt teorien gjelder for det bestemte forskningsfelt, og det er forskningsmiljøet som avgjør de teoretiske tolkningenes gyldighet (Kvale, 2001). Mitt prosjekt har sine teoretiske utgangspunkter i ulike kjønnsforskningsfelt, og jeg har valgt ulike teorier som ramme for oppgavens tema. Dette ligger som baktepper for analyser og tolkninger²⁶ av narrativene.

Om teorier eller beskrivelser kan være med på å hjelpe mennesker til å orientere seg *i det moralske rommet som verden er*, vil være et hovedpunkt i humanvitenskapelige undersøkelser ifølge Taylor²⁷ (Tveit, 2004:10). Om en teori oppfattes som god, henger sammen med hvordan den vurderes som en god selvforståelse. Ifølge Taylor henger validering sammen med hans tenkning om at vitenskap og forskning ikke er verdinøytral. Vitenskap og praksis må drives fremover mot det som er bedre og bedre, og samfunnsforskere vil alltid berøre spørsmål om det gode (Tveit, 2004).

5.6 Ethiske refleksjoner

Når det gjelder undersøkelser med mennesker vil det være mange etiske avveininger og ta hensyn til i underveis. En må gjennomføre undersøkelsene på en slik måte at personenes verdighet og anonymitet ivaretas. Dette er en forholdsvis ny tankegang, og spesielt viktig når det gjelder grupper som tradisjonelt ikke har hatt mange rettigheter (barn, gamle, minoriteter) (Rhedding -Jones, 2005). Rhedding- Jones (2005) understreker viktigheten av å være oppmerksom på hvordan etikk kommer frem på ulike måter ut i fra forfatteres ulike forskerståsted. Gullestad (1996:33) sier at det å skrive en livshistorie kan innebære mange, både positive og negative, følelsessterke gjennopplevelser. Som undersøker må jeg behandle undersøkelsens materiale med respekt.

Personnavn og stedsnavn anonymiseres, slik at lesere ikke vil kunne kjenne igjen, eller finne ut hvem informantene i prosjektet er (Johansson, 2000:31). Foreldrenes fortellinger

---

²⁶ Ulike teorier danner baktepper for oppgavens undersøkelser. Både analyser og tolkninger brukes i arbeidet.

²⁷ Se presentasjon av Taylors hermeneutikk i kapittel. 5.2.3 og 6.2.

oppbevares slik at ingen kan se dem, og navn og andre opplysninger anonymiseres. Videre gjengis fortellingene på en slik måte at det ikke gis anledning til å spore tilbake til foreldrene.

Senere i oppgaven presenteres utdrag fra narrative som er brukt i prosjektet, og gir mulighet i å ”møte” foreldrenes opplevelser. Rhedding-Jones (2005:86) sier (...) *We as researchers must act ethically, speak ethically and write ethically*. Jeg har gjennom dette arbeidet blitt spesielt oppmerksom på hvordan jeg presenterer andre sine synspunkter, både foreldrenes og forfatterne det refereres til. Underveis i skriveprosessen har jeg reflektert rundt mine gjengivelser og formidlinger av det andre har skrevet. Jeg er klar over at jeg står i fare for å tolke andres ord på måter de ikke ønsker, og erfaringen med å reflektere rundt dette har vært veldig nyttig. Min hensikt har vært å behandle andre med respekt, og ikke videreføre holdninger som kan bidra til å dømme. Ved og ”stå opp for” noen, kan det være fort gjort å havne i posisjoner av å peke på noen som spesielle og annerledes hvis ikke forskeren stadig reflekterer rundt sine posisjoner.

Så lenge forskeren stadig reflekterer rundt sine posisjoner og ”makt” mener jeg at det kan forsvares etisk å sette fokus på temaer der det er fare for at noen utsettes for å ses på som ”annerledes”. Ved å ta opp temaer som ikke er synlige kan det bidra til å gjøre livet bedre for noen mennesker. Det som fremstår som viktig er hvordan ulike temaer blir tatt opp, og at de involverte håndterer menneskene og historiene på så hensynfulle og respektfulle måter som mulig. Jeg ser at dette kan være utfordrende og komplekst, da det vil kunne tolkes på ulike måter om saker håndteres etisk forsvarlige eller ikke.

Lindboe (2008) retter spørsmål rundt når et samfunn ses flerkulturelt. Hun setter søkelys på at profesjonsutøveres arbeid i barnehager i utgangspunktet er uavhengig av barns kulturelle bakgrunn. At det vesentlige er å sikre at barn får omsorg, og blir tatt vare på i barnehagen. Når mangfoldet av meninger og tolkninger øker, vil behovet for etisk refleksjon øke sier Lindboe (2008). Det er avgjørende for øynene som ser hvordan begrepet ”kultur” blir definert, og hva som defineres som etiske ”enkulturelle” eller ”flerkulturelle” vil kunne variere (Lindboe, 2008).

6 Introduksjon til analyser

I dette prosjektet er det samlet inn og undersøkt narrativer²⁸ skrevet av samkjønnsforeldre. Narrativenes innhold handler om møter i barnehager. Et av målene med undersøkelsen er økt kunnskap om hvordan noen foreldre i ”skeive”²⁹ familier opplever møter med profesjonsutøvere i barnehager. Det er brukt livshistorieforskning, gjennom analyser av narrativer for å utvide kunnskapsforståelser om temaet. Narrativer kan komme frem på ulike måter, de kan overleveres muntlig, skriftlig, gjennom samtaler eller de kan komme frem gjennom intervju (Lyngstad, 2006). Forskere kan også intervju og transkribere narrativer frem (Kvale, 2001). I min undersøkelse har foreldrene selv skrevet frem narrativer til undersøkelsen, og narrativene presenteres senere i dette kapitlet.

Gjennom analyser av hendelser beskrevet i narrativer har jeg søkt å finne fortellinger i fortellingene (Kvale, 2001). Fortellingene knyttes opp mot fokus i oppgaven, som undersøker hvordan det kan oppleves å være lesbisk mor i barnehager i Norge i dag. I dagens samfunn kan foreldreskap ”normalt” anses å høre hjemme innenfor den heteronormale familien. Analysene av materialet gjøres med en hermeneutisk tilnærming,³⁰ og opp mot teoretiske perspektiver presentert i kapittel 3. Analysene gjøres ut fra de retninger og temaer³¹ som er valgt ut fra narrativene.

Andre utgangspunkter for analyser og tolkninger, er knyttet til spørsmål jeg stilte til foreldrene: Hvordan opplever foreldre av samme kjønn møter med barnehagen? Det er verdt å merke seg at det har vært opp til foreldrene å fortelle det de har ønsket innenfor spørsmål knyttet til undersøkelsen³². Det kan være de ville svart annerledes om de fikk presentert andre spørsmål. Undersøkelsen er opptatt av at ulike mennesker kan lese tekster på ulike måter, og at analysene ikke er ment til å fortelle ”sannheten” om opplevelser og erfaringer alle lesbiske mødre har. Men kanskje kan prosjektet gi innblikk i hvordan barnehagemøter kan oppleves for noen familier som ikke nødvendigvis passer inn i den ”normale” normen i samfunnet. Ved å tillate ulike analyser til tekster befinner undersøkelsen seg innenfor en

---

²⁸ Kapittel. 5. presenterer livshistorieforskning ved bruk av narrativer.

²⁹ Det redegjøres for begrepet ”skeive foreldreskap” i kapittel. 2.2.5.

³⁰ Det redegjøres for filosofen Charles Taylors hermeneutiske filosofi i kapittel. 5.2.3. og 6.2.

³¹ Retninger og temaer presenteres i kapittel 6.1.

³² I denne undersøkelsen har det ikke vært noen intervjusituasjon, men foreldrene ble presentert spørsmål for å vise hva det er interessant å få vite noe om i denne undersøkelsen.

postmoderne forståelsesramme der det er legitimt med et subjektivt tolkningsmangfold (Kvale, 2001). Med muligheter for ulike analyser av et datamateriale, blir det etter mine forståelser mulig å åpne opp for flertydighet, som kan handle om å åpne opp for flere analyser og tolkninger ut fra ulike posisjoner.

6.1 *Retninger og temaer*

Med bakgrunn i gjentatte lesninger av foreldrenes fortellinger, har jeg kommet fram til to tematiske retninger jeg velger å rette søkelys mot. Retningene har noen underpunkter som danner utgangspunkter for ulike tema det gjøres analyser av. Den ene retningen handler om foreldrenes forberedelser, forberedelser til møter i barnehager. Her handler temaene om heteronormalitet, vi - og de andre, og om minoritet og majoritetsdiskursen i samfunnet. Den andre retningen handler om møter, barnehager som møteplass. Her dreier temaene seg om kjønnsperspektiver, møter mellom mennesker, om det å ”være feil”, og om seksuallivets fokus. Retningene og temaene finner jeg gjentakende i narrativene. I følge Taylors tenkning griper mennesker livene sine i fortellinger, og å gå via foreldrenes narrativer ses i tråd med denne tenkningen (Tveit, 2004). Temaene er sentrale og interessante når det gjelder diskusjonene rundt foreldreskap i samfunnet i dag, og interessante når det gjelder forestillinger om dagens barnehager.

I det videre støtter jeg meg på en kritisk tilnærming til analysene (Jørgensen og Philips, 2008), der det er sentralt å søke de ulike livshistoriene som kan representere ulike spekter av menneskers fortellinger (Barclay-McLaughlin & Hatch, 2006). Ved å søke etter menneskers fortellinger, kan denne undersøkelsen være med på å vise at det finnes mange varierte framstillinger av historier og levd liv. Gjennom å presentere noen aspekter ved opplevelser og erfaringer, kan fortellingene være med på å åpne opp for forståelser av menneskers ulike måter å leve sine liv i dagens samfunn. For profesjonsutøvere i barnehager kan fortellingene bidra til forståelser av at forskjellige foreldreskap fordrer kunnskaper og innsikter utover ”vanlig” mor, far og barn konstruksjoner som familieform.

6.2 Hermeneutisk tilnærming til analyser av narrativer

Et utgangspunkt til analyser av narrative i oppgaven er en hermeneutisk tilnærming, og jeg har valgt å se på Charles Taylors filosofi³³. Jeg velger å bruke Tveit (2004), og Fosslund og Grimen (2001) i min presentasjon av Taylors filosofi.

Den canadiske filosofen Charles Taylors vitenskapsteori har en hermeneutisk³⁴ tilnærming. Grunnleggende spørsmål som danner bakgrunn for Taylors filosofi er hva som kjennetegner menneskets eksistens, og hvilke begreper som forklarer og beskriver menneskets adferd og emosjoner (Fosslund og Grimen, 2001). Taylor har et dualistisk syn på vitenskap³⁵, der naturvitenskap og humanvitenskap ses som fundamentalt forskjellige og dermed krever ulike tilnærminger (Tveit, 2004).

Taylor tar et oppgjør med to epistemologiske teser han mener har dominert innen psykologien, og i deler av samfunnsvitenskapen etter annen verdenskrig. Det ene er at vitenskapelig kunnskap bare kan tolkes på en måte og må ha grunnlag i data som er entydige og verifiserbare. Det andre Taylor tar et oppgjør med er at kun (...) *universelle lovforklaringer, eller såkalt nomotetisk vitenskap er egentlig vitenskap* (Tveit, 2004:6).

Mekaniske og materialistiske retninger innen psykologien blir spesielt kritisert av Taylor. Han mener at disse retningene bare gir innsikter i psykologiske fenomener i begrenset grad. Krav om universelle lover og rå data har også gjort seg gjeldene innen deler av samfunnsvitenskapen som er påvirket av empirisk epistemologi, men i noe mindre strenge og materialistiske former (Tveit, 2004). I følge Taylor kan dette føre til at hverdagslige begrepers konstitutive roller kan overses og dermed kan forskningen bli lite relevant når det gjelder å forstå samfunnsmessige problemstillinger. Når det gjelder tilegnelse av kunnskap om menneskelige fenomener er denne typen forskning lite egnet i følge Taylor (Tveit, 2004).

En hermeneutisk tilnærming til humanvitenskapen er i følge Taylor et alternativ, og om ønsket er å studere menneskelige virksomheter, er det vesentlige å få tak i de sosiale

---

³³ Selve fundamentet i Taylors tenkning og hans syn på mennesket og på verden bunner i den filosofiske antropologien, og har konsekvenser for hans tenkning når det gjelder å skaffe seg kunnskaper (Tveit, 2004).

³⁴ Hermeneutikken oppstod i renessansen, og ble brukt i fortolkninger av bibeltekster. Senere har hermeneutikken utviklet seg til også å gjelde muntlige, og ikkespråklige handlinger (Tveit, 2004).

³⁵ Hermeneutikk og hermeneutisk vitenskapsteori har vært forbundet med et dualistisk syn på vitenskap, og det er forsøkt å trekke et klart skille mellom naturvitenskap og humanvitenskap som bunner i en tanke om at humanvitenskapene er fortolkende (Tveit, 2004).

aktørens oppfatninger av hva de gjør, opplever og tenker (Tveit, 2004). I følge Taylor er studieobjekter for hermeneutikken (...) *menneskelige handlinger, muntlige ytringer, kulturelle fenomener, forestillinger og verdier* (Tveit, 2004:7). Det er tre ting som karakteriserer disse studieobjektene. Det ene er tekst³⁶ som fortolkningen prøver å klargjøre fordi den på ulike måter fremstår som ”uklar”. Videre har teksten en mening, og Taylor er opptatt av at meninger kan uttrykkes på flere måter ved at det skilles mellom uttrykk og mening. Et mål med min oppgave er et forsøk på å uttrykke underliggende meninger som skrives via e-post (Tveit, 2004). Et hovedmoment innenfor hermeneutikken har vært at meninger i tekstdeler kun kan forstås i lys av hele teksten som igjen påvirker helheten. Dette er ifølge Taylor betydelig utvidet, fra å gjelde verket som en helhet, til å gjelde forfatterne av verkene og videre til forståelser av samfunnsmessige og historiske kontekster (Tveit, 2004:7).

For å forstå meninger i narrative i denne oppgaven, må narrative ifølge denne tenkningen ses i lys av hvem de er skrevet av, samt hvordan samfunnet tidligere har forholdt seg til, og i dag forholder seg til homofile familiekonstellasjoner.

Det tredje kriteriet i Taylors oppfatning om hermeneutikkens gjenstandsområder, er at det bak ytringer eller uttrykk alltid befinner seg et subjekt. Allikevel må ikke dette forstås som at meninger er individers eiendom alene. Meninger er intersubjektive, og for å gripe et fenomen fordrer det grunnleggende forståelser av felles og intersubjektive meninger i det samfunnet vi lever i (Tveit, 2004). Grunnlaget i Taylors hermeneutikk forstås gjennom hans syn på mennesket, og mennesket i verden. *Taylors antropologiske grunnsetning er at mennesket er et selvfortolkende dyr* (Fossland og Grimen, 2001:13), som reflekterer over sine forståelser av seg selv og sin eksistens gjennom språket, og at menneskers identitet på mange måter konstitueres av fortolkninger mennesker gir av seg selv.

I Taylors hermeneutikk snakkes det om to nivåer av fortolkning; *dobbelt hermeneutikk* (Tveit, 2004:9). Fortolkningsprosesser består både av selvfortolkning studieobjektet gjør og fortolkningen forskeren gjør. I min undersøkelse vil dette forstås som fortolkningsprosesser bestående av foreldrenes fortolkninger og mine analyser.

Selv om aktørens selvfortolkninger er uomgjengelig for forskere, kan forskere fortolke

---

³⁶ *Hva man kan forstå som tekst har utvidet seg betraktelig innen hermeneutisk forskning og for Taylor inkluderer tekstbegrepet det han kaller tekstanaloger, slik at også det talte ordet og handlinger som gjøres til tekst kan være gjenstand for hermeneutikken* (Tveit, 2004:7).

dem videre. Min forståelse av Taylors hermeneutikk er at aktørenes fortolkninger og vitenskapelige fortolkninger ikke nødvendigvis er, eller må være sammenfallende, *The incorrigibility thesis* (Fosslund og Grimen, 2001:178). Fortolkningene må dog (...) ivareta fenomenet som fortolkes på den måten at det må være en klar forbindelse mellom beskrivelsene forskeren bruker og beskrivelsen aktøren gjør bruk av (Tveit, 2004:9).

Jeg finner filosofien til Taylor interessant når det gjelder arbeidet med narrative i denne oppgaven. Forståelser av hermeneutiske prosesser koblet til min undersøkelse, er at jeg tolker narrativer som foreldrene allerede har fortolket selv, noe Tveit (2004) presenterer som ulike trinn i hermeneutiske prosesser.

6.2.1 Begreper i teksten

I narrative er det noen begreper som fremstår tydelig for meg. Tydelig i den forstand at de brukes gjentagende, og kommer til syne i alle narrative i prosjektet. Noen av disse begrepene er: *Bekymret, vår familie, møtt, informere, tilblivelse, familieform, forebygge, problemer, engasjert, aktivt, foreldreutvalg, skille seg minst mulig ut, ta oss, dårlige som foreldre, mangfold, velkomne, respekt, interesse, omsorg, vår families "annerledeshet"*. Begrepene brukes som utgangspunkter for mine analyser, og jeg har valgt å utheve dem i teksten for å tydeliggjøre dem for leseren. Språket er med på å danne betydninger innenfor ulike diskurser, og i ulike tekster. Ordet "familie" kan inneha andre betydninger innenfor den heteronormale diskursen enn innenfor ulike kjønnsforskningsfelt, som for eksempel queer teorier. Diskurser forstås ved at betydninger kommer frem gjennom noen tegn, såkalte "nodalpunkter"³⁷. Jørgensen og Phillips (2008) gir en introduksjon i hvordan ulike tegn kan være momenter i et system, og at tegnenes betydning er bestemt av deres relasjoner til hverandre (Jørgensen og Phillips, 2008:36, min oversetning).

Innenfor temaet for denne oppgaven, kan begrepet *familie* være tegn som ses som et nodalpunkt. Andre tegn som får sine betydninger i forhold til familiebegrepet kan være *foreldreskap, god nok, tilblivelse, familieform, kjønnsroller, annerledeshet*. Ses begreper som tegn knyttet opp til diskurser kan det føre til at andre mulige betydninger utelukkes. Det blir et forsøk på å skape entydighet, og således en reduksjon av muligheter. Mulighetene

---

³⁷ Nodalpunkter er tegn som andre tegn ordnes omkring, og får sine betydninger i forhold til (Jørgensen og Phillips, 2008). Eksempel på et nodalpunkt kan være *kroppen* innenfor en medisinsk diskurs, og andre tegn som *vev* og *symptomer* får sine betydninger ved å bli relatert til nodalpunktet *kroppen* (Jørgensen og Phillips, 2008:37).

som blir forsøkt utelukket kalles for *det diskursive felt*, eller *det konstitutive ytre* (Jørgensen og Philips, 2008:38).

Diskurser prøver å avgrense begrepers flertydighet til entydighet. Men slike lukninger er aldri totale, fordi de kan påvirkes av flertydigheten i det diskursive felt (Jørgensen og Philips, 2008). Et eksempel på dette kan være at ordet *familie*, som innenfor den heteronormale diskursen har blitt definert som mor, far og barn, nå også kan omfatte foreldre av samme kjønn med barn.

6.3 *Analysene og tolkningene i prosjektet*

I dette kapitlet presenteres det empiriske materialet i prosjektet. Det vises til sitater fra narrativene og mine analyser og tolkninger av dem. Sitatene i oppgaven er valgt ut for å gi leserne innblikk i noen erfaringer mødrene har skrevet om. I oppgaven presenteres sitatene i kursiv og annen skriftstørrelse enn resten av dokumentet, for å tydeliggjøre datamaterialet.

Hovedinndelingen på lesningene er delt i to, der den ene handler om forberedelser til barnehagemøter, og den andre handler om selve møtene. Til slutt i kapitlet presenteres sitater fra foreldrene som handler om deres refleksjoner når det gjelder forberedelsene til barnehagemøtene.

6.4 *Forberedelser til møter i barnehagen.*

I det kommende presenteres sitater som handler om foreldrenes forberedelser til møtene med barnehagene, og mine analyser av dem.

Møtet blir aldri nøytralt i moralsk mening, det er og vil alltid være et sted der du kan fremme eller hemme den andres livsutfoldelse (Eide, m. flere, 2003:67).

Ovennevnte sitat refererer at møter kan ha stor betydning, og at det kan foregå mye makt i møter³⁸.

Foreldrene i prosjektet skriver om forberedelser til møter med noe uventet eller ukjent. Når noen skal møte ”andre” i uforutsigbare møter er det vanskelig å planlegge, og definere

---

³⁸ Makt og møter diskuteres nærmere i kapittel. 4.

slike møter på forhånd (Bustos, 2007:24). I alle møter utleverer mennesker noe av seg selv, og tar sjanser på å bli tatt i mot på gode måter. Mennesker tar i mot henvendelser på forskjellige måter, det kan være i *omsorg* eller i *ødeleggelse*, eller i *ivaretagelse* eller *utnyttelse* (Eide m. flere 2003:67). Min forståelse beror på at mennesker i møter med andre er sårbare og utleverer noe av seg selv, samtidig som det handler om hvordan mennesker tar i mot andre. Jeg forstår dette også som at mennesker kan velge hvordan de vil møte andre. Når det gjelder profesjonsutøvere i barnehager handler det om refleksjoner over om barn og foreldre blir møtt med omsorg og godhet eller med avvisning. Ofte kan det være vanskelig å vite hvordan en selv møter andre om det ikke blir reflektert over dette.

6.4.1 Heteronormalitet

Heteronormalisering som tema er komplekst og sammensatt, og i dette arbeidet brukes begrepet heteronormalisering innenfor et begrenset område; møter mellom barnehager og familier der de voksne er av samme kjønn. Dominerende konstruksjoner, som heteronormalitet, kan være så selvfølgelige at det ikke legges merke til og andre muligheter kan dermed bli usynlige (Bustos, 2007). Internasjonalt foregår diskusjoner om ekteskap, slektskap og barn. I denne diskusjonen stilles det spørsmål om alle kvinner har rett til å få barn (Anfelt, 2007). Ifølge Anfelt (2007) spiller heteroseksualiteten en betydelig rolle i studier av sosialpolitikk så vel som for politisk praksis. Heteronormen strukturerer hvordan en familie normalt skal se ut, og sier at ”ekte barn” bare finnes i familier med mor, far og barn i et hushold. Dette ses som det normale fordi det forekommer oftest, og har til nå vært lagt til grunn i politikk og tenkning om familien (Anfelt, 2007).

Forestillinger om den heterofile familien som den normale, kan ha betydning for familier utenfor denne normen når det gjelder hvordan familier forbereder seg til møter med heteronormative institusjoner, som barnehager kan være. Narrativene i denne oppgaven viser hvordan dette kan være med på å påvirke foreldrene i dette prosjektet.

Eva:

*Før datteren vår begynte i barnehagen var vi nok litt **bekymret** for hvilke holdninger **vår familie** og datteren vår ville bli **møtt** med. Vi lurte på i hvor stor grad vi ville **måtte informere** barnehagen og eventuelt foreldre om hennes **tilblivelse** og **familieform**.*

Fortellingen til Eva forstår jeg som at deres bekymringer kan bygge på forestillinger om at heterofile familier aksepteres i større grad en ”skeive” familier. Kanskje kan familiens bekymringer bunne i forestillinger om barnehagen som heteronormal institusjon der heterofile familier favoriseres fremfor homofile, noe queer forskningen stiller spørsmål ved. Queer forskning kritiserer forestillinger om den heteronormale familien som den dominerende normen i samfunnet. Kanskje hadde familiens bekymringer vært annerledes om queer perspektiver³⁹ var synlige innenfor arenaer som barnehager. Kanskje har familien selv erfaringer som sier at deres familieform er feil, eller ikke går an (Bustos, 2007; Kaluza, 2008).

Bruken av *vår familie* bringer frem dikotomien *vår – dem*, at *deres* familie er annerledes enn de andre familiene, *dem*. Dikotomier skiller det som foretrekkes fra det som bør ekskluderes, og i dikotomier er alltid den ene delen av dikotomien overordnet den andre (Bustos, 2007:35). Queer teori har utgangspunkter i poststrukturelle teorier, der en del av forskningstilnærmingen stiller spørsmål ved dikotome konstruksjoner som normalitet – avvik (Bustos 2007). Eksempler på andre dikotomier i denne oppgaven er minoriteter – majoriteter, heterofil – homofil, normal – avvik.

Eva lurte på i hvor stor grad de *måtte informere* barnehagen om barnet sin *tilblivelse*. Er barns tilblivelse en offentlig eller en privat sak, og kan det ha noen betydning for barnehagen hva slags *tilblivelse* et barn har? Rammeplanen legger vekt på samarbeid mellom hjem og barnehage, barnehagen bør vite om ulike hendelser som er av betydning for et barns trivsel i barnehagen (KD, 2006). Det foreligger ikke noen spesifikke krav fra rammeplanen om at foreldre skal gi opplysninger om barns tilblivelse.

I samfunnet i dag finnes mange ulike familiedannelser, som for eksempel; adoptiv - familier, ste -familier, enslig -familier, foster – familier, homofile -familier, heterofile - familier. For noen år tilbake ble det også stilt spørsmål om hvem det var som skulle få lov til å bli foreldre, i debatten rundt adopsjon. Om barn blir tatt i mot og verdsatt i barnehagen etter hva slags tilblivelse det har, vil det ha betydning for mange familier. Kanskje kan det være slik at Eva har erfaringer, eller har hørt om andres erfaringer, som gjør at familien er usikker på hvordan barnet deres vil bli ivaretatt i barnehagen på grunn av barnets tilblivelse,

---

³⁹ Queer teorier og queer forskning presenteres i kapittel 3.

og av den grunn lurte på i hvor stor grad de måtte informere barnehagen.

En annen tolkning kan være at de som minoritetsfamilie, tror det forventes en forklaring på barnets tilblivelse fordi det ikke er født inn i en typisk kjernefamilie, bestående av heterofile, gifte foreldre (Bustos, 2007). Det kan handle om usikkerhet når det gjelder forventninger til noe nytt og ukjent. For de fleste foreldre er det nok viktig å føle seg vellykket og godtatt, fordi det kan ha betydning for barnas trivsel i barnehagen, noe foreldrene i samtale med meg også ga uttrykk for.

Mia:

*Vi var veldig klare på at vi ikke ville sende ham i en barnehage der han kunne risikere at personalet eller de andre foreldrene ikke støttet opp under **familien hans**. Det var viktig å **finne** en barnehage der han ville bli tatt vare på som **et helt menneske**. Vi ønsket en barnehage som ikke var **for rigid** på kjønnsrollestereotyper og heteronormativitet.*

Mia forteller her hva som skal til for at barnet deres skal ha det godt i barnehagen, noe jeg forstår er viktig for alle foreldrene i prosjektet. Å finne frem til en barnehage som støtter opp under *deres familie*, har vært en strategi Mia har brukt for å finne frem til en barnehage der mangfold anerkjennes, og hvor det åpnes opp for ulike familiesammensetninger. Når Mia forteller at de ville *finne* en barnehage, kan det forstås som en mangel på tillitt til at alle barnehager tar i mot alle barn på like gode måter. Det er viktig for Mia at barnet blir tatt i mot som *et helt menneske*, i betydning av at barnet anerkjennes med alle sider av seg, og at et barns familie er en del av dette hele. Strømfors og Erdal (2006) stiller spørsmål om det er uforenlige holdninger til menneskers levde liv. Uavhengig av menneskers kjønn, hudfarge, etniske bakgrunn, seksualitet, religion og livssyn, funksjonshemninger og alder, har alle mennesker krav på å bli respektert for den de er og møtt som hele mennesker (Strømfors og Erdal, 2006:113). Jeg forstår at det har betydning for et menneskes livskvalitet at alle sider ved det blir anerkjent, ikke bare enkeltdeler, mens andre deler blir oversett eller fortiet.

Forberedelsene til Mia refererer til at valg foreldre gjør er med på å påvirke barnehagetida til barnet deres. I Riksaasen (2002) sin studie om barn i lesbiske forhold, fortelles det at foreldre av samme kjønn bruker tid på å forberede seg på hvordan de skal forholde seg til mulige fordommer. Mia sine forberedelser refererer til at hun tar noen valg for å unngå, eller minske risikoen for at gutten deres kommer i situasjoner som kan være fordømmende. Om

det ikke støttes opp under familien hans, kan han bli utsatt for følelser av ikke å være ”god nok”. Barn som er født utenfor ekteskaplig, heterofilt forhold har en lang historie av offentlig fordømmelse, og de har blitt sett på som ”uekte” barn langt ut på 80-tallet (Anfeldt, 2007; Ohnstad, 2008). Noe av forklaringene på forberedelsene til barnehagemøter kan ha bakgrunn i slike forestillinger. Forberedelsene kan også vise at foreldrene har oppfatninger om at barnehager tar i mot barn på ulike måter, ved at noen barnehager er mer åpne for mangfold enn andre.

Når ordene ”for rigid” på kjønnsrollestereotyper og heteronormativitet brukes, kan en betydning av dette være at Mia forventer, og godtar, at barnehagen er en heteronormativ arena. Hun ønsker dog at profesjonsutøvere i barnehagen ikke skal være ”for” fastlåst i slike forestillinger og praksiser, fordi dette kan gjøre at familien deres kan bli utsatt for bebreidende og klandrende holdninger, noe deres målsetning forteller at de ønsker å unngå.

I forberedelsene til Mia fortelles det om strategier for utvelgelse av barnehage som kan forhindre at familien møter en barnehage som skaper skiller mellom heterofile og homofile familier, noe som kan virke marginaliserende.⁴⁰ Homofile og lesbiske har vært utsatt for marginalisering i mange år, og kan fortsatt oppleve dette i samfunnet i dag.

I kommende sitat fra Kari vises noen av de samme forberedelsene som Mia forteller om, at det er viktig med åpenhet, slik at det ikke skal oppstå noen problemer.

Kari:

*Da Kine skulle starte i barnehagen var vi veldig opptatt av å være **åpne** og sørge for at det ikke var noen som var **redde** for å spørre om ting eller for å **fornærme** oss - eller i det hele tatt var vi opptatt av å **forebygge** alle former for **problemer**.*

*Vi har **engasjert** oss **aktivt** i barnehagen i **foreldreutvalg** og lignende.*

Her fremstår en familie som forbereder seg for å hindre at de skal bli utsatt for fordommer som kan være uheldige for barnet deres. Det forteller om foreldre som er forberedt på, og åpne for at det kan oppstå ubehageligheter som er relatert til deres familiesammensetning. Forberedelsene kan forstås ut i fra forestillinger om at familier som

---

⁴⁰ Marginalisering brukes gjerne om mennesker eller grupper som kan være ekskluderte, som kan ha tynne bånd til majoritetssamfunnet. I det daglige kan det handle om å føle seg velkommen eller ikke i ulike situasjoner. Dette kan være innad i familien, i klasserommet eller i lokalsamfunnet (Klyve, 2006).

er annerledes enn de andre familiene, (de heterofile), kan oppleve å møte motforestillinger, og at foreldrene av den grunn finner det nødvendig med forberedelser slik at eventuelle problemer unngås. Innenfor hermeneutisk tenkning vil det kunne forstås som en selvfortolkning (Fossland og Grimen, 2001) av egen familiesituasjon når foreldrene gjør forberedelser med tanke på at familien kan plasseres, eller at familien også selv plasserer seg, i kategorien minoritet.

Foreldrene forteller at de aktivt engasjerte seg i foreldreutvalg og lignende i barnehagen. En forståelse kan være at foreldrene ønsker å være med på å prege barnehagehverdagen til barna, og at de ønsker kontroll over hva som foregår i barnehagen. Dette kan forstås ut fra at foreldrene tar ansvar for å ta del i et demokratisk samfunn, der mennesker kan være med på å forme ulike institusjoner, som barnehager.

Det er mange grunner til å reflektere over hva som gjør at mennesker tenker og forbereder seg på ulike måter til ulike møter. Vi lever i et heteronormativt samfunn, hvor homofile og lesbiske kan oppleve seg plassert, eller selv plasserer seg innenfor en minoritet. Jeg vil dog påpeke at dette kan oppleves forskjellig, og at det kan avhenge av hvilke kontekster en diskuterer dette ut i fra. Eksempelvis kan heterofile ut fra sammenhenger der homofile og lesbiske par er i flertall, og heterofile par er i mindretall, tilhøre minoriteten. Dette er ment som et eksempel på at selv innenfor vårt heteronormative samfunn kan mennesker ha erfaringer av å bli plassert, eller selv å plassere seg inn i forskjellige ”bokser”, noe som endres avhengig av ulike kontekster.

6.4.2 *Vi og de andre*

Denne oppgaven handler om møter, mellom minoriteter og majoriteten, mellom enkeltmennesker og institusjoner, mellom enkeltmennesker og media eller grupper av mennesker og media, og møter mellom enkeltmennesker. Det er i møter mennesker møter den andre eller de andre.

Å ta moralsk stilling betyr å ta ansvar for ”den andre”. Vi er så å si tvunget – eksistensielt – til å være moralske vesener. Det betyr at vi står overfor utfordringen som ligger i ”den andre”, hvilket betyr utfordringen i å ta ansvar for ”den andre” (Dahlberg, Moss og Pence, 2002:67).

Sitatet ovenfor gir meg forståelser av at mennesker har ansvar for å være empatiske, og for å ha respekt for andre mennesker og deres måter å leve livene sine på. Mennesker har muligheter til ikke bare å forstå sitt eget beste, men også noe som omhandler den andres beste. Nestekjærlighet spiller en rolle. Det forutsettes at mennesker har mulighet til å sette seg i en annens sted eller situasjon, og på den måten komme nærmere den andres beste (Eide m. flere 2005).

Eva:

*Vi var veldig opptatt av at barnet vårt skulle **skille seg minst mulig ut**. Jeg tror vi tenkte at barnehagen i alle fall ikke skulle kunne **"ta oss"** for at vi på et eller annet vis var **dårlige som foreldre**.*

Her sier Eva at de som foreldre er opptatt av at barnet deres ikke skulle skille seg ut. En tolkning kan være at de ikke vil at barnet skal skille seg ut fra den heteronormale normen de kanskje tror råder i barnehagen. Når de forteller at de er redd for at noen skal ta de for å være dårlige foreldre, kan det være med et bilde av barnehagen som arena der likhetstanken verdsettes, og at det er de heterofile familiene som anses å være de beste for barn å vokse opp i.

Andersen (2002) skriver at undertrykking og marginalisering er hverdagen til mange mennesker, selv om mange i Norge i dag vil hevde at mennesker bør være likestilt og likeverdige. Denne undertrykkingen er synlig ved bruk av begreper som "oss" og "dem", "vi" og "de andre". Hennes forskning belyser det multikulturelle Norge, ikke homofile familier spesielt slik som i dette prosjektet. Jeg vil trekke frem Andersen (2005) sin forskning fordi jeg ser noen paralleller til min undersøkelse, og for å vise at det finnes noen likhetstrekk i hvordan begreper blir brukt i ulike sammenhenger. Homofile blir ofte omtalt som en gruppe mennesker, "de homofile", noe de heterofile ikke blir på samme måte. Denne forskjellen gjør at "de homofile" blir gjenstand for en forskjellstenkning av "vi" og "de andre", hvor "vi" ses som majoriteten og "de andre" tilhører minoriteten i samfunnet. De homofile kan bli gjenstand for en type merkelappbeskrivelse ved at forskjeller underbygges ved bruk av språklige betegnelser som klassifiserer og objektifiserer (Otterstad, 2008). Dette er aspekter som kan være med på å påvirke bekymringene Eva og de andre foreldrene forteller om.

Merkelapper kan bidra til å etablere og vedlikeholde såkalte forestilte fellesskap om et vi som inkluderer noen på bekostning av andre. Når først et vi er etablert, finnes det også noen andre. Gjennom etableringen av et vi konstrueres avstand mellom majoritet og minoritet, ofte beskrevet som at minoriteten er underlegen eller marginalisert. Forskjeller og annerledeshet understrekes og gjentas(...) Slike negative omtaler av de andre bekreftes gjennom diskriminerende merkelappkategorier (Otterstad, 2008:154).

Otterstad(2008) skriver at hun ser det nesten umulig å komme unna betegnelser som skaper forskjeller mellom oss og de andre, og at det av den grunn er

(...)nødvendig å lete etter hvilke betydninger kategorier om de andre har ut fra historiske, politiske, sosiale og kulturelle kategorikonstruksjoner, for å forhindre at rasialiserende merkelappbetegnelser fortsetter å definere og skille (Otterstad, 2008:161).

Otterstad (2008) introduserer et nytt begrep for meg; å ”andregjøre den andre”. Å andregjøre muliggjør skiller og kan bidra til ulikevektige posisjoner mellom majoritet og minoritet (2008:157). Min forståelse av begrepet ”å andregjøre den andre”, er at dette kan være med på å skape forskjeller mellom mennesker. Om profesjonsutøvere andregjør barn og familier i barnehager, kan dette være med på å sette skiller mellom minoriteter og majoriteten, og synliggjøre forskjeller på måter som kan oppleves nedverdiggende for noen. Ulikevektige posisjoner mellom minoritet og majoritet kan få frem posisjoner der den ene innehar en større maktposisjon enn den andre. Ulike maktposisjoner kan være med på å fremme opplevelser av at noen har mer å ”si” i fellesskapet, og at noen er mer verdifulle enn andre.

6.4.3 Minoriteter – Majoriteten -Ulike familier

I følge Angeltvedt, Chepstow-Lusty og Ullstein Moseng (2008) viser vitenskapelige undersøkelser at om lag tre prosent av ungdom og voksne forteller at de forelsker seg i mennesker av samme kjønn, og de fleste mennesker vi møter tilhører majoriteten, de heterofile. Det er lett å overse mennesker som er i mindretall, og homofile og lesbiske tilhører en usynlig minoritet, det synes ikke utenpå noen at de er forelsket i en av samme kjønn (Angeltvedt, Chepstow-Lusty og Ullstein Moseng, 2008). På samme måte synes det

ikke utenpå barn i barnehagen om deres familie er homofil eller heterofil.

Eva:

*Vi var veldig opptatt av at barnet vårt skulle **skille seg minst mulig ut**. Jeg tror vi tenkte at barnehagen i alle fall ikke skulle kunne **"ta oss"** for at vi på et eller annet vis var **dårlige som foreldre**.*

Eva sin fortelling kan leses som en fortelling som formidler motstand mot konstruksjonen majoritet versus minoritet (Otterstad, 2008). Majoritetens syn på verden er ofte dominerende i institusjoner og i samfunnet, og majoriteten opprettholder dermed sine verdier, holdninger og normer som dominerende (Andersen, 2006). Når det gjelder syn på barn handler dette om respekt for barns ulike måter å oppfatte verden på, og respekt for hvem barna er (Nordin Hultmann, 2004). Slik jeg forstår dette handler det om barn, familie og oppvekst. Eva sier at hun ikke ville at noen i barnehagen *skulle ta de på å være dårlige foreldre på noe vis*. Dette kan forstås på en slik måte at Eva ser muligheter for at deres familie kan ses på som dårligere enn andre familier. I dette prosjektet kan det leses som at foreldrene ikke vil ses på som dårligere foreldre enn de heterofile, ved at Eva skriver om deres *familie, tilblivelse og familieform*.

Det er av betydning at profesjonsutøvere i barnehager stiller kritiske spørsmål til egen praksis for å undersøke hva slags diskursive forestillinger som råder i barnehagen. Jeg støtter meg til Andersen (2006) som sier at ved å reflektere kritisk når det gjelder eget arbeid, vil pedagoger forsøke å arbeide mot undertrykking og urettferdighet. Jeg mener at dette vil utgjøre en forskjell, for barnehagepersonalet sitt syn på mennesker, og for hvordan barn og foreldre opplever møter i barnehagen. Det kan være utfordrende for profesjonsutøvere å forstå det som ikke samsvarer med egen måte å leve på, og det kan være fort gjort å dømme andres handlemåter. Kibsgaard (2007) sier at dette handler om å inneha for liten kunnskap, eller at det som er annerledes kan virke feil eller unormalt.

Eva forteller også at de er bekymret for at deres barn *skal skille seg ut*. Hva eller hvem er det foreldrene er redd barnet skal skille seg ut fra, og hva vil det si "å skille seg ut"? En lesning kan være at Eva er redd barnet deres skal ses på som annerledes enn de barna som lever i heteronormale familier. På samme måte som det ikke går an å se på et menneske hva slags legning det har, er det ikke mulig å se utenpå et barn hva slags foreldre det har. Det som er av betydning er hvilke holdninger som kommer frem hos profesjonsutøvere i barnehager når det gjelder ulike familier, hvordan pedagoger snakker om ulike familier, og

hvordan det kommer til uttrykk ellers i barnehager.

Ved å være bekymret for hvordan *deres familie* blir møtt i barnehagen kan dette forstås ut fra en forestilling om barnehagen som arena der diskursen om den heterofile familien som den beste, råder. Dette er noen aspekter som kan være med på å danne grunnlag for foreldrenes ulike bekymringer.

6.4.4 Refleksjoner

Gjennom analyser og tolkninger av narrativene ser jeg på forberedelser til barnehagemøter knyttet opp til familienes sammensetning. I den sammenheng er det relevant å stille noen spørsmål. Er de homofile familienes forberedelser annerledes enn de heterofile? Forbereder de heterofile familiene seg til møter med barnehagen i saker som handler spesifikt om deres familiesammensetninger, eller er dette noe som primært gjelder familier som på ulike måter skiller seg ut fra majoriteten? Er det slik alle foreldre forbereder seg på ulike vis til at barnet deres skal møte nye arenaer? Dette er spørsmål som kan hjelpe førskolelærere i refleksjoner som hjelp til å se på egne handlemåter.

Foreldrene forteller om bekymringer for holdninger til sine familier. Er dette på bakgrunn av egne erfaringer, eller bunner det i de offentlige debattene om hvem det er som får lov til å være foreldre, og den heteronormaliseringen som er tilstede og forteller om majoriteten og minoritetene i Norge i dag.

Det kan også være at det innad i familier ytres tvil om homofile og lesbiske sin ”rett til” å leve homofilt og til å bli foreldre. ”*Bedre død enn homofil? Å vere kristen og homo*” (Nordbø, 2009), er tittelen på en bok skrevet av en ung homofil mann. I boken forteller han om hvordan det kan oppleves å bli utstøtt av egen familie på grunn av sin legning. Han forteller at det ikke var vondt ment fra hans familie, men at de bare ville hans beste, og det beste var å bli helbredet fra ”sykdommen”. Bare på den måten kunne han ”komme til paradiset”. Alternativet var forfredelig, noe foreldrene ikke ønsket for han (Nordbø, 2009). Dette handler i stor grad om forestillinger. Årsaker bakkenfor vanskelige diskusjoner, kan handle om en ”beste mening” – diskurs (Otterstad, 2008). Mennesker kan ha ulike syn på hva de tror og mener er rett og riktig, og det kan være utfordrende å gi slipp på handlemåter gjort i god tro. Dette er tatt med som eksempel på utfordringer homofile kan

ha når det gjelder deres legninger og levemåter.

I narrative uttrykker foreldrene håp om at deres barn og familie skal anerkjennes, og ses på som like gode som andre. ”Andre” kan her være heterofile familier. En av foreldrene skriver at hun har behov for å vise at hun er en like god forelder som andre, noe jeg forstår som et forsvar, og som hermeneutikken forklarer, en selvfortolkende ide om at hun kanskje ikke er like god. Jeg opplever at det å bli foreldre, for de fleste ikke innebærer et behov for å forsvare sine foreldreskap. Det finnes en forventning i samfunnet i dag som tilsier at når mennesker blir voksne, stifter de familier og får barn, uten at dette er noe som skal forsvares. Det er når noe avviker fra normaliseringen av familiedannelser det kan oppstå behov for forsvar.

6.5 Barnehagen som møteplass

Som førskolelærer og profesjonell er det nødvendig å reflektere over hva som kan ligge til grunn for mennesker sine ulike bekymringer når det gjelder møter med profesjonsutøvere i barnehagen. Bunner årsakene til ulike bekymringer i praksiser og holdninger som praktiseres i barnehager, eller kan de ligge i sosiale og politiske føringer i samfunnet for øvrig?

Innenfor hermeneutisk filosofi vil det være grunnleggende for profesjonsutøvere å få tak i foreldres oppfatninger av seg selv og sine liv, for å ha muligheter for forståelse av andre, noe som ifølge Taylor betyr å være i stand til å anvende konstituerende begreper som utgjør deres verden (Fosslund og Grimen, 2001). For å forstå, og være deltager i ulike familiers liv fordrer dette samtaler og samhandling (Fosslund og Grimen, 2001), noe som refererer til blant annet foreldresamarbeid i barnehager. Alle mennesker har verdier som trengs i fellesskapet, og ved å åpne opp for det nye og det fremmede kan egen forståelse av verden utvides. Rhedding-Jones (2005:142, min oversetning) påpeker viktigheten av å lytte, se og sette pris på alle ”stemmene”. Av dette leser jeg at å sette pris på alle ”stemmene” i barnehagen er viktig, kanskje det viktigste en profesjonsutøver gjør i barnehagen.

Rhedding –Jones (2005:142) sier: (...) *Such action will mean some of us have to move out so that others may move inn.* Slik jeg forstår dette menes det at alle som representerer majoriteten må gi plass til minoriteter, og at dette kan bety at majoritetens posisjon som

privilegert kan utfordres og eventuelt begrenses. Becher (2006) påpeker at de problemene minoritetsbarn møter i barnehager ikke kan ses på som personlige, men heller må anses som kulturelle, læringsrettede og politiske problemer, noe som sier at overordnede normative forestillinger kan råde i samfunnet i dag.

Diskriminering kan foregå i det skjulte, og bunne i ”tatt for gitt” praksiser, som kan ha sitt opphav i ”beste mening” -diskurs (Otterstad, 2008:154). Slike ”beste menings” -diskurser kan finnes overalt, og profesjonsutøvere kan ha væremåter overfor barn som bunner i gode tanker om hva som er ”rett” ut i fra en heteronormal tankemåte. Ulike handlemåter overfor barn kan være med på å fortelle hva slags syn på barn profesjonsutøvere har, og hva slags diskurser som råder i ulike barnehager.

6.6 Erfaringer i møter med barnehager.

Jeg vil videre presentere sitater fra narrative som handler om foreldrenes erfaringer i møter med mennesker i barnehager, og det redegjøres for mine analyser og tolkninger av sitatene. Ved tolkning blir det forsøkt å erstatte noen uttrykk med andre, og Taylors poeng, ifølge Fossland og Grimen (2001), er at fortolkninger er avhengig av at meninger kan uttrykkes på flere måter.

Jeg støtter meg til Dahlberg, Moss og Pence i deres forståelser av barnehager som (...) *meningsskapende møteplass* (2002:6). En slik forståelse av barnehager innebærer blant annet at barnehager ikke bare er en arena for lek og et oppholdstilbud mens foreldrene er på jobb, men kan være med å bidra til at mennesker utvikles med demokratiske rettigheter og plikter (Dahlberg, Moss og Pence, 2002).

Rammeplanen legger vekt på et innhold i barnehagen der: *Menneskelig likeverd, likestilling, åndsfrihet og toleranse er sentrale samfunnsverdier som skal legges til grunn for omsorg, oppdragelse og lek i barnehagen* (KD, 2006:10). Samtidig vektlegges det at (...) *likestilling mellom kjønnene skal gjenspeiles i barnehagens pedagogikk* (2006:10), og at barnehagen har ansvar når det gjelder å ruste barn til å møte, og være med på å skape et likestilt samfunn (2006).

6.6.1 Kjønnsperspektiver.

I barnehager kan jenter og gutter behandles etter tradisjonelle kjønnsrollemønstre uten at profesjonsutøvere har reflektert over det, og at det kan ha noen konsekvenser. Rossholt (2006) snakker om ”å gjøre kjønn”: *I motsetning til å være som kan tolkes som noe konstant, er å bli et aktivt verb som viser framover. Barnet er ikke bare jente eller gutt i barnehagen, de blir også et kjønn og kjønnnes hele tiden av seg selv, av andre barn og voksne* (Rossholt, 2006:7). Rossholt (2006) sier at det ikke finnes noen sannheter om hvordan jenter og gutter er eller skal være, men at sannhetene er mange og skiftende, og hun stiller spørsmål om hvordan jenter og gutter kan bli møtt med (...) *komplekse, sammensatte og meningsfulle fortellinger* (Rossholt, 2006:8).

Mia:

Et "uskyldig" eksempel er når de (barnehagearbeidere) tolker "kjæresteforhold" inn i relasjoner mellom toåringer av motsatt kjønn. Det er sikkert velment, men de pådytter ungene sine heteroseksualitet.

Sitatet til Mia kan fortelle om ”uskyldige” praksiser i barnehager som kan føles diskriminerende og sårende for noen. Det finnes ulike praksiser i barnehager når det gjelder måter å være kjønn på. I noen barnehager råder et tradisjonelt syn på kjønn, mens i andre barnehager er det aksept for mer mangfoldige måter å være kjønn på (Rossholt, 2006). Mor, far og barn – lek har foregått i barnehager i all tid, også i dag, og jeg vil ikke si at leken er ment til å undertrykke noen. Allikevel kan dette være et eksempel på praksiser som kan oppleves diskriminerende. Otterstad (2008) stiller spørsmål om (...) *vi i vår egen førskolelærerutdanning tenker over – at majoritetens behov for kunnskaper om de andre muligens favoriserer majoriteten?* (Otterstad, 2008:155). Otterstad sier at det er viktig å se på, og reflektere over hvordan makt er konstituert i diskurser. Diskurser som kan ha bakgrunn i handlinger hun mener (...) *innebærer mangel på kritisk innsikt for hvilke konsekvenser det får for subjektet som utsettes for en slik indirekte diskriminering* (Otterstad, 2008:155).

Mia:

Det viste seg at en av grunnene til at vi fikk plass der(i barnehagen de valgte å søke) var at de ønsket et mangfold, så vi følte oss i utgangspunktet svært velkomne.

En barnehage som ga jentene lov til å leke røft og guttene lov til å være Lucia – hvis de ville det – og som ikke

slo ned på det da vår treårige sønn erklærte at Bosse var den peneste gutten i hele verden og at vår sønn elsket han og ville flytte sammen med han når han ble voksen.

Disse ordene fra Mia kan referere til profesjonsutøvere som er opptatt av å imøtekomme alle, og at de ser verdier i å ha barnehager sammensatt av ulike mennesker. Det kan forstås som om profesjonsutøvere verdsetter mangfold, og dermed anerkjenner ulikheter. Denne forståelsen er i samsvar med rammeplanen når den sier:

Personalet har ansvar for at alle barn, uansett funksjonsnivå, alder, kjønn og familiebakgrunn får oppleve at de selv og alle i gruppen er betydningsfulle personer for fellesskapet. Barnehagen skal være et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig (KD,2006:18).

Respekt for forskjellighet innebærer at profesjonsutøvere har væremåter som gjør at alle barn og foreldre møter anerkjennelse, og at det ikke streves etter å opprettholde tradisjonelle kjønnsrollemønstre i barnehagen.

Nyere kjønnsforskning er opptatt av at det er mange måter å være jente og gutt på (Rossholt, 2005:7), og profesjonsutøvere i barnehager har behov for kunnskaper som ikke er fastlåst i forestillinger om hva som er normalt, slik at de kan se mangfoldet i jenters og gutters posisjoner i barnehagen (Rossholt, 2005). Det finnes mange måter å være normal på, og dagens og morgendagens barnehage trenger voksne som evner å se og reflektere over barnas komplekse liv i en kompleks verden (Rossholt, 2005:28). Sitatet nedenfor viser at det er viktig for foreldrene å gi barnet sitt åpne muligheter, og skjerme han for kjønnsrollemønstrene i samfunnet og i barnehager.

Mia:

*Nå er han fem og etter hvert godt klar over **kjønnsrollemønstrene** i samfunnet, også det som foregår i barnehagen: bøkene og fortellingene som er fulle av **handlende gutter og menn** og –i den grad de er med – **passive jenter og kvinner**, men vi har i det minste prøvd å **skjerme** ham og gi ham **åpne muligheter**.*

Her formidles en kompleks og sammensatt redegjørelse. Det refereres til forberedelser til barnehagemøter som kan beskrive usikkerhet om hvordan deres familie kan bli møtt, nettopp fordi deres familie er som den er, sammensatt av barn og to mødre. Det blir antydnet at det i samfunnet, som også inkluderer barnehagen, refereres til kjønnsrollemønstre der gutter og menn er handlende, mens kvinner og jenter, i den grad de er med, ses som passive. Bustos (2007) påpeker også dette i sin forskning, der det kritisk ses på

heteronormaliseringen i barnehagefaglige tekster. Bustos (2007) hevder at i barnehagefaglige tekster ses familien på gjennom et heteronormativt blikk, og at andre familieformer i hovedsak er usynlige.

Når det fortelles om *Handlende gutter og menn, og passive kvinner og jenter* settes det fokus på likestilling mellom kjønn. Kjønn må tenkes, skrives og fortolkes mer mangfoldig, om tradisjonelle kjønnsrollemønstre og tradisjonelle fortolkninger om kjønn skal brytes, først da kan jenters og gutters lek ses å være mer komplekse enn (...) *språk og øye klarer å fange* (Rossholt, 2006:25). *Likestilling handler om relasjoner og om å se og legge forholdene til rette for pedagogisk virksomhet som ikke reproducerer tradisjonelle kjønnsrollemønstre* (Rossholt, 2006:7). Ofte stilles det ikke spørsmål ved det tradisjonelle fordi det er det mest vanlige. Når Mia forteller at de har prøvd å skjerme barnet sitt, forstår jeg det som at foreldrene har skjermet barnet fra å bli ”pådyttet” tradisjonelle kjønnsrollemønstre som finnes i samfunnet. Åpne muligheter kan fortelle om anerkjennelse og respekt for mangfoldige måter å leve på, og for muligheter til selvstendige valg. Jeg forstår at det er viktig for foreldrene at deres barn opplever at det finnes flere muligheter, ikke bare innenfor de tradisjonelle normene.

Å stille spørsmål ved det ”normale” er ikke så vanlig, fordi det ikke legges merke til. Det stilles først spørsmål når noe er avvikende, og det avvikende settes opp mot det ”normale”. Det som kan være normalt i en sammenheng, kan være avvikende i en annen – dette er kontekstuellet betinget og varierende, for eksempel er ikke homofile og lesbiske minoriteter i eget miljø, men i et heterofilt samfunn vil de ses som minoriteter.

6.6.2 Møter i barnehager

Barn er viktige aktører i eget liv samtidig som de påvirker sine omgivelser gjennom sine væremåter. Mennesker preges i møter med andre, og det er derfor av betydning hvordan barn og foreldre møtes i barnehagen.

Eva:

*Ester er nå snart to år og har allerede vært i to ulike barnehager. Vi opplever å ha blitt møtt på akkurat samme måte som andre foreldre, med **respekt, interesse** og **omsorg** fra personalets side.*

Her forstår jeg at familien refererer til gode opplevelser i møter med barnehagen. En av

forutsetningene for disse opplevelsene, kan være at profesjonsutøvere i barnehagen er åpne for mangfold, noe som innebærer en barnehage der anerkjennelse og imøtekommelse vektlegges når det gjelder å møte ulike familier. Videre er min forståelse at det ikke er (...) *den heteroseksuelle normen om at barn er resultat av kjærlighet mellom en mann og en kvinne, et kjærlighetsbarn* (Ohnstad, 2008:78), som oppleves dominerende for hvordan profesjonsutøvere møter ulike familier.

Rammeplanen forteller at personalet har ansvar for at alle barn skal føle trygghet og tilhørighet i barnehager, uavhengig av forskjellighet og ulike forutsetninger (KD, 2006). Videre sier rammeplanen at (...) *møte med noe som er forskjellig fra ens eget, gir muligheter for å utvikle en positiv nysgjerrighet overfor menneskers og kulturers likheter og ulikheter* (KD, 2006:18).

Praksiser beskrevet i rammeplanen kan være med på å danne grunnlag for gode opplevelser i møter, noe Eva forteller om når hun beskriver hvordan de ble møtt med *respekt, interesse og omsorg*. I rammeplanen for barnehager kan det leses at en av barnehagepersonalets yrkesetiske forpliktelser er å handle omsorgsfullt overfor alle barn i barnehagene. Det stilles krav til personalet om å være åpne og oppmerksomme overfor det unike hos hvert enkelt barn, og i det unike i situasjonen og i barnegruppa (KD, 2006). Det handler om alltid å være omsorgsfull overfor barn i alle deres situasjoner i barnehagen, og også overfor barnets familie. Videre sier rammeplanen:

Omsorg i barnehagen handler både om relasjonen mellom personalet og barna, og om barns omsorg for hverandre. Å gi barn mulighet til å gi hverandre og ta i mot omsorg, er grunnlaget for utvikling av sosial kompetanse og er et viktig bidrag til livslangt læringsperspektiv (KD, 2006:25).

Ovenstående sitat fra Eva refererer til profesjonsutøvere som er engasjerte og imøtekomne omsorgspersoner for barn og foreldre. Profesjonsutøvere som åpner for foreldres følelser av tilknytning til andre mennesker, til å bli sett og til å være i anerkjennende relasjoner med mennesker de er glad i. Omsorg skaper tilhørighet, og åpner for bånd mellom mennesker. Mennesker er avhengig av hverandres omtanke og omsorg, og grunnleggende kjennetegn ved det å være menneske, er å møte andre med tillit (Rydjord

Tholin, 2007).

Eva:

*Da vi av praktiske årsaker byttet barnehage, opplevde vi å bli møtt på samme **respektfulle** måte. Vi syntes nesten det ble stilt for få spørsmål og vist påfallende **liten interesse for vår families "annerledeshet"***

Sitatet refererer til gode møter i barnehagen, samtidig som det er overraskende for foreldrene at det ikke vises spesiell interesse for deres *families annerledeshet*. Dette kan forstås på ulike måter. En tolkning kan være at homofile familier er et tabubelagt tema det ikke snakkes om, og at det av den grunn er "tauset ned" fra barnehagen sin side. Det kan stilles spørsmål ved om denne følelsen av mangel på interesse fra profesjonsutøvere sin side bunner i *desinteresse* eller i *tilbakeholdenhet* (Eide m. flere, 2003:70). Både desinteresse og tilbakeholdenhet viser forsiktighet i møtet med andre, og kan derfor føles som like. Dog er de ulike fordi det er motivet bak som gjør dem forskjellige. Desinteressen er forsiktig av den grunn at den andre ikke ser ut til å være av betydning. Tilbakeholdenhet derimot, kan være forsiktighet på bakgrunn av respekt for den andre, og om denne interessen tar overhånd vil det redusere den andres frihet, og de som erobrer den andre vil kunne få den andre i sin makt (Eide m. flere, 2003:70). Her kommer et maktperspektiv inn, og om profesjonsutøvere i barnehager ønsker å ivareta familier på gode måter, vises tilbakeholdenhet uten maktforhold. Bakgrunnen for at denne familien føler at det vises liten interesse for akkurat deres familie, kan være at barnehagen er åpen for ulike og mangfoldige familier, og av den grunn behandler alle familier med samme interesse. Ulike grunner til overraskende møter kan handle om ulike forventninger, som igjen kan bunne i ulike forestillinger. Kan opplevelsen til Eva relateres til deres familiesammensetning, eller er dette noe alle familier kan oppleve uavhengig av familien deres?

Når Eva forteller at *det nesten ble stilt for få spørsmål og vist påfallende liten interesse for vår families "annerledeshet"* kan en annen forståelse være at foreldrene selv ser seg særegne i barnehagekonteksten, og at de av den grunn hadde forventet større oppmerksomhet. Eva definerer selv sin familie som "annerledes", og setter sin familie inn i et minoritetsperspektiv, ved at hun bruker begrepet "annerledes" om sin familie. En mulig tolkning, ved at hun setter begrepet "annerledes" i gåsetegn, kan være en forventning om at barnehagen vil se på deres familie som "annerledes". Hva, og hvem det er som er

annerledes, og annerledes enn hvem, er spørsmål som kan være med på å åpne opp for mangfoldigheter i barnehagefaglige praksiser, og andre arenaer i samfunnet.

Samtidig refererer Eva til gode opplevelser i møtet med barnehagen, når hun sier de ble møtt med *respekt, interesse* og *omsorg*. Dette kan forstås som at profesjonsutøvere i barnehagen vektlegger at alle blir tatt godt imot og ivaretatt, uavhengig av ulikheter og særegenheter. Rammeplanen påpeker at barns oppfatninger av seg selv påvirkes av hvordan barn opplever møter med andre (KD, 2006). Det er i profesjonsutøveres måter å møte barn, syn på barn blir tydelig (Åberg, Lenz Taguchi, 2006). Hvordan syn profesjonsutøvere har på barn handler om kunnskapssyn, men også om hvordan pedagog man velger å være (Åberg, Lenz Taguchi, 2006:61).

Videre i oppgaven refererer sitatene til foreldrenes refleksjoner om barnehagemøter før barna deres begynte i barnehage.

Mia:

Jeg kjenner ingen som har direkte dårlige erfaringer i møtet med barnehagen. Jeg ville bli overrasket dersom en barnehage diskriminerte åpenlyst. Det er nok mer subtilt enn som så: noen legger mer vekt på kjønnsroller og er mer tradisjonelle og "heteronormative" enn andre. Og det oppleves ekskluderende for en familie som vår.

Her forstår jeg at foreldrene har forestillinger om at profesjonsutøvere i barnehager opptrer på måter som respekterer og inkluderer alle. Samtidig påpekes det at profesjonsutøvere kan vektlegge tradisjonelle kjønnsroller, og at en slik praksis kan oppleves ekskluderende for homofile familier.

Min forståelse av norske barnehager sammenfaller med hvordan begrepet *møtets etikk* framstilles i Dahlberg, Moss og Pence (2002): *Møtets etikk forstås som en etikk som springer ut av respekt for hvert enkelt barn og anerkjennelsen av forskjeller og mangfold, og som kjemper for å unngå å gjøre den andre om til det samme som oss selv* (2002:234-235). Jeg ser at fortellingen til Mia støtter opp om denne forestillingen når hun forteller at:

Det viste seg at en av grunnene til at vi fikk plass der (i barnehagen) var at de ønsker et mangfold, så vi følte oss i utgangspunktet svært velkomne.

Profesjonsutøvere sine bilder av barn er avgjørende for hva som gjøres i praksis, og hvordan barn møtes. Barn velger ikke hvem voksne de skal møte hver dag, noe som stiller

store krav til pedagoger om å reflektere over hva som styrer hvordan de tenker og handler. Samt hvilke holdninger og verdier pedagogene søker mot i arbeidet sitt (Åberg, Lenz Taguchi, 2006:62) Åberg forteller at hun tidligere ikke tenkte så nøye på hva hun gjorde, eller hvorfor hun handlet som hun gjorde i sitt arbeid i barnehagen. Hun jobbet med barnas beste for øyet, uten å reflektere nærmere over dette (Åberg, Lenz Taguchi, 2006:62), som kan relateres til en ”beste – mening” diskurs (Otterstad, 2008). Jeg støtter meg til forståelsen om at syn på barn også er menneskesyn, og at dette har med grunnleggende verdier å gjøre. Enten de er små eller store, handler det om hvordan jeg møter og tenker om andre mennesker (Åberg, Lenz Taguchi, 2006).

6.6.3 ”Å være feil”

Nedenstående sitat brukes flere ganger i oppgaven fordi ordene refererer til hvordan det kan oppleves når noen har meninger om andres liv.

Det som svir mest er at folk kan være så bastante. Jeg kjenner at det gjør vondt når folk sier at oppveksten min ikke går an (Kaluza, 2008:29).

Sitatet kan referere til opplevelser av manglende anerkjennelse⁴¹. Jenta som har skrevet sitatet sier at det føltes vondt og vanskelig at hennes oppvekst ikke ble verdsatt på lik linje med andres oppvekst, fordi de voksne i hennes familie var av samme kjønn. Dette kan handle om hvordan mennesker respekterer hverandre, tar i mot hverandre, og hvordan mennesker anerkjenner hverandres ulikheter. Shibbye (2002) sin forståelse av anerkjennelsesbegrepet er forankret i et prinsipp om mennesker som likeverdige, og at mennesker forholder seg til hverandre som subjekter i gjensidig anerkjennelse. Det handler ikke om prestasjoner og ambisjoner, om å være instrumentell eller bruke en teknikk, eller å ha et mål. Derimot handler det om samværsmåter, måter å leve sammen med andre på, og hvordan mennesker behandler hverandre. Anerkjennelse innebærer å sette seg inn i den andres subjektive opplevelse, til å akseptere og respektere andres rett til sine følelser, og å ha evne til å ta den andres perspektiv.

Shibbye (2000) snakker om noen ”ingredienser” når hun drøfter anerkjennelse.

---

⁴¹ Anerkjennelse diskuteres også i kapittel.4.4.

Ingredienser hun sier inngår i et hele, at dette er væremåter som henger sammen, viser til hverandre og skaper hverandres forutsetninger. *Lytting, forståelse, aksept, toleranse og bekreftelse* (Shibbye, 2002:249). Jeg går ikke nærmere in på disse begrepene her, men tar de med fordi jeg anser dem som nødvendige å forholde seg til når det gjelder å møte andre. Bae (2004) skriver om anerkjennelse at det innebærer å gi andre rett til sine opplevelser, og at barns uttrykk for opplevelser i barnehager skal møtes med forståelser. Öhman (2007) setter likhetstrekk mellom å forholde seg anerkjennende og betydningen av å ha empati. Når det snakkes om å ha empatiske og anerkjennende væremåter, handler det om å respektere den andres levemåter uten at det betyr å være enige. Anerkjennende væremåter er med på å skape trygghet, noe som er viktig for små barns tilknytning til andre mennesker. I nedenstående sitater skriver Kari og Eva hva som kan ligge til grunn for deres forberedelser til møter i barnehagen.

Kari:

Jeg tror vel bare vi hadde en forventning om å møte fordommer - eller i hvert fall å møte en veldig heteronormativ barnehagehverdag. Vi hadde ikke noe å bygge de forestillingene på - egentlig. Jeg tror våre bekymringer kunne vist seg å være begrunnet andre steder i landet.

Her kan det refereres til forståelser om at familier som viker fra den heteronormale normen i samfunnet, har grunnlag for å være bekymret for en heteronormativ barnehagehverdag. Samfunnets og pressens innflytelse kan være med på å danne forestillinger som dette. Foreldrene tror fordommer kan komme til uttrykk på ulike måter avhengig av hvor i landet mennesker befinner seg. Kan det være slik at det er plass for større mangfold i byer og større steder, og at det er vanskeligere å skille seg ut på mindre steder? I større arenaer er det kanskje lettere å være usynlig om det er et behov, og at mennesker ikke bryr seg på samme måte som på mindre steder der blant annet familieforhold er mer synlig. Er det slik at aksept for mangfold er kontekstuellet betinget, og at det utgjør forskjeller ulike steder i landet hvordan ulike familier blir møtt? Dette er relevante spørsmål innenfor tema det vil være interessant å se mer utfyllende på i fortsettelse av dette arbeidet.

Eva:

Våre bekymringer bunnet ikke i egne erfaringer, for verken jeg eller den andre mammaen har opplevd verken trakassering eller diskriminering. Men vi vet jo at deler av befolkningen fortsatt har fordommer mot lesbiske og homofile og at mange er skeptiske til at barn vokser opp med to mammaer eller to pappaer. Vår bekymring

gikk på at personalet i barnehagen kunne ha den type holdninger til oss og vår familie. Foreløpig har den frykten vist seg å være uberettiget.

Her forstår jeg at foreldrenes usikkerhet på hvordan deres familie blir møtt, kan bunne i deler av samfunnets syn på foreldre av samme kjønn. Fravær av respekt og aksept for hvem foreldrene er kan gjøre at de aldri er helt trygge. En slik uro kan bunne i offentlige debatter om homofile og lesbiske, og deres ”rett” til å være foreldre. Eksempler på slike debatter, kan være diskusjonene som har foregått rundt Fritt Ords pris, gitt til Nina Karin Monsen, og debatter som har foregått innad i kirken, noe jeg har skrevet om tidligere i oppgaven.

Rammeplanen presiserer at;

Personalet har ansvar for at alle barn, uansett funksjonsnivå, alder, kjønn og familiebakgrunn får oppleve at de selv og alle i gruppen er betydningsfulle personer for fellesskapet. Barnehagen skal være et miljø hvor ulike individer og ulike kulturelle ytringer møtes i respekt for det som er forskjellig. Å belyse ulikhetene og det som er felles kan gi grunnlag for forståelse og innsikt. Et møte med noe som er forskjellig fra ens eget, gir muligheter for å utvikle en positiv nysgjerrighet overfor menneskers og kulturers likheter og ulikheter (KD, 2006:18).

Jeg har tro på at profesjonsutøvere i barnehager i Norge ønsker å gjøre en innsats for at alle barn og foreldre skal imøtekommes og trives. For å få dette til er det behov for kunnskap og refleksjoner om hvordan ulike foreldre opplever møter med profesjonsutøvere i barnehager. Denne oppgaven kan være med på å åpne opp for noen forståelser, og hvordan det kan oppleves å være en del av en minoritet i møte med profesjonsutøvere i barnehager.

6.6.4 *Seksuallivets fokus*

I samtale med en av foreldrene fortalte hun at når det blir snakket om heterofile par, favnes som regel en mangesidig interesse om paret. Med dette mente hun for eksempel hva slags utdannelse og yrke paret har, litt om familie, ferievaner og lignende. Når det derimot ble snakket om homofile par, var hennes erfaring at det i stor grad ble fokusert på sex. Denne erfaringen kan referere til at homofile mennesker kan bli sett på som ”bare” seksuelle vesen, uten at andre aspekter ved deres liv finnes interessante. Ved et slikt perspektiv, hva tenkes det da rundt barn i disse familiene? Dette spørsmålet ble stilt fra en av foreldrene, og

hun uttrykte at dette kunne være et snevert syn på mennesker som lever utenfor den heteronormale normen i samfunnet, og at det har betydning for holdninger hos mennesker som mener at homofile par ikke bør ha rett til å få barn. Ved slike perspektiver fokuseres det på enkelsider ved mennesker, og helheten ved den enkelte kan bli usynlig.

Foreldrene fortalte at det var viktig for dem å bli godtatt i barnehagen. Det var viktig for dem fordi de trodde det ville ha innvirkning på barnets trivsel, og ha betydning for foreldrenes trygghet for barna sine den tiden de oppholdt seg i barnehagen. Foreldrene ga uttrykk for at samarbeid med profesjonsutøvere i barnehagene er viktig for dem.

6.6.5 Refleksjoner

Et mål med dette arbeidet er at undersøkelsen åpner opp for ulike måter å forstå mennesker, og at ulike valg i livet kan påvirke både egne og andres væremåter i møter med hverandre.

Foreldrenes narrativer skildrer erfaringer i møter med barnehager der familiene ble tatt i mot med samme respekt, interesse og omsorg som andre foreldre, og at foreldrene følte seg ivaretatt og velkomne. Jeg er ikke overrasket over at det fortelles om gode opplevelser i møter med profesjonsutøvere i barnehager, fordi min erfaring fra barnehagefeltet gjennom over tjue år er at profesjonsutøvere er gode på å møte andre. Min erfaring er at personalet i mange år har fokusert på samarbeid mellom barnehager og hjem, for at barn og foreldre skal føle seg velkomne og ivaretatt. Å føle seg velkommen handler om opplevelser av å bli anerkjent. Anerkjennelsesbegrepet har vært en kjent begrep i barnehagesammenheng i flere år, og Baes (2004) forståelser av begrepet har gitt feltet stor betydning.

Allikevel er det behov for refleksjoner over hvordan profesjonsutøvere kan møte ulike mennesker og familier på, nå og i fremtiden. Ved at samfunnet er i stadig endring, vil profesjonsutøvere møte mennesker og familier som fordrer nye refleksjoner og erfaringer om å gjøre foreldreskap på forskjellige måter.

Samtidig som narrative i dette prosjektet gir forståelser av foreldrenes gode opplevelser, forstår jeg også at noen forberedelser inneholder bekymringer. Foreldrene uttrykker bekymringer for at profesjonsutøvere ikke skal støtte opp om familien deres, bekymringer som kan relateres til at deres familieform på samfunnsnivå utsettes for kritisk

omtale. Foreldrene uttrykker usikkerhet når det gjelder i hvor stor grad det forventes at de skal informere i barnehagen om deres familieform, og deres barns tilblivelse. De uttrykker bekymringer for hvilke holdninger barna deres ville bli møtt med i barnehagen. Det er grunn til å ta foreldrenes bekymringer på alvor fordi det har betydning for noen menneskers liv, og det er viktig å undersøke hva disse bekymringene bunner i. Ulike faktorer spiller inn i menneskers forskjellige måter å opptre på. Personlige erfaringer kan ligge bakenfor bekymringene, og andres påvirkninger kan også være med som faktorer som ligger bak usikkerhet og bekymringer. Ulike offentlige debatter som foregår i samfunnet kan ha betydning for menneskers bekymringer. Jeg ser at det er nødvendig med offentlige debatter, for å belyse ulike saker i samfunnet. Gjennom offentlige debatter åpnes det for ulike syn, og kan være måter og ”stå opp” for mennesker på. Det bør heller ikke utelukkes at disse debattene samtidig kan såre og skade enkelt mennesker. Det å til stadighet være gjenstand for offentlige debatter kan innebære stor påkjenning, derfor er det viktig å handle etisk og respektfullt når det snakkes og skrives om andre.

Jeg har gjennom mødrenes fortellinger vist utfordringer, knyttet til familiesammensetning, noen familier i samfunnet i dag kan stå ovenfor. Utfordringer som handler om møter med profesjonsutøvere i barnehager. Utfordringer som kan være preget av både samfunnsmessige, og institusjonelle ”normer” for hva familier er eller kan være. En interessant forlengelse av dette prosjektet kan være å gå nærmere inn i profesjonsutøveres hverdager i barnehager, og undersøke hvordan temaet; *familier der foreldrene er av samme kjønn* er synlig i det pedagogiske arbeidet.

7 Avslutning

I samfunnet i dag finnes det antagelser om at forskning på kjønn kan være å betrakte som en særinteresse. Likevel gjennomsyrrer kjønn hverdagen, i form av hvordan mennesker forholder seg til hverandre, og hvordan fordommer og forventninger kommer frem.

Betydninger av kjønn er til stede sosialt, kulturelt, økonomisk og politisk (Lilletvedt, 2007).

Når jeg tidligere i oppgaven sier at mange mener mye om ulike måter å leve livene sine, er ikke dette ensbetydende med at lesbiske og homofile anerkjenner homofile og heterofile anerkjenner heterofile. Menneskers levesett er mer komplekse enn som så, noe denne oppgaven sier noe om.

Parallelt med et kritisk søkelys på heteronormalisering, forventet jeg at narrative fra foreldrene skulle inneholde positive erfaringer. Jeg har tenkt mye over hvordan jeg kan være kritisk og samtidig ha positive forventninger? Jeg tror det handler om forståelser om at barnehagen som arena er god på anerkjennelse, god på omsorg og god på å ta vare på andre. I det hele tatt, god som arena der mennesker møtes. Mine kritiske refleksjoner står i opposisjon til ulike meningsytringer som har fremkommet i offentlige debatter omkring dette temaet. Det å være gjenstand for dominerende, kritikk og negativ omtale, gjør noe med mennesker. Barn velger ikke sine familier, og forskning viser at det ikke er familiens legning som er avgjørende for om barn har det godt eller ikke (Stiklestad, 2004).

7.1 *Hva har jeg funnet*

Narrative i dette prosjektet refererer til lesbiske mødre sine forberedelser og erfaringer til møter i barnehager. Familiene presenteres noen ganger som annerledes enn majoriteten av familiesammensetninger i samfunnet i dag. Foreldrene sier at de var forberedt på utfordringer og problemer som kunne være relatert til at de er homofile familier. Det kommer frem av narrative at foreldrene har gode erfaringer når det gjelder møtene i barnehagene, samtidig som de forberedte seg på at eventuelle problemer kunne oppstå. Dette gjør det interessant å se på spenningsfeltet mellom individnivå og det barnehagefaglige, det kollektive nivå og det samfunnsmessige. Ved å undersøke hva som er

med på å regulere familier til å forberede seg til møter med profesjonsutøvere i barnehager, er det mulig å få tak i hva det er som påvirker foreldrenes forberedelser. Handler dette om forestillinger om at barn i minoritetsfamilier blir tatt imot på andre måter enn de barna som betegnes som barn i majoritetsfamilier?

Gjennom arbeidet med masteroppgaven har jeg funnet noe av det jeg hadde en formening om da jeg startet prosjektet, at erfaringene i møter mellom foreldre og barnehagene har vært gode. Jeg har også funnet at mødrene i forkant av det første møte med barnehagene forberedte seg på eventuelle problemer relatert til deres familiesammensetning.

Narrativene forteller om positive erfaringer, og tidligere forskning (Stiklestad 2004) forteller at barn i homofile familier ikke ser ut til å ha flere vanskeligheter enn barn som vokser opp i heterofile familier. Likevel ser det ut til at noen har vanskelig for å akseptere homofile familier som likeverdige heterofile. Et eksempel på dette kan være Monsen (2009b) når hun sier at barn planlagt inn i familier med morstap eller farstap innebærer å la barna starte sine liv med et handikap.

Kanskje kan homofile foreldre oppfatte barnehager som heteronormative arenaer. Hvis så, er det interessant å undersøke hva dette innebærer for de familiene som møter profesjonsutøvere i barnehagene. Narrativene i dette prosjektet forteller om forberedelser til barnehagemøter som kan si noe om mødrenes forventninger om at barnehager framstår som heteronormative arenaer. Når det derimot gjelder barnehagen som møteplass, ser det ut til at familiene har gode erfaringer, og at familiene tas godt i mot og blir godt ivaretatt. Her kan det se ut til at det er et spenningsfelt mellom forventninger til barnehagen som arena, og erfaringene med hva barnehager kan være.

Jeg har ikke undersøkt grunner for at homofile familier sier de må være forberedt på problemer relatert til deres familiesammensetninger, men stiller spørsmål rundt det. Er det slik at homofile familier forbereder seg mer enn andre familier på barnehagestart, eller er det slik at alle familier forbereder seg, men vil komme med ulike begrunnelser? Det kan være at de fleste foreldre forbereder seg for å gjøre barnehagehverdagen så bra som mulig for hele familien.

Gjennom arbeidet med masteroppgaven har det vært lite litteratur om lesbiske og homofile familier. Det skrives om temaer knyttet til kulturelt mangfold, og minoriteter og majoriteter. Det som blir ordsatt i disse sammenhenger, slik jeg oppfatter det, er fokus på

flerkultur og språk. Det skrives mye om hvordan barn fra andre land og kulturer møter fordommer og hindringer når det gjelder annerledeshet og språkproblemer (Andersen, 2002). Det kan være at homofile familier møter sammenfaldende utfordringer. Det syntes ikke utenpå hva slags legning et menneske har, derfor kan det oppstå ubekvemme situasjoner på grunn av folks fordommer og ubetenksomhet i møter med hverandre.

Lenz Taguchi (2004) sier at vi selv er delaktige i å produsere meninger om vårt forhold til andre, og også til oss selv, ved det vi tenker og gjør, det vi tror er normalt, rett og riktig. Dette forstår jeg som at vi alle er med på å lage forestillinger og fortolkninger om oss selv i ulike situasjoner, ut i fra hva vi mener blir forventet av oss, og ut fra hva vi forventer av oss selv. Fortolkningene av oss selv, og forventningene til andre er faktorer som kan være med på å påvirke de oppfatningene vi danner oss av andre. Profesjonsutøvere sine forventninger og forestillinger om foreldreskap og familieliv vil påvirke arbeidet som gjøres i barnehager, som bidrar til å legge grunnlag for trivselen til barn og foreldre som oppholder seg der.

7.2 Avsluttende ord

Det er ikke lenger akseptabelt å anta at bare det som er bra for barn er den tradisjonelle familie, og at den utradisjonelle ikke er bra. Det som betyr noe for barnets beste er ikke om mor er lesbisk eller heteroseksuell, alene eller gift. Det som virkelig betyr noe, og det gjelder for alle familier, er kvaliteten på familielivet. Problemet barn i utradisjonelle familier møter er ikke foreldreskapet, men fordommene fra resten av verden. Men sosiale holdninger er ikke stabile, de forandrer seg og er stadig i endring (Puntervold Bø og Rappana Olsen, 2008:87).

Sitatet ovenfor beskriver perspektiver på noe som kan være viktig for barns opplevelse av en god oppvekst, og jeg velger å la sitatet stå som avsluttende ord på denne oppgaven.

8 Referanseliste

- Andersen, C. E. (2002). *Verden i barnehagen. Dekonstruksjoner i lys av postkolonial teori: en etnografisk undersøkelse fra en barnehageavdeling*. Hovedfagsoppgave, Høyskolen i Oslo.
- Andersen, C. E. (2006). Perspektiver for en nyere tid og mer komplekse livsverdener. I Gjervan, M., Andersen, C. E. og Bleka, M. (red.) *Se Mangfold! Perspektiver på flerkulturelt arbeid i barnehagen*. (s.29-62). Oslo: Cappelen akademiske forlag.
- Angeltvedt, R. M., Chepstow-Lusty, L. A., Ullstein Moseng, B. (2008). *GAY KIDS, kule barn som også finnes*. Oslo: Abstrakt forlag A/S og helseutvalget.
- Anfeldt, T. (2007). Heteronormal nok? Heteronormering som veileder for norsk familiepolitikk. I *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Anfelt, T., Andersen, B., Bolsø, A. (2007). *Når heteroseksualiteten må forklare seg*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Bae, B. (1996). Voksnes definisjonsmakt og barns selvopplevelse. I B. Bae (red.), *Det interessante i det alminnelige* (s.145-165). Oslo: Pedagogisk forum.
- Bae, B. (2004). *Dialoger mellom førskolelærer og barn – en beskrivende og fortolkende studie*. Avhandling til graden Dr. Philos. Det utdanningsvitenskapelige fakultetet. Institutt for spesialpedagogikk. Universitetet i Oslo 2004. HiO-rapport 2004 nr 25. Oslo: Høyskolen i Oslo. Avdeling for lærerutdanning.
- Bae, B. (2005). *Å se barn som subjekt – noen konsekvenser for pedagogisk arbeide i barnehage*. Hentet 11. Oktober 2007, fra <http://html.hisf.no/alu/adm/bhgkonf/2005/foreanalyser/Berit>

Bae, B.; Eide, B. J.; Winger, N. og Kristoffersen, A. E. (2006). *Temahefte om barns medvirkning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Barclay-McLaughlin, G. & Hatch, A. (2006). Studying race: a conversation about the place of difference in qualitative research. *Contemporary Issue in Early Childhood Education*, 6 (3): 216 – 232.

Barne- og familiedepartementet (1991). FNs konvensjon om barns rettigheter.

http://www.regjeringen.no/upload/kilde/bfd/red/2000/0047/ddd/pdfv/178931-fns_barnekonvensjon.pdf

Barne- og likestillingsdepartementet (2008). *Om lov og endringer i ekteskapsloven, barnelova, adopsjonsloven, bioteknologiloven mv. Felles ekteskapslov for heterofile og homofile par*. Odelstingsproposisjon (Ot.prp.) nr. 33 (2007-2008). Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.

Barne- og likestillingsdepartementet (2009). *NOU 2009:5. Farskap og annen morskap. Fastsettelse og endring av foreldreskap*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/nouer/2009/nou-2009-5.html?id=549513>.

Becher, A. A. (2006). *Flerstemmig mangfold: samarbeid med minoritetsforeldre*. Oslo: Fagbokforlaget.

Blaise, M. & Yarrow, A. (2005). How “bad” can it be? Troubling gender, sexuality, and early childhood teaching. I Nicola Yelland (red.) *Critical Issues in Early Childhood Education* (s. 49 – 57). Berkshire, New York: Open University Press.

Bruner, J. (1990). *Acts of meaning*. London: Harvard University Press.

- Bustos, M. M. F. (2007). *Virkeligheten Virkeligheter: Heteronormalisering som kritisk tema i Barnehagefaglige teorier og praksiser*. Masteroppgave nummer 13. Oslo: Høgskolen i Oslo. Avdeling for lærerutdanning.
- Butler, J. (1999). *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. New York, London: Routledge Classics.
- Canella, S. G. (2005). Reconceptualizing the field (of early care and education): if `Western` child development is a problem, then what do we do? I Yelland, N. (Ed): *Critical Issue in Early Childhood*. (s. 17–40). London and New York: Open University Press.
- Dahlberg, G., Moss, P. & Pence, A. (2002). *Fra kvalitet til meningsskapning- morgendagens barnehage*. Til norsk ved Maj-Britt Holljen. Oslo: Kommuneforlaget.
- Eide, S. B., Grelland, H. H., Kristiansen, A., Sævareid, H. I. og Aasland, D. G. (2003) (2. opplag 2005). *Fordi vi er mennesker, en bok om samarbeidets etikk*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke A/S.
- Eng, H. (2006). Homo- og queerforskning. I Lorentzen, J. & Mühleisen, W. (red.), *Kjønnsforskning: en grunnbok* (s.136-149). Oslo: Universitetsforlaget.
- Fay, B. (1996). *Contemporary Philosophy of Sosial Science*.
- Folgerø, T. (2001). *"Skeive" barnefamilier? Ein etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridingar*. Hovedfagsoppgave i etnologi. Universitetet i Bergen.
- Fossland, J. og Grimen, H. (2001). *Selvforståelse og frihet. Introduksjon til Charles Taylors filosofi*. Oslo: universitetsforlaget.

- Foucault, M. (1999a). *Diskursens orden*. Oslo: Spartacus.
- Foucault, M. (1999b). *Seksualitetens historie 1. Viljen til viten*. Valdres: Pax forlag.
- Gjervan, M., Andersen, C. E. og Bleka, M. (2006). *Se Mangfold!* Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Glaser, V. (2008). Individualisering av barnet – nye tider og nye krav. I Glaser, V. og Bølstad, J. (red.), *Moderne oppvekst, nye tider – nye krav*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grønningsæter, A. Backer og Nuland, B. R. (2008). *Diskriminering av homofile, lesbiske og bifile og av hivpositive. En litteratirgjennomgang*. Fafo-notat 2008:24. Fafo 2008 ISSN 0804-5135.
- Goodson, I. F. (2000). *Livshistorier – kilde til forståelse av utdanning*. (K. M. Thorbjørnsen, oversetter). Bergen: Fagbokforlaget.
- Goodson, I. F., Numann, U. (2003). *Livshistoria och professionsutvecling*. Lund: Studentlitteratur.
- Gullestad, M. (1996). *Hverdagsfilosofer*. Oslo: Universitetsforlaget A/S.
- Haugen, S. (1999). *Omsorg og pedagogikk – kvalitet i barnehage tilbud for små barn*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Hegna, K. (2007). *Homo? Betydningen av seksuell erfaring, tiltrekning og identitet for selvmordsforsøk og rusmiddelbruk blant ungdom. En sosial studie*. NOVA rapport 1/2007.
- Hermann-Wilmarth, J. og Souto-Manning, M. (2007). *Queering early childhood practices: Opening up possibilities with common children`s literature*. *International*

Johannesen, N., Sandvik, N. (2008). *Små barns medvirkning – noen perspektiver.* Oslo: Cappelen Damm A/S.

Johansson, U. (2000). *Normalitet, kön och klass. Liv och lärande i svensk läroverk 1927-1960.* Stockholm: Nykopia Tryck AB

Jørgensen, M. W. og Philips, L. (2008). *Diskurs analyse som teori og metode.* Fredriksberg: Roskilde Universitetsforlag.

Kaluza, S. S. (2008). Hvordan er det å vokse opp med homofile foreldre? Mitt liv med to mødre. *Dagbladet, Magasinet (23 august).*

Kibsgaard, S. (2007). Likeverdighet gjennom mangfold. I Moser, T. og Röhle, M. (red.), *Ny rammeplan- ny barnehagepedagogikk?.* Oslo: Universitetsforlaget.

Kirkens informasjonstjeneste (1995). *HOMOFIL I KIRKEN, en utredning fra bispemøtets arbeidsgruppe om homofili.* Kirkens informasjonstjeneste. Oslo: LOBO Grafisk.

Kjørup, S. (1997). *Forskning og samfund – en grunnbog i vitenskapsteori.* (2. Utgave, 2.opplag.) København: Gyldendal.

Klyve, A. (2006). Marginalisering og forebygging. I Erdal, B. (red.) *Ute Inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom.* Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Kulick, D. (2007). Homofobiens antropologi. I Anfelt, T., Andersen, B., Bolsø, A. (2007). *Når heteroseksualiteten må forklare seg.* Trondheim: Tapir akademisk forlag.

Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver.*

Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kunnskapsdepartementet (2008). [KD@ktuelt,nr.5/08](#): Barnehagespesial.

(http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/tidsskrift_nyhetsbrev/forsiden-kd-aktuelt2/kd-ktuelt-nr-508-barnehagespesial/rett-til-barnehageplass-for-alle-barn.html?id=510839).

Kunnskapsdepartementet (2009). *Kvalitet i barnehagen*. St. meld. Nr. 41 (2008-2009)
Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Kvale, S. (2001). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Lenz Taguchi, H. (2004). *Inn på bara benet*. Stocholm: HLS Forlag.

Lie, M.(2008). Dagbladet 24.juni 2008.

Lillevedt, S. (2007). *Det utematiserte kjønnet. En analyse av spesialpedagogikkens heteronormative forutsetninger*. Masteroppgave i spesialpedagogikk. Universitet i Stavanger.

Lindboe, I. M. (2008). Profesjoners etiske utfordringer i et flerkulturelt samfunn. I Otterstad, A. M. (red.), *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget.

Lorentzen, J. (2006). Forståelser av kjønn. I Lorentzen J. & Mühleisen, W. (red.), *Kjønnforskning: en grunnbok* (s.21-31). Oslo: Universitetsforlaget.

Lorentzen, J., Mühleisen, W. (2006). *Kjønnforskning: en grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Lyngstad, B. L. (2006). *Status og førskolelærerprofesjon – genealogiske analyser*. Masteroppgave nummer 14. Oslo: høgskolen i Oslo. Avdeling for lærerutdanning.
- Melgård, M. (2008). –Kvarme gir grobunn for hatvold. *Dagbladet* (15. September).
- Middelthon, A. L. (2006). Om å være uten gode tegn. I Ohnstad, A. og Malterud, K. (red.) *Lesbiske og homofile i møte med helse- og sosialtenesta*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Monsen, N. K. (2009a). *Kampen om ekteskapet og barnet*. Oslo: Luther Forlag.
- Monsen, N. K. (2009b). http://www.bevarekteskapet.no/bevarekteskapet/kronikker_/forer-krig/ (Hentet 26.10.2009).
- Morken, I. (2006). *Normalitet og avvik. Spesialpedagogiske utfordringer – en innføring*. Oslo: J. W. Cappelens forlag A/S.
- Moseng, B. U. (2007). *Vold mot homofile og lesbiske tenåringer. En representativ undersøkelse av omfang, risiko og beskyttelse. Ung i Oslo 2006*. NOVA rapport 19/2007.
- Nordbø, A. (2009). *Bedre død enn homofil? Å vere kristen og homo*. Fagernes: Valdres Trykkeri AS. Det Norske Samlaget.(se på denne referansen)
- Nordin-Hultmann, E. (2004). *Pedagogiske miljøer og barns subjektsskapning*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Numann, U. (2006). Livshistoriestudier – life history research. I Fuglseth, K. og Skogen, K. (red.), *Masteroppgaven i pedagogikk og spesialpedagogikk* (s.144-155). Oslo: J. W. Cappelens forlag A/S.

- Ohnstad, A. (2008). Skeivt foreldreskap. I Puntervold Bø, B. og Rappana Olsen, B. C. (red.), *utfordrende foreldreskap – Under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. (s.73-88) Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S.
- Ohnstad, A., Malterud, K. (2006). *Lesbiske og homofile i møtet med helse- og sosialtenesta*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Otterstad, A. M. (2008). Fra en annen til de andre – kritisk blikk på kategorier i interkulturell forskning. I Otterstad, A. M. (red.), *Profesjonsutøvelse og kulturelt mangfold – fra utsikt til innsikt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Puntervold Bø, B. og Rappana Olsen, B. C. (2008). *Utfordrende foreldreskap – Under ulike livsbetingelser og tradisjoner*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag A/S.
- Rhedding-Jones, J. (2005). *What is research? Methodological practices and new approaches*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rhedding-Jones, J. (2007 in press). Reading “diversity”: implications for early childhood Professionals, *Early Childhood Matters*.
- Riksaasen, G. (2002). *Det var ikke en mann vi ville ha, men barn. Lesbiske familier med barn i Norge*. Hovedfagsoppgave i sosialantropologi. Oslo: Sosialantropologisk institutt. Universitetet i Oslo.
- Robinson, K. H. and Jones Diaz, C. (2006). *Diversity and Difference in Early Childhood Education. Issues for theory and practice*. Berkshire & New York: Open University Press.
- Rossholt, N. (2005). Det handler om mer enn rosa og blått. I Arneberg, P., Juell, E. og Mørk, O. (red.), *Samtalen i barnehagen*. (s.129-146). Oslo: Damm.

- Rossholt, N. (2006). *Temahefte om likestilling i det pedagogiske arbeidet i barnehage*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- Rydjord Tholin, K. (2007). Omsorg og medvirkning – barn som medskapere av fellesskapet i barnehagen. I Moser, T. og Røthle, M. /red.), *Ny rammeplan – ny barnehagepedagogikk?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Sandli, E. (2009a). *Lesbiske får handikappede barn*. Dagbladet, 26. April.
- Sandli, E. (2009b). *Et gufs fra fortida*. Dagbladet 27. April.
- Sandvik, N. (2006). *TEMAHEFTE om de minste barna i barnehagen*. Oslo. Kunnskapsdepartementet.
- Shibbye, A. L. Løvlie (2002). *En dialektisk relasjonsforståelse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stiklestad, S. S. (2004). *Ungdommer med lesbiske mødre. Hvordan tar de det?* Hovedfagsrapport nummer 4. Oslo: Høgskolen i Oslo. Avdeling for økonomi, kommunal- og sosialfag.
- Stiklestad, S. S. (2009). På sviktende kunnskapsgrunnlag? Assistert befruktning for lesbiske par. *Etikk i praksis. Nordic Journal of Applied Ethics*. 3(2), s. 65-84. Trondheim: Tapir Akademisk Forlag.
- Strand, T. (2008). Eksemplarisk barnehagepedagogikk. *Norsk pedagogisk tidsskrift* 5/2008, 400-413.
- Strømfors, G. og Erdal, B. (2006). Rammer for oppsøkende sosialt arbeid. I Erdal, B. (red.), *Ute Inne – Oppsøkende sosialt arbeid med ungdom*. Oslo: Gyldendal Norsk

Forlag.

Säljö, R. (2000). *Lärande i praktiken : ett sosiokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Taylor, A. and Blaise, M. (2007). *IJEIEC Special queer issue. I International Journal of Equity and Innovation in Early Childhood Vol 5, No 2, 2007.*

Tveit, B. (2004). *Hermeneutiske og diskursive tilnæringer. Ulike veier til kunnskap om sykepleierstudenters motivasjon i dagens samfunn*. Arbeidsnotat nr. 2/2004. Oslo: Høgskolen i Oslo, senter for profesjonsstudier.

Öhmann, M. (2007). *Den viktige hverdagen*. (W. Aspeli, oversetter). Oslo: Pedagogisk forum.

Åberg, A. og Lenz Taguchi, H. (2006). *Lyttende pedagogikk – etikk og demokrati i pedagogisk arbeid*. Oslo: Universitetsforlaget.

Ådlandsvik, R. (2000). Møte med Ivor F. Goodson. I Goodson I. F. *Livshistorier – en kilde til forståelse av utdanning*. (K. M. Thorbjørnsen, oversetter). Bergen: Fagbokforlaget.

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til foreldre.

Kristin Jacobsen
Grønliveien 40
2010 STRØMMEN

Til.....

Jeg er førskolelærer, og har jobbet i barnehage i 22 år. Nå er jeg student ved høyskolen i Oslo, hvor jeg holder på med et masterstudie i Barnehagepedagogikk.

Jeg er opptatt av ulike menneskesyn og oppfatninger om familie, og ønsker derfor å skrive en masteroppgave som handler om lesbiske og homofile foreldre sine erfaringer og tanker når det gjelder møte med barnehagen.

Jeg ønsker å samle inn historier fra 3-5 familier, som skal være bakgrunnsmateriale for undersøkelsen min. For å gjennomføre dette arbeidet, trenger jeg noen som vil skrive eller snakke og dele sine erfaringer med meg. Jeg tenker spesielt på tanker dere har når det gjelder menneskesyn, hva dere som foreldre mener er viktig for dere og barna deres, og om barnehagen innfrir disse behovene.

All informasjon vil bli behandlet konfidensielt, og datamaterialet som brukes i masteroppgaven anonymiseres. Historiene makuleres når prosjektet er ferdig, etter planen innen utgangen av juni 2009.

Jeg har ingen mal for hvordan disse historiene skal skrives, det er helt opp til hver enkelt sin måte å skrive på. (Hvis du/dere ikke ønsker å skrive er det selvfølgelig mulig at vi snakker sammen.) Alle avgjør selv formen og lengden, om det skal skrives for hånd eller på maskin.

Jeg håper du vil være med og skrive litt om dine opplevelser, for å bidra til mitt prosjekt. Mitt ønske er å fortelle noe om menneskers egne opplevelser i møte med barnehagen, og for å klare dette, er jeg avhengig av at noen vil være med i mitt prosjekt.

Min faglige veileder er Ann Merete Otterstad, førstelektor ved høyskolen i Oslo. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelige datatjeneste.

Det er frivillig å delta på dette prosjektet, og du/dere kan trekke dere når som helst om det er ønskelig, uten å begrunne dette.

Jeg ønsker å få kontakt med deg/dere så fort som mulig, aller helst før 15. oktober 2008.

Om du ønsker å delta, kan du returnere svarslippen så raskt som mulig. Det er bare å ta kontakt med meg på telefon eller e-mail.

Tlf; 97640126

E-mail; kjet-joe@online.no

Vennlig hilsen

Kristin Jacobsen

Svarslipp

Kan sendes i vedlagte frankerte konvolutt, eller på e-mail; kjet-joe@online.no

Ja, jeg ønsker å delta, og skriver litt om min historie.

Navn:.....

Dato:.....

Vedlegg 2: Godkjenning av prosjektet fra NSD.